

רשומות לתולדות אישים וקהלות, אגרות ומסמכים
בהוצאת מכון 'זכרון' להנצחת יהדות הונגריה
בית 'חוג תתם סופר' שיכון ה'

רח' בית יוסף 11 בני ברק - דוא"ל: 3446@okmail.co.il

ט"ו חשון תשע"ו

עלה 9

בס"ד

בגליון:

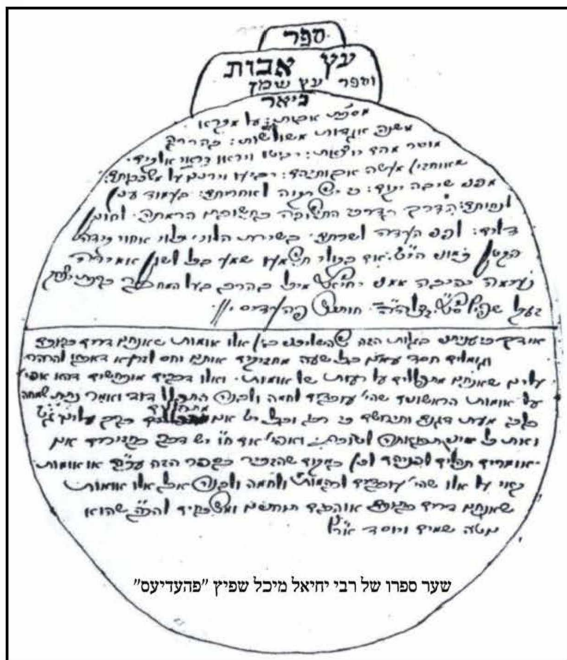
- ב הרבנות בהעדיעס בשנת תרל"ט**
מצאצאי ה'דברי ר"ש' מלאקענבאך / רבני העדיעס וקיש-קערעש /
אגרות מרבי חיים פייגלבערג ורבי אלי' מנחם גאיטיין אל
ה'ריעות שלמה' / רבי משה עטינגר
- טו משפחת אבעלעס מסערדאהעל - ווייטצען**
רבי אבלי אבעלעס וצאצאיו - מהרב מ.מ. יאקאבאוויטש / רבי משה
אבעלעס בפרשבורג וצאצאיו
- כו ידיעון על הת"ת בנייטרא בשנת תרע"ד**
קונטרס 'הודעה פרטית - שוהל בעריכט' / מחברו רבי יואל אשר
ניוואלדער ומשפחתו - מהרב י.א. פישער
- נ לתולדות משפחות ביעמרינג ובטשארנא**
משפחות שטיינער, געשטעטנער - מהב' ע.ב. וידר
- נח חתני הרב מפילעק**
רבי משה האלענדער / רבי יהושע גז / רבי חנני' יר"ט ליפא פרידריך
/ רבי חיים יעקב קטינא - מהרב ח.א. רייניץ
- סג משפחת הרמן - הערמאן**
רבי דוד דוב הרמן, אביו רבי משה גראן וצאצאיהם - מהרב ב. פריינד
- עח עוללות**
צאצאי ה'אמרי אש' בליסקא - הרב ח.ש. פריעדלאנדער / רבני
פאפא, סדר לימוד חומש - הרב מ.מ. עקשטיין / הקהלה בזאגרעב
- הב' ע.ד. וידר / רבי יוסף שווארץ מקינטשעס - הרב ש.
אופמאן / רבי שלמה איגר, רב"י בלוי - הרב א. פקשר / ר"י
איזאקזאהן - הרב י.א. הורוויץ / רבי ישעי' מפאטאק - הרב
ש.ב.י. סיימון / רבי מאיר שווארץ בסיגעט - הרב ב. פרסטון

הרבנות בהעדיעס בשנת תרי"ט

מצאצאי ה'דברי ר"ש' מלאקענבאך

קהלת העדיעס שבמחוז טולנה, היתה מהקהלות הנכבדות בארץ הגר. בשנות תק"מ ה' שם כבר קהלה מאורגנת ועל כס הרבנות ישב רבי יחיאל מיכל הלוי שפיץ, בנו של רבי יצחק זעקל הלוי שפיץ רבה של באניהאד [נפטר ט' אב תקכ"ח ושם ממנ"כ. מח"ס ברכת יצחק עה"ת, הגדש"פ באור יצחק]. נפטר כ"ד (או: כ"ה, כ"ח) תמוז תקמ"ז וממנ"כ בהעדיעס. השאיר אחריו הרבה חיבורים. אחיו רבי ישראל מבאניהאד צירף מחידושויו על התורה סדר בראשית בשם 'פרי עץ' בסוף ספר אביהם באור יצחק שה"ל בשנת תקמ"ט: "מחברות אחי המנוח מוה' מיכל זצ"ל רב דק' העדיוס להיות שני לקודש" [וכמובן טעות מה שכתב ב'חכמי הונגריה' עמ' 205 שרבי מיכל נפטר בשנת תק"ס לערך]. שרד חיבורו על מסכת אבות (צילום השער קבלנו מהרב יצחק זעקל הלוי פולאק דומ"ץ אנטוורפן).

הרב הבא בהעדיעס שידוע לנו הוא רבי אברהם הכהן שנפטר ביום כ"ו סיון תקע"ו ושם ממנ"כ. על מצבתו נחרת בין השאר "רב ומו"צ היה פה". - ב'פנקס המוהל חת"ס' עמ' לו כתבו שכנראה בתו

היתה מרת חיה רבקה, זוגתו [הראשונה] של רבי מרדכי טאסק רב"ד פרשבורג מרת חיה רבקה נפטרה ז' אדר תקע"ד וממנ"כ בביה"ח הישן בפרשבורג על מצבתה נחרט: "נר"נ יום א' ז' אדר תקע"ד. פ"נ האשה הצנועה מ' חיה (דבורה) [רבקה] בת רבי אברהם ב'ר' (וז) ז"ל אשת ועטרת בעלה הרב מרדכי טאסק" (תרגום מהעתק לועזי. תוקן שמה 'חיה רבקה' עפ"י רישום בתה מרת הינדל דייטש ב'ספר החיים' של מחזיקי תורה). המוהל רבי בענדיט ניימעגען ברישום מילה משנת תקע"ג מציין "הסנדק ר' מאיר טאסט נ"י, הושיב לכסא את זקנו הרב כמה"ו אברהם כ"ץ נ"י אב"ד דק"ק העדיוס". רבי מאיר הוא בנו של הרב"ד רבי מרדכי טאסק [המוהל הנ"ל מכנה גם את

הרב"ד רבי מרדכי בשם 'טאסט', ולפי"ז נראה שאביה הוא כאמור רבי אברהם כ"ץ אב"ד העדיעס. וכנראה צ"ל בנוסח המצבה שלפנינו 'אברהם כ"ץ'.

על מקומו נתמנה רבי ברוך בענדיט גאיטיין הנודע על שם ספרו 'כסף נבחר', בה כיהן פאר "כ"ד שנים שלמות" (ממצבתו) עד לפטירתו ביום י"ג כסלו תר"ב ושם מנ"כ. כממלא מקומו נתמנה בנו רבי צבי הרש גאיטיין מח"ס ידי משה, שכהן שם עד לפטירתו ביום כ"ב תמוז תר"ט ושם מנ"כ.

בנו רבי אלי' מנחם גאיטיין שבסוף ימי אביו רבי צבי הרש עזר לו בהוראה, היה מדובר שימלא את מקומו, אמנם היה עוד צעיר לימים בן כ"א שנה ועדיין לא נשוי, וכנראה זה גרם שה' לו מתנגדים בקהלה ביניהם תלמידי חכמים. ראה בספר 'זכרון אבות' (סי' נ והלאה), על ההתנגדות והתלאות שהסבו לו חלק מבני הקהלה.

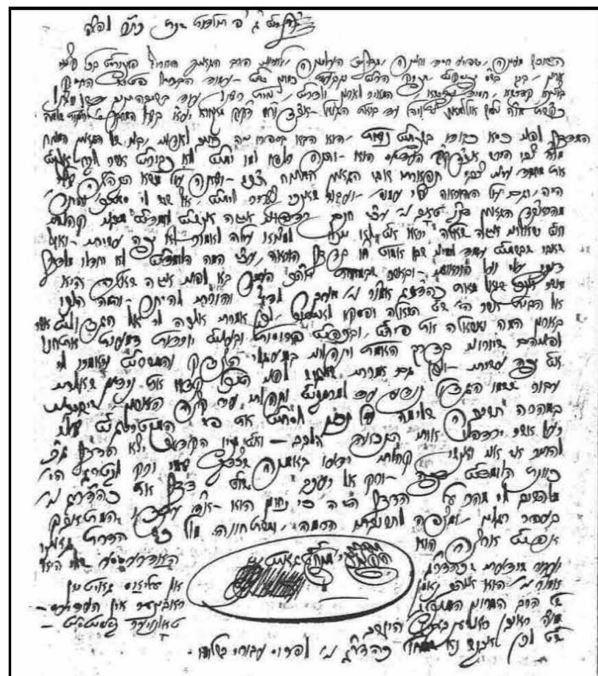
גם באוסף המכתבים אל 'היריעות שלמה' שה' בגנזי צאצאיו, נמצא מכתב ממנו אשר מספר קצת על מצבו בתקופה זו, צילום המכתב קבלנו מהרב מרדכי קליין יחד עם שאר המכתבים שהועתקו להלן ותשוה"ל:

ב"ה יום ג' פ' תולדות שנת כת"ר לפ"ק

השוכן מעונה, ישפיע חסד וחנינה, מבריק' העליונה, לאדוני הרב הגאון החרף המפורסם בכל קצוי ארץ, בקי בש"ס ופוסקים, מפרק היום וגבעות כמוץ ישים, עמוד הברזל פטיש

החזק בוצינא קדישא,
חסיד' ופרישא,
המאיר לארץ ולדרים,
זית רענן עוד בשיבה
ינוב דשן ושאנן
קכש"ת מר"ה זלמן
אוללמאן נ"י ויהל עד
ביאת הגואל - אב"ד
ור"מ דק"ק מאקווא
יע"א בעל המחבר ס'
יריעות שלמה.

המדבר לפני כסא
כבודו בשפתים נעות,
הוא הבא בספרו זה
כתוב לאדוני ובנו של
הגאון המנוח מר"ה
צבי הירש אב"ד ק"ק
העדיוס הוא - והנה

חלפו למו ימים לא כבירים אשר לקח אלקים את מחמד עיני צבי תפארתו אבי הגאון המנוח הכ"מ – ועתה עול משא הקהלה שלי היה, וגם עול ההוראה עלי עמוס' – ועבור שאנני צעיר לימים, אף שיש לי סמיך' והתר' מהראב"ד הגאון דק"ק טאב נ"י [רבי יוחנן שפיטץ], עכ"ז חנם רדפוני איזה אנשים לומדים מבני קהלתי, ואם שאלוני איזה שאלה, יראו אם לא יוכלו למצוא עולה לאמור לא יפה עשיתי – ואף שאבי שבשמים עומד לימיני שבל אמוט ח"ו בדבר הוראה, עכ"ז המה הלומדים לא יחדלו מלדבר דופי עלי ועל הוראותי – ובאשר שבמחרת יוח"כ העבר בא לפני איזה שאלה היא אשר אנכי שואל מאת כהדר"ג אמר'ר נ"י מעבר לדף, והורתי להיתר – והמה הלכו אל הבית אשר הי' שם השאלה ופסקו לאיסור. לכן אמרתי אלכה לי אל הגדולים אשר בארץ המה ואשאלה את פיהם, ובכפים פרוסות ובעינים יורדות דמעות אתחנן לפניהם שיורוני בדרך האמת וינהלוני במעגלי הצדק והמשרים ויאמרו לי אם יפה עשיתי.

ולכן גם אמרתי שאגיש לפני היכל קדשו את נידון שאלתי עבור ששמו הגדול נודע עד למרחקים ותהלתו עד קצה הארץ, שישביני במהרה תשובה שלימה על נכון לסתום את פי המקטריגים עלי יען אשר ירדפו אותי הנכאה הלבב – ואם מפיו הקדוש יצא הדבר ג"כ להתיר אז אני ואנשי קהלתי ידעו באמנה שצדק עמי ורק לקטרג הי' כוונת הלומדים דפה – ורק אל יעכב שום דבר את כהדר"ג נ"י מלהשיב לי מהר על הדבר הזה כי נחוץ הוא.

א"ד עבדו המתאבק בעפר רגליו, ומצפה לתשובתו הרמה, ומשתחוה מול כס הדרת גאוונו אפים ארצה הוא

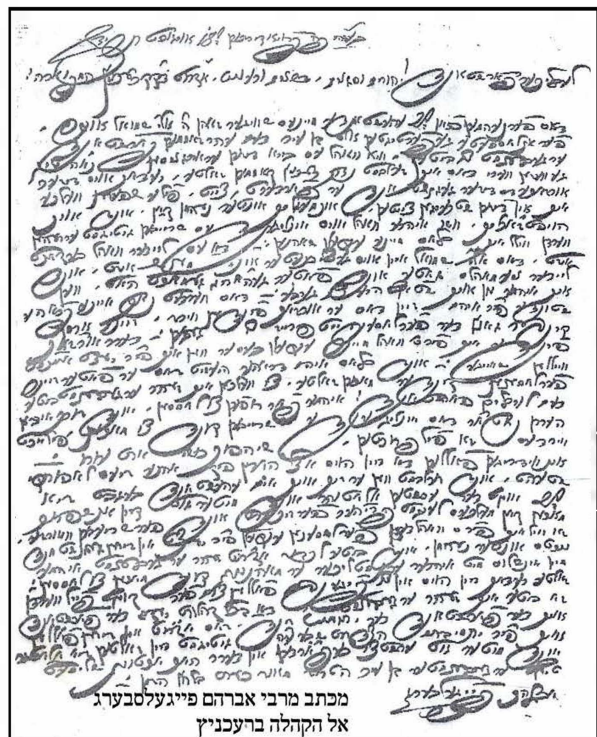
הק' אלי' מנחם גאיטיין

ועבור שידעתי שכהדר"ג אמר'ר נ"י הוא אוהב נאמן של הרב החרוץ המופלג מר"ה ראובן ראזענבערג היושב שם, לכן אבקש נא שימחול כהדר"ג נ"י לפרוס עבורי בשלומי.

האדרעסע שלי היא אן עליאס גאיטיין ראבינער אין העדיעס – טאלנויער קאמיטאט.

בחקופה זו פונה רבה של קיש-קערעש, רבי חיים פייגלבערג (פייגלסבערג), אל רבי שלמה זלמן אולמן אב"ד מאקווא בעל ה"יריעות שלמה", שימליץ עליו לפני הקהלה בהעדיעס שימנוהו לרב במקומם. רבי חיים

נולד בפרויענקירכען בשנת
תק"ע לאביו רבי (משה)
אברהם פייגלבערג נאמן
הקהלה. כעשרים שנה
שימש ברבנות קיש-
קערעש, עד לפטירתו ביום
כ' שבט תרכ"ו בן נ"ו שנה
ושם מנ"כ. קצת מחידושיו
אשר השאיר אחריו
בכתובים שרדו בגניז רבי
יעקב סנידרס, רבה האחרון
של קיש-קערעש לפני
חורבנה, ומהם נתפרסמו
ע"י חתנו רבי יר"ט ליפמאן
ראקאו בספר 'קרן ישראל'
(עמ' מב-ג) דברי אגדה
ודרוש. [וראה שם בהערה
ליקוט מכמה מקורות
אודות קדושתו ומלחמתו

להעמיד הדת על תילה]. בתו היתומה של רבי חיים, מרת שרל, נשאה לאחר
פטירתו לתלמידו של ה'כתב סופר', רבי משולם רובינשטיין מח"ס 'מבי"ט', ומילא
את מקומו עד לפטירתו י"א חשון תרנ"ט ושם מנ"כ.

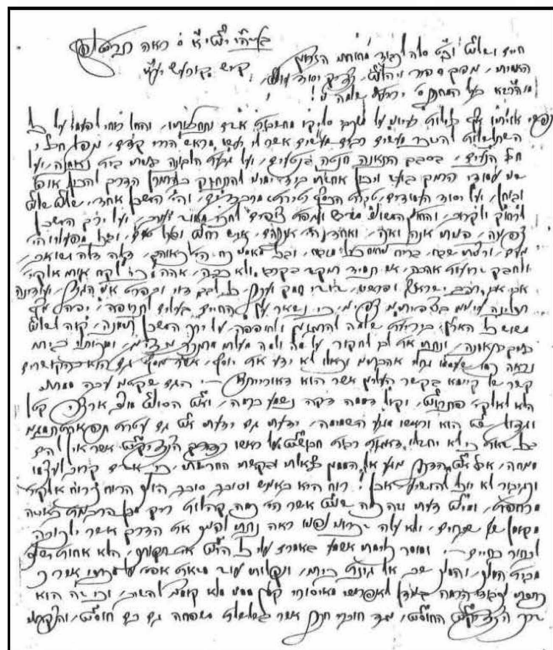
במכתב הוא מזכיר את 'אברהם', כנראה הוא רבי אברהם אולמן לאקענבאך, אחיו
של היריעות שלמה, שנפטר בשנת תר"ט. וז"ל:

בעזה"י יום א' ס' ראה [כ"א אב] תר"ט לפ"ק
קיש קורעש יע"א

חיים ושלוש וכו' סלה לכבוד מחותני הגאון האמיתי, נופך ספיר ויהלום,
צדיק יסוד עולם, מוהרז"א בעל המחבר ס' יריעות שלמה נ"ו

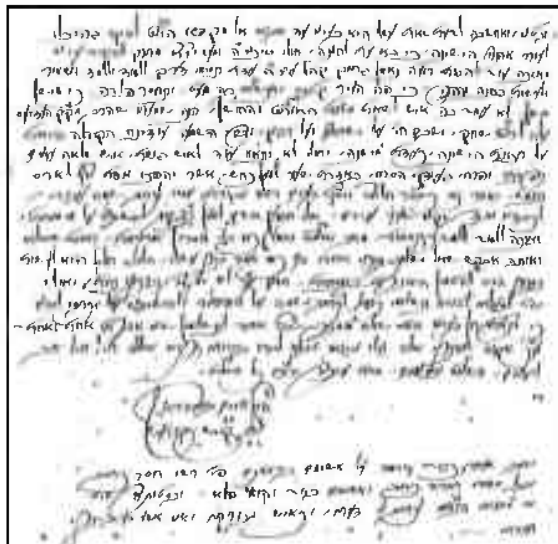
נפשי אויתי אף בלילות רעיוני על משכבי סליקו מחשבות אדם ותחבולותי, והחל
רוחי לפעמי על כל השתלשלות להיובר מעשים רבים מעשים אלו יעשו מראש
הדרי קדם, ונפל חבלי חבל הנעים, בסבך החאנה חנטה בנטעים, ועל גבעת הלבונה
בניתי בית נאמנה, ועל שני עמודי התון בועז ויכין אחוזי ביד ימיני להתחזק
בהתורן הדרך להכין אופל ובוחן, ועל יסוד העמודים, טירת הכסף וטירת מורבדים,
והי' המשכן אחד, שלום שלום לרחוק ולקרוב, והחוט המשולש מדבש ונופת צופים

לחכי מאוד יעורב, ועל ירך המשכן צפונה, פניתי אנה ואנה, ואחד ה' אברהם, איש רחום ובעל טעם, ובכל מפעליו ה' נועם, ורצייתי שבת, בריח ניחוח מעלי מזבח, ובכל מאמצי כח ה' כאוהב, דלה דלה ושואב, ולחבק זרועות אהבה, אש תמיד תוקד בקרבן, ולא כבה, אהה! כי לקח אותו אלקי, אבי אבי רב ישראל ופרשיו, דודי חמק ועבר, כל לבב דוי ובפרט אני הגבר, ועודינה תכלינה עינינו בציפיתינו צפינו כי נשאר עץ החיים בעלים לתרופה, יפה נוף משוש כל הארץ, ביריעת שלמה להתגונן ולחופפה, על ירך המשכן תימנה, קוה לשלום בתוך בת אמנה, ונתחתי את לבי לחקור על מה ולמה מעלתו מתנכר נגדינו, ומכותלי ביתו נראה כמו שעממו חלי אהבתינו וכאלו לא ידע את יוסף, אשר גם הוא בהקושרים קשר של קיימא בקשר

העליון אשר הוא דאורייתא. הגם שקטנו עבה ממחני הלא לאלקי פתרונים, וקול דממה דקה נשמע ברמה, ואם הסולם מוצב ארצה קטן וגדול שם הוא וראשו מגיע השמימה, ידעתי גם ידעתי אם גם עטרת תפארת חמגנו בכל זאת כי לא יחדלו דאגות רבות חבושים על ראשו כדרך הצדיקים אשר אין להם מנוחה, אבל אם הדבר נוגע אל הממון בשאלתי ובקשתי החרשתי, כי אדם קרוב לעצמו ונאמור לא

יוכל להושיע, אכן! רוח היא באנוש וסובב סובב הרוח כרוח אלקי' מרחפת, ומיום דעתי וזה כמה שנים אשר ה' כמה קהלות ריק מכן הרבנות באיזה מקומן של שבחים, ולא עלה זכרוני לפניו ראה נתתי לפניך את הדרך אשר ילכו בה לבחור בחיים. ומוסר כלימתי אשמע באמרם עלי כל היום אי' תקותך, הלא אחות יש לך מבית המלך, והמלך שב אל גינת ביתו, ונקלותי עוד מזאת אפי' על מכתבי אשר כתבתי לכבודו הרמה בנידן לאפרושי מאיסורי קמץ ממני מלא קומצו להשיב, וכי זה הוא דרך הצדיקים החוסים, נגד חוברי חבר אשר בשלשלת משפחה גם הם חוסים, והצקתני רוחי ובטני, ואחשבה לדעת זאת עמל היא בעיני עד אבוא אל מקדשו היום לבקר בהיכלו לעורר אהבה הישינה, כי בא עת לחננה, אולי יזכני ה' ומעז יצא

מתוק להאיר עיני ואזכה
עוד להיות רועה נאמן
בתוך קהל עם ה' עדת
תמימי דרך ללמוד וללמד
ולשמור ולעשות כהנה
וכהנה, כי פה העיר קטנה
ואנשים בה מעט, ותחסר
כל בה, כי מישן נושן לא
עמד בה איש לשאת
משפט האורים והחושן.

הנה שמעתי שהרב מק"ק
העדיעס עלה לרום שחק,
ושבק חי' על ישראל ועל
רבנו, וכפי השמועה

עודינה הקהלה הזאת על תכונת הישינה, כעדת מי מנה, ואולי לא יתאוו עוד לאיש
בושת, איש מלאה עינים כפתור ופרח, בעורף הסרס, באדרת שער למען כחש, אשר
יהפכו נופת צוף לארס הנחש, יאזור נא כמה"ר חלציו ויניף בעים רוחו ויבדוע עוזו
לכתוב שמה עבורי, לכבדני נגד זקני שער עירם, אולי חפץ השם למען צדקו
להשיבני על מי מנוחות, ואזכה ללמוד וללמד ברווחות, מרוב אונים ואמיץ כח בלי
חסרון ארוחות. ואחת שאלתי ואותה אבקש שאל ישליך דברי אחרי גוו כמו אשר
כבר עשה, חלילה חולין הוא לעשות כדבר הזה להטמין האגרת באמתחת, אשר ע"כ
לא ימצא בדברי נחת, ואולי יהי' למעלתו לטורח תשלומי כפל לכתוב שמה על
הדואר ולהשיבני על מכתבי לידע כי מצאתי חן בעיניו, הנני שולח מוסגר זה' אחד
לתשלומין שני אגדות אחת ואחת, וע"כ אקוה שדברי אלה יעלו ויבואו ויגעו לידו
בהיותו בריא אולם חי! חי! אב לבנים, דשנים ורעננים, מאת עבדו הד"ש כל הימים.

הק' חיים באמהראז"ל

רב קיש קורעש

ואגב אעזר כבודו הרמה על אשימם בראשכם פי' רש"י חסר כתיב ובכל ספרי תורה
כתיב ואשימם בידו, והוא פלא, ובמטותא מיני מר מחותני הגאנ"י לכתוב לי דעתו,
וכאיש גבורתו ואני אשעשע בדברי תורתו.

למעשה נתמנה רבי אלי' מנחם גאיטיין לרבה של העדיעס, וכפי שכותב ביום ה' פ'
שלח [כ"ד סיון] תר"כ: "היום הזה קודם אכילת צהרים באו אלי כמעט כל אנשי
קהלתי ואמרו לי מז"ט רבינו, כי הרה"ק [=הראש הקהל] דפה הושיב אותם עוד
הפעם בבית הקהל לשאול אם הם כולם מסכימים לקבל אותי לרב ומנהיג וענו

בעה"י כולם פה אחד הן... (זכרון אבות סי' נא). שם כיהן למעלה מארבעים שנה עד לפטירתו ביום כ"ג אלול תרס"ב ושם מנ"כ. בנו רבי יוסף שלמה גאיסיין מילא מקומו, גם הוא למעלה מארבעים שנה. עלה על המוקדה באוישוויץ י"ז תמוז תש"ד, יחד עם בני קהלתו. הי"ד.

כאמור מכנה רבי חיים במכתבו את ה"ריעות שלמה" כ"מחותני". ואכן רבי דוב לאבלאוויטש, [זוגתו מרת רבקה ראדש הי"ד היתה בתו של רבי משולם רובינשטיין הנ"ל וממלא מקומו ברבנות קיש-קערעש. נפטר ח' שבט תרצ"ו ושם מנ"כ], כותב בהקדמת ספרו 'דיבובי חן', שחמיו-זקיני רבי חיים "היה קרובו של הגאון המפורסם בעל יריעות שלמה ז"ל", מבלי לציין אופן הקשר. בס"ד עלה בידינו למצוא את הקשר, ולשם כך נעתיק מכתב נוסף של רבי חיים אל ה"ריעות שלמה" [עקב הדיו שעבר מעבר לעבר הצילום אינו ברור. התודה להרב יצחק ישעי' וייס ולהרב שלמה וייס על עזרתם בפיענוח המכתב]:

בעזה"י יום א' י"ד למב"י תרט"ז לפ"ק
פה קיש קורעש יע"א

חיים ושלוש וכ"ט סלה לכבוד מחות' הגאון המובהק המפורסם בכל קצוי ארץ
בעל המחבר ס' יריעות שלמה נ"י ואל יכבה, וכחול ימים ירבה.

אני הוא השואל אודות אשה אחת קשת רוח הניצבת פה בקהלתי ושאלתה בפיא במר רוחה, כי בער"ה כעת אשר האיסור נידה קל בדעת הבריות ובעלה דוחקת אותה ומצער אותה בעבור הרעימה, וזה כחמשה חדשים אשר לא יכולה לטהר לבעלה, ומחמת זה שודד אחלה, וכזו וכזו ספרה ואני כותב ... חמשה חדשים אשר היתה שופעת דם מחמת חולי' הנקרא בלוט שטאץ ... והיו תולין הבלוט שטאץ בהפלה כי אמרו שהי' לה הריון והפילה, א... לא מצאו בהשפעת הדם רק חתיכות בלי שום ריקום. והאשה בעצמה הלא גם היא היתה מסופקת אם היה לה הריון, כי הגם שעברה עלי' ווסת אחת בלי ראתה יש סברה שיפסוק ווסתה, כי אמה ג"כ אבדה ווסתה ועדנה אחר מ' וע"כ מסופקת מפני שגם היא אחר מ' אולי תפסוק ווסתה ואח"כ נפלה למשכב בחולי הנ"ל, ונחלתה בסכנת נפשות, עד שהרופאים היו מתיאשים אותה וחוליתה נמשכה כמה שבועות ומחמת זה נחלשה עד שחוליות אחרת היו מתקיפים אותה וכל מן דין האשה הנ"ל בעת שהיא על בורי' נופלת למטה כמה פעמים בחולי' הנקרא קרעמפפונג וכמעט היא מחמת כאב גדול בסכנת נפשות.

והנה זה משך חמשה חדשים נתקלקלה ווסתה ואין לה לא ווסת קבועה ולא ווסת שאינו קבועה, רק אין לה ווסת כלל, ורואתה מימים ימים וי"ו ושבעה שפע דם וחתיכות קרושים וקפואים, והגס הגס חזיתה כמעט תמיד בלי הפסק, ובשאלת פה ואמרה כל פעם שרואה רואתה בצער ובכאב גוה ובטנה, אבל אינה מורגשת מכה וכאב במקום ידועה, רק בכל בטנה וגוה, ואינה יודעת אם יש לה מכה שמוציא דם,

והנה דעתי הקלושה נוטה להקל, והנה חפשתי בש"ס ופוסקים גדולים ראשונים ואחרונים, והכל גלוי אצלי חל"י. ויסודי להקל בנוי על דברי חט"ז בסי' קפ"ז סק"י שכותב, ועוד ב"ל אם יש לה מכה וכו'. וגם על שיטת חרשב"א שכותב וקי"ל כרבינא

[illegible]

אבל לא רציתי לסמוך עלי ולהכניס ראשי במקום גדולים חקרי לב, והגם כי גדול השלום בפרטות אצל אשה צדקת השואלת אשר יש לה צרות גדולות ונעות המרדות מבעלה עכ"ז אין לבי גס בהוראה, ובאתי במטותא בכפים שטוחות לפני

כבוד מעלתו הרמה להורני מה אידן בה בהנ"ל, והנה לא באחי בבקאות כשאלת חכם חצי תשובה להראות חריפות ובקאות בראשית נתינת השאלה לפני כי דחיתי האשה בלך ושוב, כי אמרתי אולי מן השמים ירחמו עלי, אבל באתה עלי כפעם בפעם והציקה רוחי להגיד לה האמת בלי איחור, והיום הולכת חדואר ע"כ לא אוכל להאריך כאשר ה' ראוי לבוא להצר המלכות מאן מלכי וגאון כמותו, ושנית בכל יום אני מוכן לבוא ולבקר בהיכלו כבוד אומר כולו, ואמרתי את אשר יש להמחיק סוד וסברה בנידן הנ"ל בפוסקים ראשונים ואחריו פה אל פה אדברה עם כבוד מחותני הגאון נ"י, אבל גרתי משך כי בכל יום אני מצפה שאבי שי' עמ"ש יבוא אלי, ע"כ לא אוכל לנסוע מביחי.

ובמטותא מיני מר מחותני הגנ"י שימחול א"פ לענות עלי שאלתי להושבני מהר ככל האפשרי, ובתשובתו שמושיבני אל יסמוך עלי מעלתו על הבנתי להראות לי איזה מקומן בהפוסקים צו לצו קו לקו וכו', רק כמו שמושיבין לאשה המשמרת המקוה בעת שבאת להרב עם שאלת נשים, והרב אומר לה הדין היקוב ההר, ועת שאזכה א"ה לראות פני מחותני הגנ"י אז יברר לי תשובתו, וגדול השלום.

מנאי הצעיר הדורש שלוכ"ה ואקוד מול הדרת כבודו אפים ארצה

הק' חיים פייגעלכער

רב פה הנ"ל

הנה זוגתי הרבנית חי' פורסת שלום כבוד דודה הגאון וזוגתו הרבנית א"ח הצנועה תי' וכאלשלו"ם.

ונצטט עוד מכתב מרבי חיים אל היריעות שלמה, תח"י לע"ע רק צילום מסוף המכתב:

...וימחול לי כמחהגנ"י [=כבוד מחותני הגאון נ"י] על אשר העזתי מצחי כ"כ, כי תורה היא וללמוד אני צריך. יצוה את בנו הבח' המופלג מ"ה עוזר שיעיין במילי ויושיבני, ואם אזכה שיכבדני בכתב ידו להושבני ולהגיד לי את כל לבן, אזי אשמה ואגיל כמוצא שלל רב, ואבדך בקול גדול ולא יסף ברוך ה' אשר לא השבית לי גואל. ובשכר זה יזכה לראות בעגלא ובזמן קריב את הגואל בבנין אריאל.

כאות נפשו ונפש תלמידו המתאבק בעפר רגלו

הק' חיים בא"מ הראז"ל פייגעלכער

זוגתי חי' פורסת בשלום דודה שי' לנצח – ופורסת בשלום זוגתו הרבנית תי' עמ"ש, ותזכו לחשיא בניכם ובנותיכם סמוך לפרקם ברוב עוז ושלום.

ואפריון נמטי לבני נשיאה ה"ה המסולאים בפז ויקרים מפנינים מופלגי תורה מופלאי תמימי דעות, ה"ה הבח' מ"ה עוזר, והבח' כ"ה ישראל, והבח' כ"ה יודא, והבח' כ"ה יששכר, והילד שעשועים היניק והחכים טובא בנימין, כולם ה' עליהם יחיו וישתלו סמוך וסביב לשולחן מלכים שולחן אביהם חופף עליכם כל ימיכם להביא ימות המשיח אסנ"ו.

גם באלו המכתבים הוא קורא ל'יריעות שלמה' כ'מחותני', ואילו לזוגתו, ה'יריעות שלמה' הוא 'דודה'. מזה ניתן להסיק בבירור שקרבת המשפחה ליריעות שלמה הוא ע"י זוגתו של רבי חיים. ולכן עלינו לברר את משפחתה של זוגתו.

הרבנית צפורה מנ"כ בקיש קערעש, ועל מצבתה נחרט (צילום מצבתה ומצבת בעלה קבלתי מהרב דובעריש וועבער): "פ"צ / האשה החשובה הרבנית / מרת צפורה פייגלבערג / ע"ה / אשת חיל עטרת בעל.. של / מורינו רב / ר' חיים פייגלבערג ז"ל / שהלכה לעולמה ביום

[ד']? טבת / שנת תרל"ט' לפ"ק / תנ"צ"ב"ה". ובמאטריקל הפטירות של קיש-קערעש (נמסר ע"י הנ"ל): "צילי Veigkberg ילידת פרויענקירכען נפטרה 30 דצמבר 878 [=ד' טבת תרל"ח] בת ס"ה שנה". וברישום הפטירה של בתה מרת שרה [אשת רבי משולם רובינשטיין הנ"ל] צוין במאטריקל שאמה היא צציליה לבית קולמאן. כן יש להוסיף שבטבלת זכרון מקיש-קערעש (צילומו בספר 'קרן ישראל' שהו"ל הרב יו"ט ליפמאן [ראקאו] מופיע: נשמת הגאון מורה מורינו הרב רבי חיים בן מורינו רב ר' משה אברהם – ואת נשמת האשה הרבנית צפורה בת מורינו הרב ר' בנימין".

ואכן מצאתי במאטריקל הנישואין של קהלת פרוינקירכען את הרישום הבא: "5 ינואר 836 [ט' שבט תקצ"ו], החתן יואחים פייגלבערג 'תלמודיסט' בן

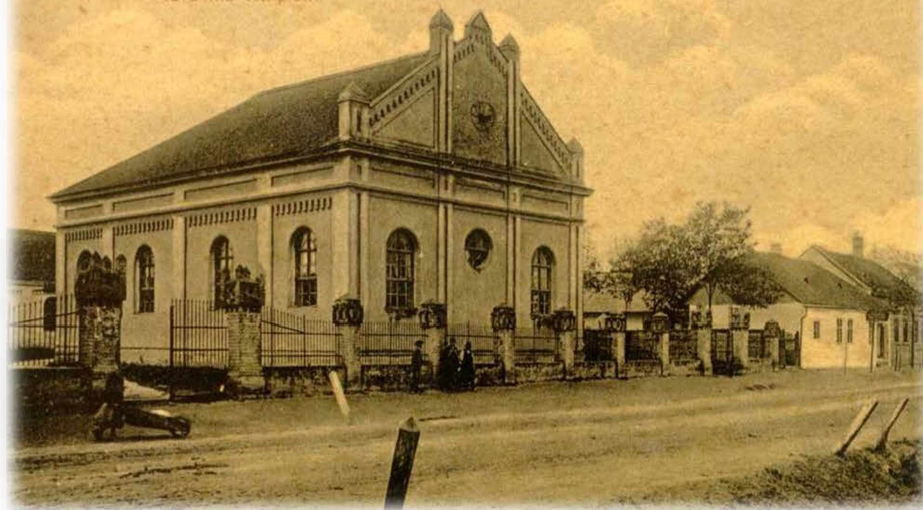
טבלת זכרון מקהלת קיש-קערעש

אברהם פייגעלבערג נאמן [הקהלה], הכלה ציצילה קולמאן מכאן בת בנימין קולמאן". [שנים מסוימות לאחר נישואיהם נשארו לגור בעיר מולדתם, שכן במאטריקל הלידות של פרויענקירכען מצאנו את לידת ילדיהם: שאלאמון (כנראה: שלום) ביום 24 נובמבר 836 (ט"ו כסלו תקצ"ז); רחל ביום 15 אוגוסט 837 (ט"ו אב תקצ"ז); לאופולד ביום 26 ינואר 839 (י"א שבט תקצ"ט). אביהם רבי חיים ציון בשלשת הרישומים הנ"ל כ"וויסט' (=דיין). בת נוספת בשם מטילדה נולדה שם ביום 13 אפריל 840 (י' ניסן ת"ר), ואביה הוא 'תלמודיסט' (=תלמיד חכם)].

הרי שזוגתו של רבי חיים, מרת צפורה, היתה בת רבי בנימין קולמאן מפרויענקירכען. שם אמה יתברר לנו ממקור אחר. הר"ר ח"א אולמאן ממנצ'סטר כותב בספרו (בכתובים) 'תולדות משפחת אוללמאן בהונגריה': "מרת ראדיש בת רבי שלום אוללמאן נשאה לרב בנימין בן רב נטע ברך מפרויענקירכען, התנאים [אחרונים] שנחתמו על ידי רבי שלום בג' אלול תקס"ב [בק"ק פ"ק] עדיין נמצאים" (ההשלמות בסוגריים מרובעים הוא עפ"י 'דברי ר"ש' מהדורת ירושלים בסופו, שלוקה בשיבושים ובחסר). את רישום פטירתם מצאנו במאטריקל פרויענקירכען: "בנימין קולמאן נפטר 15 ספטמבר 844 (ב' דר"ה תר"ה) בן ס"ה שנה" – "האלמנה ראדיש קולמאן נפטרה 3 אוקטובר 855 (כ"א תשרי תרט"ז) בת ע' שנה". [במאטריקל הקהלה רשומים צאצאים נוספים של רבי בנימין קולמאן ואכחמ"ל. את שמו מצאנו ברשימה מהקהלה בשנת תקפ"ח].

בית הכנסת בקיש-קערעש

izraelita templom

כן שניתן לקבוע ברור שאמה של הרבנית צפורה, היא מרת ראדיש, בתה של רבי שלום אולמן, שכינה בעת נישואיהם (ה'חנאים אחרונים' ה') נהוג לכתוב ביום הנישואין) כרבה של קהלת פרויענקירכן, ולאחר מכן בלאקענבאך עד לפטירתו ביום ט"ז אדר תקפ"ה, מח"ס דברי ר"ש. אביהם של רבי אברהם אולמן אב"ד לאקענבאך ורבי שלמה זלמן אולמן אב"ד מאקווא בעל ה'ריעות שלמה'. הרי שהיריעות שלמה היה 'מחותני' של רבי חיים (כל קירבת משפחה ע"י חיתון (גם דוד וכדומה) כונו כ'מחותני' ולא כש"ב וכדומה), ר'דודו' של זוגתו.

ובזה גילינו נצר חדש להאי גאון בעל ה'דברי ר"ש' ולמעלה בקודש משפחה נכבדה בישראל, שמצאצאיהם חיים אתנו עד היום, ולפי מיטב ידיעתי לא ידוע להם (עכ"פ אצל חלקם) את יחוסם הרם.

*

ידיעה על פטירתו של רבי חיים פייגלבערג פורסמה בעתון 'איזראליט' (866 גליון 7 עמ' 121): "קיש-קערעש. לקהלה היתה הזכות שכינה בה ברבנות במשך עשרים שנה תלמידו של החת"ס, רבי חיים פייגלסבערג. נפטר לאחר שלשת חדשי מחלה בשב"ק פרשת בא [ד' שבט תרכ"ו] בן נ"ו שנה. הקהלה עשתה הכל כדי להחזיקו, התחייבה בכתב לחתן בתוך זמן קצר את בתו היחידה עם בחור שהרב מפרשבורג ימליץ עליו, בכדי שיקבל את משרת חותנו. למטרה זו הקציבו 800 זהובים". - ואכן רבי משולם רובינשטיין (הנזכר כבר למעלה) תלמידו של הכת"ס בפרשבורג, נשא ביום ב' חשון תרכ"ז את בתו של רבי חיים, ומילא את מקומו על כס הרבנות בקיש-קערעש.

רבה של קיש-קערעש רבי דוב לאבלאוויטש הנ"ל, בתארו את קורות הקהלה בהקדמה לספרו 'דיבובי חן' הוא מציין: "הראשון אשר נשא פה עירנו יצ"ו את משרת הרבנות, ה' הרב הגאון הקדוש ר' חיים פייגעלסבערג ז"ל...". למעשה ידוע לנו על רב שכינה לפניו על כס הרבנות בקיש-קערעש. וכפי שכותב רבי מאיר שטיין בספרו 'אבן המאיר' (בכת"י): "מוה"ר משה עסטינגער אב"ד קיש קערעש, יליד ביא, בשנת תר"ב נמצא הסכמתו תחת ידי על ס' הרב הג' ר' דוד דייטש [בעל ה'אהל דוד']. במקור אחר מצוין 'מוזעס עטינגער' כרבה של איזשאק הסמוכה לקיש-קערעש, ובמלחמת הקורוצים ברח לנייטרא (הלקסיכון ההונגרי עמ' 403), כנראה שהי' אז רבנות משותפת לקהלות אלו.

אין ספק שהוא זהה למי שמובא ב'רבותי' דיחזקאל' (עמ' סז): "מהו' משה ביאה עטינגר, מילדי ביאה. תלמיד מובהק לרבינו [יחזקאל בנט אב"ד נייטרא] עוד בפאקש, ובא עמו לנייטרא ונשא שם אשה. ולאחר שעבר עליו הגלגל נעשה דיין בנייטרא, ונפטר ר' תשרי (תרכ"ו) [תרכ"ז]". רבי יחזקאל בנט עבר מפאקש לנייטרא בשנת תקצ"ב, ולפי"ז נשא רבי משה בנייטרא את זוגתו לאחר תקצ"ב, ולאחר מכן

כיהן ברבנות קיש-קערעש ואיזשאק, ומשם חזר לנייטרא. תשובות אליו בשו"ת בן יהודה סי' פו, קיד (הרב החריף והבקי... משה בייא).

על חשיבותו תעיד מצבתו בנייטרא (צילומי המצבות מנייטרא קבלנו ממר Sandor Backai) שעליה חרוט:

נפטר בש"ט יום ש"ק ו תשרי שנת תרכז לפ"ק / פה / מקום ציה ושממה גו צדיק מצא לו מנוחה / שתילי גפנו בדמי ימיו עזב לנו לאנחה / הקדיש עתותיו עודו רך בשנים / עבד את בוראו בצדק ובלב תמים / טהרת גופו וגודל

קדושתו / יעידון ויגידון על יתרת נשמתו / נפש חייתו דעכה אולם שם הרוח / גויו פה עמק הבכא אכן נשמתו שם תנוח / עומד ומשמש שם כעודו פה בחיים / רוממת אל-יראה שם בשמים / ה"ה הרב הצדיק המפורסם / בחסידות ומוכתר בבקאות מו"ה / משה עבד ה"י.

גם בתו מצאה מנוחתה בנייטרא, ועל מצבתה נחרט: "פ"ט / האשה הכבודה רבת השם מ' / ואכלי / בת הרב מו"ה משה עטטינגער ז"ל / אשת הקצין ה' יצחק שטיינער / נפטרה בשם טוב ... ואדר / ש' תרמ"ג לפ"ק / ונקברה בהספד מר למחרתו / רכה וענוגה בשושנים סוגה / אשה כבודה צנועה וחסודה / כף לעני ויד לאביון / לית חן לנוה אפריון / ירשה דרום מנוחת מרום / תנ"צ'ב'ה' / שם אמה פראדל'.

הרב מנחם מאיר יאקאנאוויטש – ברוקלין נ"י

משפחת אבעלעס מסערדאהעל - ווייטצען

ב'עלי זכרון' עליה 7 עמ' לט האריך הכותב על משפחת הג"ר גבריאל אבעלעס מסערדאהעל ובנו הג"ר משה יהודא מווייטצען. להשלמת הדברים הנני להוסיף שמות הוריו ומשפחתם, בצירוף איזה הערות על דבריו.

הוריו: הג"ר אברהם אבלי מסערדאהעל, ושם מנ"כ. נוסח מצבתו: פ"נ / הצדיק וחסידי דורש / טוב ועושה צדקה / בכל עת ה"ה הנעלה / הישיש כ"ה אבלי פ"ב / אשר גוע ונאסף / אל עמו / יום ש"ק ט' כסליו / תקצ"ג לפ"ק תנצב"ה / ושם אמו ריזל. [ראה קובץ 'בית אהרן וישראל' (ח' נה עמ' כב) מש"כ חותנו להנוב"ל "אדעס שלי יחי' בלשון גלחות לא על שמי רק א פרעשבורג..."].

זו' מרת מרים, בת הג"ר אלכסנדר מייזליש אב"ד סערדאהעל ורעכניץ [נפטר ר"ח אדר תקע"ט] ושם מנ"כ, בן הג"ר רפאל ראב"ד הארוחוב ואב"ד פאריצק מח"ס 'תוספת שבת'. [ראה מבוא ל'תוספת שבת' (נ"י תש"נ), 'לא יסור שבט מיהודה' (ירושלים תשנ"ה), 'ענף עץ אבות' עמ' ג], 'אוצר בלום' (נ"י תשנ"ה), 'מנורת אהרן' (נ"י תשנ"ו), עמ' טז], 'באר המועדים' (ב"ב חשנ"ט, ח"ב עמ' שפט), 'כיצד מזמני' (לונדון תשס"ב, הלכות זימן 'שלשלת היוחסין' עמ' כג), 'שיח אברהם' (ירושלים תשס"ח), 'בונה עולמות' (נ"י תשע"א), והרב בעריש וועבער ב'גנזי יהודה' (ח"ב, נ"י תשע"ו) שיופיע בקרוב. וראה בהרחבה 'ענף עץ אבות' (שם עמ' ס) 'שלשלת היוחסין' ו'שיח אברהם' (שם)

סדר יחוס התוספת שבת
עד הב"ח החלקת מחוקק

המשאת בנימין הלבוש הרמ"א ולמעב"ק].

בניהם:

א] הג"ר יעקב צבי מסערדאהעל [נפטר ו' טבת תרכ"ו],
זו' מרת אסתר [נפ' ה' אדר תרי"ד], ושם מנ"כ.

בניהם:

1. הג"ר בנימין זאב (וואלף) מסערדאהעל [נפטר כ"ה תשרי תרמ"ה, נקבר אצל זקינו], זו' מרת לאה ב"ר אהרן וריזל [נפטרה ב' ר"ח תמוז תרל"ה, נקברה אצל הרבנית אשת מהר"י אסאד] ושם מנ"כ.

2. מרת לאה [נפטרה תר"ז] אשת [בזו"ד] הג"ר משה הלוי לעוונינגער-קאמארן אב"ד ווייטצען [נליד תק"ע, נפטר י"ג מרחשון תרל"ז] ושם מנ"כ [ראה 'הגאון שנשכח' עמ' 103, 'החת"ס ותלמידיו' עמ' שנב - ושם תמונתו ותמונת מצבתו].

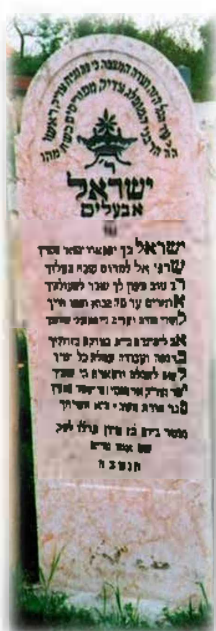
ב[הג"ר ישראל מסערדאהעל [נליד תקנ"א, נפטר כ"ז סיון תרל"ו, נקבר אצל אביו], ז' מרת לאה [נפטרה י"ב אייר תרכ"ה], ושם מנ"כ. [בביתם נתגדל מהר"י אסאד [ראה 'ענף עץ אבות' שם]].

בניהם:

1. הג"ר דוב בער מסערדאהעל [נפטר י"ח שבט תרמ"ט] ושם מנ"כ.

2. הג"ר משה אהרן מסערדאהעל [נפטר ד' אב תרנ"א] ושם מנ"כ. ז' מרים הענדל.

3. מרת ריזל [נפטרה ה' תמוז תרמ"ד] אשת הג"ר ליב עקשטיין דומ"ץ ווייטצען [נפטר כ"ב מרחשון תרכ"ן] ושם מנ"כ [ראה 'ענף עץ אבות', 'שלשלת היוחסין' ו'שיח אברהם' שם].

4. מרת רבקה אשת הגד' אברהם יודא קנאפללער מטיניע [נפטר כ"ב סיון תרנ"ח] ושם מנו"כ (ראה 'תורת העולה', ב"י תשמ"ז, ר'מנורת אהרן' שם).

5. מרת אסתר [נפטרה כ"ד אדר תרע"ח] אשת הגד' משה אונגאר מסעודאהעל [נפטר י"א מרחשון תרע"ז] ושם מנו"כ (ראה 'לזכר עולם' בסו"ס 'משכיל אל זל' ח"ד, ב"י תשכ"ג).

6. מרת ריקל [נפטרה כ"ה שבט תר"ע, על מצבתה נחרת "נכדת בעל תוספת שבת ז"ל"] אשת הגד' צבי הירש ליעדעומאן מדעברעצין [נפטר שביעי של פסח תרס"ו] ושם מנו"כ.

ג] הגד' גבריאאל מסעודאהעל, [יליד תקנ"ה, נפטר כ"ב אייר תרמ"ה] מנו"כ בווייטצען, זו' מרת שרה/שרל [נפטרה ב' דפסח תרמ"ד] ב"ר בנימין ורייצל קאלמאן מנו"כ בסעודאהעל.

בניהם:

1. הגד' משה יהודא מווייטצען [נפטר ו' תשרי תרע"ז], זו' לאה [נפטרה י"ד שבט תרס"ח] ושם מנו"כ. [צילום מצבותיהם בסוף המאמר].

2. מרת גנענדל [כ"ז טבת תרמ"ב] מנו"כ בביטשקע, אשת (בזור') הגד' יעקב גרשון בנעט [נפטר כ"ד תשרי תרפ"ה] מנו"כ בפרעשבורג (ראה 'באר המועדים' ח"ב עמ' שפב).

3. מרת רייצל [נפטרה בת מ"ח שנה ט"ו אב

תרמ"ד; נקברה אצל אמה, על מצבת אמה לפני השם 'שרל' הוסיפו באותיות קטנות 'דייצל בת' וגם תאריך פטירתה].

ד] כנראה: הג"ר משה מסערדאהעל – פרעשבורג, זו' מרת גליקל.

בניהם:

1. הג"ר יצחק (איצק) מפרעשבורג [יליד תקע"ה, נפטר ב' אייר תרמ"ג] זו' מרת פינקל [נפטרה י"ד אלול תרס"א] ושם מנ"כ.

2. הג"ר שלמה ליב (זלמן ליב) מפרעשבורג [יליד תקע"ט, נפטר י"א סיון תרנ"ג] זו' מרת לאה [נפטרה בת ע"ב שנה כ"א טבת תרנ"ד] ושם מנ"כ.

3. הג"ר שאלחמאל אייזיק מפרעשבורג [יליד תקפ"ג, נפטר בביהכ"נ הגדול יוהכ"פ תרס"א] זו' מרת אסתר [נפטרה י"ט אב תר"ע] ושם מנ"כ.

(ראה 'פנקס המוהל חתם סופר'

אות רפד, תקפד, תשלו*)

ה] מרת גנענדל [ילידת תקס"ד, נפטרה כ"ג מרחשון תרל"ח], אשת הג"ר שמואל צילץ מח"ס 'מהר"ש צילטץ' אב"ד יאקא וראב"ד ניקלשבורג [יליד תק"ס, נפטר כ"ז אדר ב' תרי"ט] ושם מנ"כ, בן הג"ר משה ליב מח"ס 'שו"ת מילי דאבות' ח"א ראב"ד ניקלשבורג [נפטר כ"ה אייר תקצ"א] וזו' יענטל [נפטרה ר"ח סיון] ושם מנ"כ.

בניהם:

1. הג"ר אברהם אבלי יוסף [יליד תרמ"ח, נפטר ז' מרחשון תרס"ו] מנ"כ בפרעשבורג.
2. מרת מלכה גליקל [ילידת תקצ"ד, נפטרה ד' אדר תרנ"ד] אשת הג"ר מרדכי יפה מרגליות-שלעזינגער מח"ס 'שאל לך אות' רב דחברה ש"ס בודאפעסט [נפטר כ"ג מרחשון תרס"ז] ושם מנ"כ.

3. מרת חיה לאה מבקעש-טשאבא [ילידת ת"ר, נפטרה כ"ז טבת תרפ"ז] ושם מנ"כ, בזו"ר אשת הג"ר מרדכי פאנפעדער מח"ס 'מאמר מרדכי' אב"ד בעקעש [יליד תקצ"ו, נפטר י"ב כסלו תרכ"ח] ושם מנ"כ, בזו"ר אשת הג"ר ישעי' יחיאל זאבעל [נפטר הושע"ר תרנ"א] מנ"כ בדיאלא.

4. הג"ר משה ליב מנייטרא [יליד תר"ב, נפטר כ"א תמוז תרל"ז] ושם מנ"כ. זו' מרת מרים [ב"ר נפתלי הירץ עהרנפעלד מנייטרא].

5. מרת רחל [ילידת תר"ד, נפטרה ה' תשרי תרע"ט] אשת הג"ר שלום צבי קראקויער מניקלשבורג [נפטר י"ב אייר תרפ"ו] ושם מנ"כ.

(ראה הקדמה 'מהר"ש צילטץ', הקדמה 'מאמרו מרדכי', 'לתולדות משפחת רוזנבוים הירש' ח"ב מ"ג, 'זכרנו לחיים' עמ' תצז; שנות לידתם לפי מפקד צענזוס יאקא תר"ח, קבלתי מהרב יואל יעקב מייזליש, גם העיר הערות חשובות ממאטריקל וצענזוס סערדאהעל).

בעלה 7 נמצא צילום מצבת ר' גבריאל אבעלעס בווייטצען, בקשר לזה יש להוסיף, שנקבר בחלקת הרבנים בביה"ח הישן (שנשאר תחת בעלות קהילת השטאטוסקווא, בסוף חזרה להיות ארטאדוקסית בשנת תר"צ), בשורה הסמוך להרבנים הגאונים דק"ק ווייטצען (מימין לשמאל): רבי דוד ליב זילבערשטיין בעל 'שבילי דוד' (בנו בעל 'מעשי למלך' נקבר בביה"ח החדש של קהילת הארטאדאקסען שנת"סד בערך שנת תרנ"א), רבי משה קאמאראן, ורבי שלום אוללמאן זצ"ל. כפי הנראה ממקום קבורתו וממצבתו הצר, בדוחק מצאו לו חלקה הראוי לכבודו, ליד חתן אחיו [ר' ישראל] הג"ר ליב (אוהן) עקשטיין דומ"ץ ווייטצען, ומראשותיו של חתן אחיו [ר' יעקב צבי] הג"ר משה קאמאראן אב"ד ווייטצען.

מה שכותר שר' גבריאל ה' גיסו של הג"ר משה פאל מחותנו של הכתב סופר, נכון הדבר, שהרי – כפי היוצא ממצבות אשתו ובניו ומסמכי המאטריקל מסערדאהל – אשת ר' גבריאל היתה מרת "שרל בת רייצל" לבית קאלמאן, וגם מרת הנלא אשת ר' משה פאל היתה בת הג"ר בנימין קאלמאן וזו רייצל [בת הג"ר מיכאל בלוי וזו הענדל לבית פאשקוס]. [ראה 'אקדמות מילין' לס' 'שבט מישור' (להג"ר מאיר ליב פרייז אב"ד שוראן)].

אך יש להעיר למה שכותר הג"ר חנני' יר"ט ליפא דייטש אב"ד העלמען – חתן הג"ר יוסף אבעלעס אב"ד שאללא – כמה פעמים בספריו 'טהרת יום טוב', בזה"ל: "אדומ"ח הגה"ק מוה"ר יוסף אבעלעס אבר"ק ור"מ דק"ק

שאלוי ז"ל נכד זקינו המפורסם מו"ה בונם אבעלעס ז"ל רה"ק בסערדאהלי יצ"ו בימי הגה"ק מהר"י אסאד זי"ע גיסו של המפורסם מו"ה משה פאהל ז"ל מחותנו של הגה"ק כתב סופר זי"ע".

כנראה היא ט"ס, וצ"ל "נכד מו"ה גבריאל אבעלעס" כנ"ל, ונתחלפו לו השמות. שהרי חמיו הג"ר יוסף אבעלעס אב"ד שאללא [וזו' עטל, נעקד"ה י"ז תמוז או כ"ו

סיון תש"ד] ה"ד הי' חתן אחיו הג"ר בנימין בונם אבעלעס מווייטצען [נפטר י"ח מרחשון תרפ"ח] ז' מרת רחל ב"ר אברהם יעקב שענפעלד [נפטר ח' מרחשון תרנ"ן] ושם מנ"כ. בזו"ש נשא ר' בנימין בונם מרת רייכל ב"ר דוד דוב הערמאן [נפטר כ"ו ניסן תרצ"ג] ושם מנ"כ.

בקשר לבני הג"ר משה יהודא (ליב) אבעלעס מווייטצען, האריך הכותב שם וכתב שידענו לר' משה יהודא חמשה בנים: 1. הג"ר בנימין בונם מווייטצען הנ"ל, 2. הג"ר יוסף אב"ד שאללא הנ"ל, 3. הג"ר שמחה רב בברוקלין [נפטר ט"ו כסלו תרפ"ו], 4. הג"ר יעקב (?) מראדושאן, 5. הג"ר שמואל [נפטר י"ד שבט תרצ"ו בני"ן].

על מצבת אמם מרת "לאה בת פערל" (ב"ר משה רייזער, ט"ס מש"כ שאשת ר' משה ליב הי' מרת רינא לבית קאהן) נחרת "הדריכה שבע בניה לחורה". כפי הנראה שני בניה הנותרים הם: 6. הג"ר יעקב צבי מווייטצען [נעקד"ה י"ט תמוז תש"ד] ה"ד ז' מרת מינדל ב"ר יודא פאללאק [נפטר ט"ו כסלו תש"ג] ושם מנ"כ, 7. הג"ר נחמי' מווייטצען ז' מינא לבית בלוס [נעקד"ה י"ט תמוז תש"ד] ה"ד. (עפ"י רשימות הרב אהרן יודא הלוי אבעלעס, ממנו גם קבלתי צילומי מצבות ווייטצען מ'גני אבותיו').

מנחם מאיר יאקאבאוויטש – ברוקלין נ"י

בשול המאמר:

בנוגע לרבי משה אבלס בפרשבורג הנ"ל, לא מצאתי לע"ע הוכחות אם הוא בנו של רבי אבלי מסערדאהעל הנ"ל. וארשום את הידיעות שיש תח"י עליו ועל צאצאיו בפרשבורג.

מוצאו מסערדאהעל. ר' משה אבלס' נזכר ב'דשימת המנדבים' לבניית 'בית ההקדש' (ביה"ח) לאחר השריפה בשנת תקע"א. ר' משה אבלס מס"ה נתקבל לחברא קדישא בל"ג לעומר תק"פ לפ"ק" (למלאטשעס דח"ק בשנת תקע"ט: ר' משה אבלס מס"ה). זוגתו מרת גליקל. רבי הלל ליכטנשטיין אב"ד קולומייא בעת למדו בישיבת החת"ס היה סמוך על שולחנו של ר' משה אבלס' (בית הילל). 'הקצין ר' משה אבלס' במנויי פרשבורג על הספר 'תוצאות חיים' (תקצ"ד) ו'אהל דוד' (תקצ"ה). 'משה אבלס' כיהן כחבר בהנהלת הקהלה בשנת תר"ד. בשנת תר"ח כבר לא היה בין החיים. [יש לציין שבחקופה זו היה בפרשבורג אדם נוסף בשם זה שמוצאו מקצוע, יליד תקס"ד ונפטר בשנת תרל"ז, ראה עליו בספרי 'פנקס המוהל חת"ס' עמ' תנה]. – אולי אלמנתו המוזכרת במסמכי פטירה של הקהלה: יוזפה אבלס לבית לעמבערגר ילידת פרשבורג אלמנת סוחר נפטרה כ"ו תשרי תרכ"ג בת ע"ז שנה.

מצאצאיו:

בנו רבי מאיר צבי אבלס. "הילד מאיר צבי המכונה הירש ב"ר משה סד"ה" נימול ט' חשון תקע"ג ע"י רבי מענדל לבוב ורבי ליב א"ש. ר' מאיר צבי ב"ר משה אבלס נתקבל להח"ק בל"ג לעומר שנת תקצ"ו" (למלאטשעס דח"ק בשנת תק"פ: הילד מאיר הרש ב"ר מ' אבלס). 'הקצין ר' מאיר הרש אבלס' במנויי פרשבורג על הספר 'אהל דוד' (תקצ"ה). [כנראה בתו הנזכרת במסמכי פטירה של הקהלה: 'טרעזיה בת מאיר אבלס' נפטרה י"ג טבת תר"ז בת חמשה חדשים].

בנו הב' אהרן אבלס. "הילד אהרן ב"ר משה סערדיהעל" נימול ב' דחזהמ"ס תקע"ד ע"י רבי אייזיק סג"ל ראב ורבי משה שדערק (שטערק). "אהרן בר"מ אבלס" חבר בחברת פיקוח נפש. נפטר בשנת תק"צ ומנ"כ בביה"ח הישן. על מצבתו נחרט: "פ"ט בחור צעיר בשנים שהי' כל ימיו ירא אלקים ה"ה אהרן בן ר' משה אבעלעס ושם אמו גליקל. נפטר ש"ק ד' חשון ונקבר למחרתו תק"צ" (תרגום מהעתק לועזי).

בנו רבי יצחק איצק אבלס. "הילד יצחק ב"ר משה סערדיהעל" נימול ער"ח תמוז תקע"ה ע"י רבי אייזיק סג"ל ראב ורבי משה שדערק. "ר' איצק ב"ר משה אבעלס נתקבל לחברא קדישא בל"ג לעומר שנת תר"ג". "איצק אבלס בן גליקל, גבאי דח"ק" נפטר ב' אייר תרמ"ג ומנ"כ בביה"ח החדש, ליד אחיו רבי שאלתיאל אייזיק אבלס ורבי זלמן ליב אבלס. אלמנתו מרת "פינקל בת לאה, א"מ יצחק אבלס" נפטרה י"ד אלול תרס"א ושם מנ"כ. הוריה רבי עובדי' לאנדסבערגר ומרת לאה [ראה עליהם

ב'פנקס המוהל חת"ס' עמ' רעו]. - מצאצאיו ידועים: בנו "הילד אפרים ב"ר איצק אבלס" [נולד י"ג ניסן תר"ה ונימול ע"י רבי ראובן אבלס]; בנו "הילד משה ב"ר איצק אבלס" [נימול כ' ניסן תר"ח ע"י רבי ירמ' טויבר ורבי דוד צבי עהרנפלד]; בנו "הילד ברוך ב"ר יצחק אבעלעס" [נולד כ"א תמוז תר"ט ונימול ע"י רבי ישעי' בער לוונזון. אולי זוגתו מרת "לאה בת מ' מאיר עלינגער וקלערל, א"ר ברוך אבלס" נפטרה י"ח חשון תרע"ו ומנ"כ בבית החיים החדש. לידה נטמנה אמה מרת "קלערל בת גנענדל, אשת מהר"ם עלינגער" בת רבי גרשון טעמעשוואר נפטרה י"ב כסלו תרפ"ב בת צ' שנה. בעלה "ר' מהרם עללינגער נתקבל להח"ק דגמ"ח בל"ג בעומר תרל"א לפ"ק". שימש כמורה בביה"ס של הקהלה בין השנים תרכ"ה-תרנ"ה. "מ' מאיר חמ' מהרם עלינגער ב"ר מיכאל וקריסל. מורה ילדים בערך ל' שנה" יליד אשפנבורג נפטר ב' סיון תרס"ג בן ע"ג שנה ומנ"כ בבית החיים החדש. נזכר ב'אלף כתב' (אות שצט): "הגיד לי ר"מ עללינגער ע"ה, שהוא היה סוחר גדול בד' מינים, ופ"א חי' לו הדסים מובחרים, ופתאום נפלו העלים מהם, ולא ידע ע"י מה אירע זאת. ושאל שאלה אודותם אצל הגאון ר' נטע וואלף [סג"ל ליבער, הרב"ד ז"ל, והגיד לו שע"ז נפלו העלים באשר אשה בימי נדחתה ונזילת דמה נגעה בהם" עער"ש. - מצאצאיו ידועים עוד: בנו "הב' גרשון עלינגער בן קלערל" (נפטר י' שבט תרמ"ג ומנ"כ בבית החיים החדש); בנו "בן ציון עלינגער בן קלערל" (נפטר כ"א שבט תרנ"ז בן כ"ט שנה ומנ"כ בביה"ח החדש); בנו רבי יעקב עלינגער (יליד פרשבורג כ"ט אב תרכ"ח. "ר' יעקב עללינגער נתקבל להח"ק דגמ"ח בל"ג בעומר שנת תרע"ג לפ"ק". "יעקב [קאפל] עלינגער ב"ר מהרם וקלערל" נפטר י"א טבת תש"ב בן ע"ג שנה ומנ"כ בבית החיים החדש. זוגתו מרת "שבע ב"ר חיים רחנפלד ואסתר, א"ר יעקב עלינגער" נפטרה כ"ו חשון תרצ"ט בת ע"ב שנה ושם מנ"כ; בתו מרת "רבקה קריסל גרוסמאן, ב"ר מהרם עלינגער וקלערל" (נפטרה י"א כסלו תרצ"ה בת ס"ח שנה ומנ"כ בבית החיים החדש); בתו מרת "יטל בת קלערל לבית עלינגער, אל"ר יודא פישר" (נפטרה ה' טבת תש"ו בת ע"ד שנה ומנ"כ בבית החיים החדש. בעלה רבי "יודא פישר בן הה"ג מ' דוד אבדק"ק פישטיאן ופערל" יליד פישטיאן תרכ"ו, נפטר כ"ח חשון תרצ"ז ושם מנ"כ. "מרה" יודא פישער נתקבל להח"ק דגמ"ח בל"ג בעומר תרס"ב לפ"ק". - מצאצאיהם: בנט "ד"ר משה גרשון פישר ב"ר יודא ויטל" ער"ד, נפטר כ"ז אלול תרצ"ט ושם מנ"כ; בתם מרת יענטל גנענדל (גיזי) פליישמן ילידת תרנ"ג, שמסרה נפשה להצלת בני ישראל בשנות החורבן, ולאחר שסידרה לגלות מקום מחבואם של יהודי פרשבורג הועלתה על המוקד באוישוויץ, הי"ד. בשנת תרע"ז נישאה לרבי יוסף ב"ר אברהם פליישמן, נפטר י' שבט תש"א ומנ"כ בביה"ח החדש); בתו מרת גיטל אשת רבי מרדכי ב"ר שמעון שפרינגר בבאסקאוויץ (ושם מניחתם כבוד. בנט רבי גרשון שפרינגר בבאסקאוויץ, חתנו של רבי יוסף נאבעל רב בהלברשטאט, ואבי רבי מאיר רפאל שפרינגר בלונדון); כנראה בנו "מאיר אבלס ב"ר יצחק" [נפטר ב' דר"ח אייר תרט"ז ומנ"כ בבית החיים החדש]; בתו מרת גליקל [נפטרה ב' ניסן תרצ"ז בת צ"ה שנה ומנ"כ בפאקש] אשת רבי

ישראל ב"ר אברהם דייטש בפאקש [נפטר י' שבט תרע"ז בן צ' שנה ושם מנ"כ. הספד עליו בדרשות ליקוטי סופר].

בנו רבי שלמה ליב (זלמן ליב) אבלס. "הילד שלמה ליב ב"ר משה סערדיהעל" נימול י"ב טבת תקע"ט ע"י רבי אייזיק סג"ל ראב ורבי משה שטערק. "ד' זלמן ליב ב"ר משה אבילעס נתקבל לחברא קדישא בל"ג לעומר שנת תרי"ד לפ"ק" ("בפירוש התנו הגבאים עם הר"ר זלמן ליב הנ"ל ליתן לקופת הח"ק מיד שנה בשנה ב' זהו" כסף מעות"). "זלמן ליב אבלס בן גליקל, חד מקרואי העדה" יליד פרשבורג נפטר כנשוי י"א סיון תרנ"ג בן ע"ו שנה ומנ"כ בביה"ח החדש. בנוגע להספידו ראה ב"אלף כתב": "שאלתי לרבינו הגאון שבט סופר ז"ל בימי ניסן תרנ"ט, אם רשאים להגיד הספד, והשיבני שיאמרו רק ד"ת ולמעט בשבחים. וגם שמעתי למרן ז"ל בעצמו בעש"ק אחר חצי היום, שהגיד הספד על התורני ר' זלמן ליב אבלס ע"ה גבאי דח"ק דגמ"ח". אלמנתו מרת "לאה בת גליקל, א"ר זלמן ליב אבלס" לבית פולאק ילידת פרשבורג נפטרה כ"א טבת תרנ"ד בת ע"ב שנה ומנ"כ בבית החיים החדש. - אולי בנו "יעקב ב"ר זלמן ליב סערדאהעל" יליד ח"ר. ראה 'פנקס המוהל חת"ס' אות תשלר*].

בנו רבי שאלתיאל אייזיק אבלס. "הילד אייזיק ב"ר משה אבלס [אבילעס] נימול ד' חשון תקפ"ג ע"י רבי אייזיק סג"ל ראב ורבי יאקב דייטש. "ד' אייזיק ב"ר משה אבעלס נתקבל לחברא קדישא בל"ג לעומר שנת תרי"ב" ("בתנאי קודם למעשה שמחויב ר' אייזיק הנ"ל ליתן בכל שנה ושנה לקופת הח"ק שני זהו" כסף מעות"). "שאלתיאל המ' אייזיק אבלס בן גליקל, גבאי צדקה" יליד פרשבורג נפטר "בבהכ"נ הגדול" ביוכ"פ תרס"א בן ע"ח שנה ומנ"כ בבית החיים החדש. אלמנתו מרת

"אסתר בת ריזל, א"ר שאלתיאל אבלס" לבית קלינגער ילידת פרשבורג נפטרה י"ט אב תר"ע בת פ' שנה ושם מנ"כ. כנראה שהיא בתם של רבי יצחק אייזיק קלינגער וזוגתו מרת ריזל [ראה עליהם ב'פנקס המוהל חת"ס' אות תקפד]. השוה מכתבו של רבי זוסמן סופר אב"ד פאקש (מזכרת פאקש ח"ב עמ' 119), שכתב בתוך הדברים: "נזכרתי בימי בחרותי הנגיד ר' אייזיק קלינגער רצה לשוך עם הנגיד ר' אייזיק אבעלס, שאל

ר' אייזיק אבעלעס

ש"א גליקל

ר' לוי פאללאק ע"ז מ" רמה

ש"א אידל ש"א ריזל

לגאון מו"ה זלמן באנהרד זצ"ל, והסכים שלא יקפיד יען שלא נמצא ירא ה' תוך הנערים כאבלעס... וזכות רבן ישראל ר"י חסיד יעמוד שלא לבייש יתומה". המדובר כנראה בנוגע לשיווי השמות, ופלא שהרי רק הכינוי 'איזק' היה שוה. – מצאצאיו ידועים: בנו רבי משה אבלס (ר' משה ב"ר שאלתיאל) אבעלעס נתקבל להח"ק דגמ"ח בל"ג בעומר תרס"א לפ"ק". "משה אבלס ב"ר שאלתיאל ואסתר, גבאי צדקה" נפטר ו' שבט תרצ"ג ומנו"כ בבית החיים החדש]; בנו רבי אהרן אבלס (ר' אהרן אבלס ב"ר שאלתיאל ואסתר" נפטר י"ב שבט ת"ש בן פ"ג שנה ומנו"כ בבית החיים החדש ליד אחיו רבי משה).

בנו רבי ישראל אבלס. בשנת תר"ח היה כבר נשוי ללא ילדים. "ר' ישראל ב"ר משה אבעלס נתקבל לחברא קדישא בל"ג לעומר תר"ט". "ישראל אבלס ב"ר משה וגליקל, כן צוה" [שלא להרבות בשבחים] נפטר בווען כאלמן בערב פסח תרנ"ד בן ע"ה שנה ומנו"כ בביה"ח החדש בפרשבורג. זוגתו מרת לאה בת רבי אלעזר גוטמאן, וכפי שנרשם ב'ספר החיים' של מחזיקי תורה "ר' אלעזר גוטמאן שם אמו לאה, הלך לעולמו ח"י כסלו, ניתן בעבורו לקרן קיימת לתועלת נשמתו כפי תקנות החברא ע"י חתנו הקצין ר' ישראל אבלס נ"י". כנראה שהיה אחי הקצין רבי שמואל גוטמאן [ב"ר דוד ולאה. מזכר ב'פנקס המוהל חת"ס' עמ' תיא, והיה הסנדק אצל אלעזר אבלס שלפניו] וכנראה גם של רבי נפתלי גוטמאן [בן לאה. שם עמ' שצט]. – מצאצאיו: בנו לאזר [אלעזר?] אבלס [יליד ב' שבט תר"ב ונימול ע"י רבי ירמי' טויבר ורבי ישעי' בער לוונזון]; בנו הילד משה אבלס [יליד כ"ד אב תר"ד ונימול ע"י רבי חיים בריל ורבי ירמי' טויבר. נפטר י"ט אלול תרס"ז]; בנו הב' צבי הרש אבלס [יליד כ"ו סיון תרי"ז ונימול ע"י רבי אלי' וייס. נפטר בשנת תרל"ה ומנו"כ בווען. על מצבתו נחרט: "פ"נ הבחור החשוב המופלא / צבי / בן כ"ה ישראל אבעלעס / נפטר יום ו' עש"ק י"ד / אדר ראשון ונקבר ביום / א' ט"ז בו תרל"ה לפ"ק / ימי שנותיו ח"י שנה / תנצבה / שם אמו לאה"]; בנו ברוך אבלס [יליד י"ג שבט תרכ"ד ונימול ע"י המגיד רבי פייש פישמן ורבי חיים בריל]; בנו משה אבלס [יליד ג' אייר תרכ"ה ונימול ע"י רבי יצחק ערנסט ורבי אלי' וייס]; בתו (קאטארינה) [ילידת כ"ג שבט תר"ז]; בתו מרים [ילידת כ"ב תמוז תרי"ט]; בתו הילדה פראדל אבלס [ילידת ט"ו סיון תרכ"ב. נפטרה ט"ו חשוני תרכ"ד].

בתו הילדה פראדל אבלס. נפטרה בשנת תקפ"ו ומנו"כ בבית החיים הישן. על מצבתה נחרט: "פ"נ הילדה פראדל בת ה' משה אבלס נפטרה א' דפסח תקפ"ו" (תרגום מחעתק לועזי).

בתו לאה אבלס נפטרה י' אב תר"א, ונספדה ע"י הדיין רבי משה ליב סג"ל ליטש רזנבוים (בכתי'). את אביה רבי משה אבלס הוא מזכיר כש"ב'.

בתו מרת ריזל קאהן. "ריזל ב"ר משה אבלס וגליקל, א"ר שמעי' קאהן מווען" נפטרה ג' שבט תרס"ה ומנו"כ בבית החיים החדש בפרשבורג.

הרב יצחק אהרן פישער – מונסי

ידיעון על הת"ת בנייטרא בשנת תרע"ד

לתולדות משפחת ניוואלדער

לפנינו צילום של קונטרס נדיר מאוד, "הודעה פרטית – שוהל בעריכט" נכתב ונדפס בשנת תרע"ד ע"י זקינו הג"מ ר' יואל אשר ניוואלדער ז"ל שהי' המייסד ומנהל התלמוד תורה בעיר נייטרא יע"א. מהקונטרס ניתן לראות את סדרי הלימוד שהי' נהוג אז, ועוד הרבה פרטים היסטוריים. גם המאמר שם "דבר אל המלמדים" מזקני הנ"ל מעניין מאוד, ופלא שראה לפני מאה שנה מה שמחדשים עכשוו הפדגוגים.

לקונטרס אצורף גם יחוסו של זקינו הנ"ל שערכתי. בין השאר הוכחתי בבירור, שהרבנית של הצדיק מאונסדורף, בעל "באר שמואל", מרת תמר חי', היתה בתה של מרת תמר ע"ה שהיתה אלמנתו של ר' יום טוב ליפמאנן ענגעל, שנישאת אחר כך לר' ישראל מנחם רייכמאנן בק"ק גאראמבעלי (ע"י מישקאלץ), ואמה מרת תמר מתה בלידתה. אביה קרא שמה תמר חי' ע"ש אמה בהוספת שם חי', ואמה חורגתה היתה מרת פראדל, ולכן על מצבתה נכתב בטעות ששם אמה פראדל.

משפחת ניוואלדער

א. מרת לאה הי"ד אשת הרבני [ברוך] אברהם לאפפלער ע"ה.

מרת לאה נולדה בעיר נייטרא בשנת תרס"א (901), בת ראשונה להוריה היקרים, שנה אחר לידת אחיה הגדול אליעזר הי"ד. אביה ר' יואל אשר קרא שמה לאה אחר אמו. נהרגה על קידוש השם יחד עם שמונת ילדיה, ביום כ"ג סיון תש"ד, יום רביעי לפ' שלח, בתאי הגז באוישוויץ, יחד עם אלפי בני העיר ניהייזל והסביבה. שמות ילדיה שנהרגו יחד עמה באותו היום: אליעזר, מרדכי, יששכר דוב, משה, יואל אשר אלתר, זיסל, נעמי, חוה, הי"ד.

בעלה רבי אברהם נולד בנייהייזל ביום ג' לפ' בלק, י"ב תמוז תרנ"ט, לאביו ר' מנחם לאפפלער ולאמו מ' זיסל לבית ליימדארפער, ויקראו שמו אברהם [וזה שמו 'אברהם' לבד עד אחרי ימי הזעם, ואז, עפ"י עצת הג"מ רבי משה שטערן אבדק"ק דעברעצין, הוסיפו לו את השם 'ברוך']. תלמידו של הרה"ג מגאלאנטא, מוה"ר ר' יושע בוקסבוים זצ"ל הי"ד, כשהיה אב"ד ור"מ בעיר מאגענדארף [קודם שנתקבל לאב"ד גאלאנטא].

נישואיהם הי' בעיר נייטרא, ביום שלישי לפ' לך לך, יום ט' חשון תרפ"ג (922), ועברו להתגורר בנייהייזל [38 ק"מ מדרום לנייטרא]. שם נולדו להם חמש עשרה ילדים – שמונה הנ"ל שנהרגו עקה"ש, ושנים שמתו בקטנותם, יוסף ושרה ע"ה.

חמשת בנותיהם שנולדו ראשונה נשארו בחיים: רחל [לונגער], יהודית [קאליש], מרים [פישער, היא אמי מורתי שתחי], אסתר [נייהויזער], רבקה [פישעל].

הי' ירא שמים מרבים, יגיע כפיו אכל, וצדיק באמונתו יחי', ורבים השיב מעוון. האריך ימים, ונפטר בהיותו בן צ"א שנה, ליל שב"ק פ' ויחי, י"ב טבת תשנ"א.

ב. בת התורני הנכבד מוה"ר ר' יואל אשר נייואלדער ע"ה ואשתו מרת יוטל הי"ד.

ר' יואל אשר נולד בשנת תרל"ה בכפר ראקאש סמוך לעיר פוטנאק [Rakos במחוז Gomor] בהונגריה, וכהיום זה בסלובקיה. למד בישיבות גדולי הדור, ובמיוחד בישיבת דודו הגאון מוה"ר ר' שמואל ראזענבערג זצ"ל אב"ד אונסדארף. תלמיד חכם מופלג. ראה בהקדמת אור פני יהושע על הש"ס: "ברם זכור לטוב תלמיד הרב הקדוש מאונסדארף ה"ה הרבני המופלג ומופלא מאד מוה"ר יואל אשר נייואלדער מק"ק נייטרא".

בהיותו בחור בן י"ז שנה [בעודו בישיבה, בעצת דודו-רבנו] התחיל ללמד נערי בני ישראל, וזה הי' משאת נפשו. והיה מלמד תוה"ק ארבעים שנה בחכמה נפלאה ובפקחות עצומה, אהב את תלמידיו אהבה עזה, וכמים פנים אל פנים התלמידים אהבו מאד, ונהגו בו כבוד גדול. וקרוב לשלושים שנה הי' גם המנהל של המכינה לישיבה [לבחורים מגיל בר מצוה עד כמו בן חמש עשרה] בעיר נייטרא, תחת הגאב"ד הרה"ג משה כ"ץ זצ"ל. שמו נודע למרחקים כמחנך נפלא, וכן הוצק בשפתיו בנואמו, ומתוק כדבש לשון כתבו. כאמור נדפס ממנו בשנת תרע"ד מכתב למחנכים ומלמדים, ושם רואים גדלות השקפתו. ניהל את הישיבה עד היותו קרוב לבן ששים, ואז עזב את משמרתו בהיותו סובל מלחץ דם גבוה. נפטר ביום ח' אדר תש"ב בנייטרא, ושם מנוחתו כבוד.

על מצבתו נחרת: כן צוה / פ"נ / התורני תלמיד של גאונים וצדיקים / אשר מעולם אנשי שם המה / מוה"ר יואל אשר / בן הרבני הצדיק מוה"ר / אליעזר נייואלדער ע"ה / שזכה להיות מלמד נערי בני ישראל / והלך לעולמו יום ח' אדר תש"ב לפ"ק / יואל נא רב סליחות ובעל הרחמים / אשר מטובו משפיע לרעים ולטובים / זכותו להעניק לזרעו וריעיו / לדור דורים / תנצב"ה / שם אמו הצדקה לאה ע"ה.

זוגתו מרת יוטל נולדה בעיר טשאורנא [Csorna, Sopron Megye], לאביה ר' מוה"ר ר' יוסף כהן זצ"ל ולאמה מרת שרה ע"ה. באותו הזמן שימש

אביה כש"ב וש"ץ בק"ק טשארנא. [לפני זה הי' שו"ב בעיר לאקענבאך, מקום דירת חמיו, מו"ה ברוך שיללער ע"ה, ואשר דודו של ר' יוסף, הג"מ מוה"ר דוד אולמאנן, הי' האב"ד שם]. אחר זה הי' ש"ץ ושו"ב בק"ק פרויענקירכען עד לפטירתו. ואף כשהי' בן פ' שנה ומעלה המשיך להיות שו"ב וש"ץ, קולו הי' נעים ושחיתתו הי' קלה [כן שמעתי מהרבני ר' נח ליכטער ע"ה שהי' בן עירון]. מרת יוטל מתה מתוך יסורים במחנה הריכוז אוישוויץ ביום ז' טבת תש"ה, הי"ד.

ג. בן הרבני הצדיק ר' אליעזר ניוואלדער ע"ה ואשתו הצדקת מרת לאה ע"ה.

"הרבני הצדיק מו"ה אליעזר ניוואלדער ע"ה גיסו של רבינו [מוה"ר שמואל ראזענבערג ז"ל]" (לשון הרה"ג ר' יוסף יונה צבי האראוויץ ז"ל אב"ד אונסדארף, בהקדמתו לספר באר שמואל, קראקא תרפ"ג), נולד בשנת תר"א (841) בכפר גארמבעלי שלייד העיר מישקאלץ [Gorombely, Miskolc] – כהיום הוא חלק מהעיר]. נתיחתם מהוריו בבחרות. גר

והתחתן שם בשנת תרכ"ו. לאחר מכן גר בכמה מקומות, ילדיו נולדו בעירות: פוטנאק, ראקאש, רימאסעיטש, סערדאהעלי. בסוף ימיו, אחר פטירתו מרת לאה בשנת תרנ"ב התחתן שוב וגר בעיר נאדי-מעדיער [Velky Meder – סמוכה (20 ק"מ) לסערדאהעלי]. בחליו אושפז בבית חולים היהודי בפרשבורג, ונפטר שם ביום כ"ב טבת, א' וארא, תרנ"ח (898), בהיותו

בן נ"ז

שנה, ושם מנוחתו כבוד. לידו נקבר נכדו הבחור אליעזר דוד בייער (מסתבר שנקרא על שם זקינו בהוספת השם דוד) שנפטר בהיותו בן חמשה עשרה שנה ביום כ"ד טבת תרע"ה (לא כמו שצבעו על המצבה). תפשתי פעמים רבות למקום קבורתו של זקיני הצדיק ר' אליעזר ניוואלדער בפרעשבורג, ואף שידעתי מספר המסומן בבית החיים לא מצאתיה, בקיץ תשע"א שלמתי לחתוך האילנות סביבות המקום המסומן, ומצאתי מצבת זקיני שבור מתחת האילנות - וסמוך לו מצבת

נכדו, הבחור אליעזר דוד בייער, שיפצתי את מצבת הבחור, ואח"כ הקמתי מצבה חדשה לכבוד זקניי [הנוסח הישן לא היה ניתן לקרוא].

זוגתו מרת לאה נולדה בשנת תר"ב בכפר באטור במחוז אבאני [Bator Abony] לאביה ר' יום טוב ליפמאן ענגעל ע"ה ולאמה מרת תמר. לא הכירה את אביה, כי הוא נפטר בסביבות לידתה, ואמה מרת תמר נישאה אח"כ לר' ישראל מנחם רייכמאן, ת"ח וסוחר מצליח בכפר גארמבעלי. ויהי בעת לדתה בת תחילה לר' ישראל מנחם, מתה תמר בשנת תר"ה, ור' ישראל מנחם קרא שם בתו תמר חיה, ע"ש אמה שנפטרה בחוספת השם חי'. נמצא שזקנתינו לאה היתה אחות תמר חיה מאם. תמר חי' היא היתה הרבנית אשת הגאון מוהר"ר שמואל ראזענבערג זצ"ל אב"ד אונסדארף, וכך זקנינו ר' אליעזר הי' גיסו של הרב מאונסדארף.

מרת לאה נתגדלה בביתו של ר' ישראל מנחם ואמה חורגתה מרת פראדל. בשנת תרי"א מתה פראדל בעובה בית מלא ילדים קטנים. לאחר כחודשיים מפטירתה התחתן ר' ישראל מנחם עם מרת יודית [בת ר' יוסף] האפמאן שגידלה את היחומות. זקנתינו מרת לאה נפטרה בסערדאהעלי ביום ה' לפ' בשלת, י"ג שבט תרנ"ב בהיותה בת מ"ט שנה. ועל מצבתה נחרת: פ"ט / האשה הצנועה אשת חיל מר' / לאה / בת מהו' יו"ט המכונה ליפמאן / ואשת מ' אליעזר ניוואלדער / ושם אמה תמר / נפטרה בשם טוב ביום ה' / י"ג לחודש שבט, תרנ"ב לפ' / תנצב"ה".

בנה ר' יואל אשר היה בעת פטירתה בישיבת רבו ודודו באונסדארף, ושתי אחיותיו ילדות צעירות, היתומות רבקה ושבע בסערדאהעלי. הגה"צ מאונסדארף ואשתו הרבנית הביאו אותן אל ביתם, גידלו אותן ממש כבנותיהם, והשיאם זיווגים הגונים. ראה בהקדמת ס' באר שמואל: "ועל הטוב תזכר האשה הצנועה מ' שבע תחי' בת הרבני הצדיק מו"ה אליעזר ניוואלדער ע"ה גיסו של רבינו ז"ל, אשר השיאה גם כן עם בעלה החשוב מו"ה מנחם פערענץ בק"ק טשאטה, ואחותה האשה הצנועה מ' רבקה תחי' עם בעלה הרבני המופלג בתורה ובריאה כש"ת מו"ה יקותיא' יהודא ראמער נ"י".

ידוע לנו רק פרטים מועטים ממשפחתם וחייהם. ואלו שמות קצת מילדיהם:

בתם הבכורה מרת פראדל
[הנקראת על שם אמו של ר'
אליעזר] אשת מוה"ר ר' משה
בער בייער זצ"ל בפרעשבורג
[בנו של הרה"ג מוה"ר ר' ישעי'
בייער ז"ל אב"ד ק"ק שאראש-
פאטאק, תלמיד הכת"ס].
החתונה היתה בק"ק
סערדאהעלי ביום ג' לך לך, יום
ד' חשון תר"נ. [פראדל היתה אז
בת כ"א שנה, מבוגרת בשבע
שנים מאחיה ר' יואל אשר]. ר'
משה בער גר עם משפחתו בק"ק
פרעשבורג. היה מפורסם בעיר
לצדיק וקדוש, יושב באהלה של
תורה, ונחשב כאחד מל"ו צדיקי
הדור. רבים הלכו להתברך
ולהוושע מפיו. נפטר בשם טוב
ביום ז'ך טבת תרפ"ו בהיותו
קרוב לששים שנה ומנ"כ

בפרעשבורג. [נוסה מצבתו ראה בעלה 8 עמ' כ-כא. וראה שם לתולדות אביו
בארוכה].

בתם ריזל, היגרה לאמריקא בשנת תרמ"ח כשהיתה בת י"ח שנה, ועקבותיה לא
נודעו.

בנם זקנינו ר' יואל אשר בנייטרא.

בתם מרת רבקה אשת מוה"ר יקותיא' יודא [זלמן ליב] ראמער, באונסדארף.

בתם מרת שבע אשת ר' מנחם פערענץ במעזא-טשאטה.

בן קטן, משה, שנפטרה בסערדאהעלי בהיותו בן שנתיים.

ד. בן הרבני משה בער ניוואלדער ע"ה ואשתו מרת פראדל.

גרו במחוז בארשאד, בסביבות העיר מישקאלץ, ושם נולד זקנינו ר' אליעזר ע"ה.

בע"ה

הודעה פרטית

(שודל בעריכט)

מבית ספר תלמוד תורה דק"ק נייסראיע"א

משנת תרע"ד לפ"ק

בפקודת ראשי ומובי חבר' תלמוד תורה

חובר על ידי

יואל אשר ניוואלדער

מלמד ומנהל בית הספר.

BUCHDRUCKEREI KLEIN SAMU, NYITRA 1914.

בעיה

וואס אונס פֿעהלט!

פֿאן מ. וו. ל.

דער איינפלוס דער אפגענטליכען מיינונג אויף דיא ענטד וויקעלונג דער אינדיווידוען, איזט איינע אונלייבארע ערשיינונג. עס מאג איין מענטש נאך זא איינענארטיג פֿעראנלאגט זיין, אהנע עס זעלבער צו וויססען, איבט אויף איהן זיינע אומגעבונג איינע געוויסע ווירקונג אויס, דער ער זיך קוים ערוועהרען קאנן. דענק, וואס לופט אונד זאננע דער ווענעמאציאן, דאס איזט דיא אפגענטליכע מיינונג דער מענשענספלאנצע, דיא הערליכען געשמאלטען, דיא אונס אויס מווענד בלאטטערן דער יידישען קולטורנעשיכטע ענטגענעשטראהלען, זיא צייגען פֿאן דער גראסען סוממע אן געניע, אונד טאלענטע דיא דאס יידישע פאלק הערפארבריינגען קאנטע, זיא ווארען אבער אויך איין אויספלוס דער אפגענטליכען מיינונג, וועלכע אין יענען גליקליכען אונד גאלדענען צייטען דיא יידישע פאלקסזעלע צור ענטפאלטונג בראכמע, דיא תורה וואר דאצומאל דיא לעבענסזאנע, דיא אללעס ערווארמע אונד בעלעכמע, דיא תורה וואר דיא אמהאפארע, וועלכע דאס גאנצע יידישע פאלק אומגאב, איהר גאלט דאס געניע דער שארפזינגען, איהר דער זאנג דעס טאנקינסטלערס, איהר דער גריספעל דעס מייסטערס, פאן מאן ווא איממער אובער דען בייפאלל דער מעננע דענקען, דאס איזט איין געוואלטיגער פאקטאר, דער עבענזא ערמונטערן, אלס ענטמוטהיגען קאנן, הושיעה ה' כי גמר חסיד, בי פסו אמונים מכני אדם רופט דור המלך, דער חסיד דער אויסבונד אללער פראממיקייט אונד אללער

— 4 —

מענשענליעבע, דער אידעאלסטע פראטאמיק יידישער פאלל-קאממענהייט, איזט געוויס אין זייער דעמוסה אונד בעשיידענד הייט גלייכצילטיג געגען יעדעס לאב אונד יעדע אנערקענונג. אבער אונגעוואוסט ווירקט דאך דיא וועלטאנשוואונג אויף איהן איין. אנדערס איזט'ס, וועגן דאס פראסטע קינד אין זייער רודמענדען איינפאלט אונד הינגעבונג צו הקב"ה פאן גראס אונד קליין בעוואונדערט ווירד, אונד אנדערס וועגן זיינע קינדליכע אינברונסט פאן יונג אונד אלט פערשפאטטעט ווירד, אנדערס ווירקט'ס וועגן דיא גראסע מענגע מיט שייער עהר-פֿורכט איינעם מאנע בעגעגענט, דער זיין גאנצעס לעבען זיינעם שאפער ווייזט, אלס וועגן דיעזען מאנן ביא יעדער בעווענונג, ביא יעדער איינערונג זיינעם היממלישען זעלענדי וועזענס דאס האַלאכען איינער ענטארטעמען געזעלשאפט אין דיא אהרען קליינט, שיא אונד פֿורכטאמס ווירד ער זיך דער אַפּענעמליכען ווירקזאמקייט ענטזיעהען אונד אין דונק לער קעללערלושט איזט דאנן קיינע האהערע ענטפאלטונג דענקבאר, הושיעה ה', הילף א הערר רופט דוד המלך, כי גמר חסיד, עם גיבט קיינע אידעאלע מענשען מעהר, אונד וויסט איהר ווארום? כי פסו אמונים מבני אדם, וייל דיא גלייביגע אומגעבונג פעהלט, דעגן אומזאנסט, עם איזט איינמאל זא! וויא זאגט דער וויזעסטע אללער קאניגע מצרף לכסף דער האכאפען פֿאדערט דאס וילבער, ובור לזהב דער שמעלצר טיענעל דאס גאלד, ואיש לפי מהללו, דער מענטש ענטוויקקעלט זיך נאך דער אנערקענונג דיא ער פינדעט.

אונד וועגן וויר איינע פאראללעלע ציעהען צווישען איינסט אונד יעצט, אונד דען גראסען אומשוואונג קאנשטא-טייערען, דער אין דער וועלטאנשוואונג דעם יידישען פאלקעס אייגענטומען איזט, דאנן פערשטעהען וויר אויך דען טרויעריגען ניעדערגאנג אין דעם רעליגיאזען לעבען אונזערער געזעלשאפט. דיא יידישע אפּענעמליכע מיינונג הולדינט יעצט גאנץ אנדערע אידעאלען, אן שטעללע דער תורה דעם קאסטבארסטען אללער קליינאדע איזט וויעדער דאס גאלדענע קאלב געמרעמען, דיעזעס דיענט יעצט דאס געניע דער שארפֿזינגען, דער זאגט דער טאנהינסמלער, דער גריפּעל דער מייסטער, דער זיין טאלענט דען העהערן אונד עוויגען גיטערן אונזער הייליגען תורה אפּפֿערט, דען אומשייטט דיא פלוט דעם אונגלויבענס אונד דער לאסערונג, דעם רייגען אונד עדלען גרינט ראהער שפאטט ענטגעגען, דער פראמער ווירד פֿערהאגנט פֿעראלאכט.

— 5 —

דיא צארטע קינדליכע וועלע. דיא זיך הוע אונד דא אין דער יונגען מענישענפלאנצע רענט, ווירד בעלאבעלט. דער יינגלינג דער נאך האהערן גייסטיגען גיטערן שמרעכט, ווירד האכסטענס בעמיטלייכעט. דער רייכע מאנן, דער מיט אללען פאוערן זיינעם הערצענט אס אלטען האנט, ווירד אלס נארר אלס פאנאטיקער בעטראכטעט. איזט עס איין וואונדער דאס אין איינער זאלבען אסמאספארע דיא תורה דער בוים דעם לעבענס ניכט געדיהען קאנן? —

דיא בעוועגונג וועלכע אין גייערער צייט פאן ערלעך אונד פראממען יידישען מאנערן הערפארגערופען וואורדע, אום דיא תורה בעפליססענען מאטעריעלל צו קראפטטיגען אונד צו שטימצען, זיא זאלטע אין ערסטער ריידע בעשמרעכט זיין דען ניכט אונזערער הייליגען תורה מאראליש צו העבען. איינע עכט יידישע אפגעטמליכע מיינונג מוס געשאפען ווערדען, וועלכע מיט ערלעס זעלבסטבעוואוסזיין אויפטריוט, וועלכע יעדע רעגונג יידישער עמפאנדונג מיט ענטוואסמוס בעגריסט, וועלכע זיך ניכט שייא צוריקציהט אנגעזיכט דעם טראומאטישער רענרען אויפמרעטענס דער זאגענאנטען מאדערנען וועלט אנשוואונג. דער בראשע יודע דארף זיך ניכט שיכטערן צוריק ציעהן, ניכט געזענקטען הויפטעס, זאנדערן מיט שטאלצער שמירנע זאלל ער געטראגען פאן דעם האכגעפולה, וועלכעס דיא וואהרהייט ערלייחט, פאר דיא מעגע הונטרעטען, דאס אונשיינבארע בחוריל זאלל ניכט מעהר מיטליידיגע הערצענטס רעגונגען אין אונס ערוועקען, זאנדערן אנערקענענע אונד ווירדיגונג, ניכט אסאונטערען טהיילע אונזערס טיטעס איזט זיין פלאטיין, זאנדערן אבענאן, ניכט מיט העראב לאסטונג זאללען וויר דעם בראפען יינגלינג בעגעגענען, דער דען לאקקערופען דער זינדע ווירערשטעהענד זיין דאזיין דער תורה ווייהט, זאנדערן מיט דער טיעפען בעוואונדערונג דיא מאן איינעם העלדען צאללט, אונד דיא פראממען מאנעה, דיא בני תורה זאללען דיא האהע אויפגאבע ערקעננענד דיא איהרער הארמ, זיך ניכט אין קליינליכען צוויאשפאלטערייען אין טהאריכטען אייפערזיכטעלייען ערשאפען, זאנדערן מיט מען זיך געגענויטיג אכטען אונד שאטצען, איבעראלל אין געשלאסענען ריידען זעלבסטבעוואוסט, פאן איהרען אייגענען ווערטעהע איבערציינט, דער מאדערנען שמורמפלום ענטגעגען טרעטען, זיא מיססען איינע גארדע בילדען, דיא נאך אינגען ערמונטערט, וועקקט, אונד בעלעכט, נאך אויסען דורך ערנסט

— 6 —

אונד ערלעס זעלבסטבעוואוסזיין דער גראסען מענגע אימ' פאנירמ. דאנן ווירד דיא יונגע גלויבענסמרייע גענעראציען ניכט איינע שוואכע טרייבהויזפלאנצע ווערדען. דער נור קינסמליך ווארמע אונד ליכט צוגעפיהרט ווירד. זאנדערן איין מאכטיגער אייבענבוים. דען. דיא שמירמע נור נאך געוואלטיגער מאכען. שמעללען וויר מאפער אונד מוטפאלל דער מאד דערנען. האהלען. פאזענהאפטען וועלטאנשוואונג. דיא העהרע אידעאלע. דיא אונפערנאגליכע וועלטאנשוואונג אונזערער תורה הקדושה געגענאכער. לאסען וויר אונס ניכט איינ' שיכטערן פאן דעם קאלאס מיט דען מאנערנען פוסען. דער שפאלץ ויך צייטגיטט נענט. נעהמען וויר וויא דיר מיט גלית געגען דיעזען פלומפען ריעזען דען קאמפף אויף אונד רופען אויך וויר איהם צו: דוא קאממסט איינהערגעשריטמען. אין מאכטיגער ריסטונג מיט פאנצער אונד שווערמ. וויר אכער קאממען אים נאמען דעם עוויגען הערדן דער וועלט. דער זיעג איזט אונזער! וואס אונס פעהלט?

דאס איזט דאס שטאלצע זעלבסטבעוואוסזיין. —

ביה

ומצדיקן הרבים ככבים אלו מלמדי תנועות.

דבר אל המלמדים!

הנה מאז זכני השם ביה לרעות צאן קדשים. ושמוני נוסרה כרם הי צבאות. להטיף מילי לתנוקות של בית רבן. ולמע בלבם אהבת וידועת תורתינו הקדושה. אשר היא לנו למורשה. נחתי את לבי לדרוש ולתור אחרי הרברים מועילים ושונים לגופי. אשר על ידם נוכל לפעול על לב ילדי בני ישראל. דברים המסוגלים מחמת עצמם להלחיב לבותם לאהבת תורתינו. שלא יהי' הלמוד עליהם למשא ולעיסה. והגם שידעתי

— 7 —

מך ערכי, כי מה ידעתי ולא ידעו המה, רבים וכן שלמים אשר קטנם עבה ממחני, פועלי אמת שפעולתם אמת, אשר להם משפט הבחירה לבחור דרך ילכו בה, ככל זאת לא אמנע פרי עמי, ואשלח דברי על פני חוצות, להועיל לאנשים כערכי, מהם ומנאי יתקלם עילאי, ואבנה גם אנכי ממנה.

הדבר נודע למכביר כי לא כדורות הראשונים דורות האחרונים, לפני שנים קדמוניות, אשר גם אותם אשר עשו הדבר רק לפנים, ומה גם אותם אנשים כל מקום צדיקים אשר יראת התרוממות הכה שורש בלבם, זה החלם לעשות, בעת אשר הילד התחיל לדבר, הביאורו אבותיו התורה, הושיבדו בין ברבי תלמידיו הבנים, במרם ידע הנער לבחור בטוב ולמאוס ברע, במרם נלכדו רגליו במצודות וחרמים, אך ורק בקול תורה הורגלו אזניו, נתגדל על ברבי התורה והיראה, ורק בתורת ה' יתגה, והאבות אשר כל ישעם והפצם ישידי להם בן ממולא בתורה ומצות, רק בזה יתהללו המתהללים אם ראו שיוצאי ירכם נתעלה על חביריו ביתר שאת, וקנאת סופרים רבתה בעם, בעת הזאת היתה דבר קלה כמות שהיא להיות לראש ומורה לילדים, לא הי' צריך להשגיח כל כך על סדר ואופן הלימוד, כי מה שעשה אצל אחד השקל, פעל ועשה אצל השני הזמן, יש קנה עולמו והשלים חוקו בזמן מועט, ויש התנהל לאט לאט, וגם אם מתרפה במלאכתו בכך זאת, בין כך ובין כך הנער עד מלאת לו שנה י"ג היה על פי הרוב אוצר כלום, כלול במקרא, משנה, גפית, פוסק, כי הלא כה דברי תורה בפטיש יפוצץ סלע, נהקקו על מורשי לב הנער, אשר עסק בה איזה שנים.

לא בן עתה! מאעם חוקי המדינה ונמוסיה הילד עוסק בימי עליוניו בלמוד שאר הכמות כל עתותיו מוקדשים לזה כמה וכמה עד עשר שנים מימי חייהם לא מעמו אף בקצה המטה מנופת צוף הבש אמרי נועם תורתנו הקדושה, ודבר ה' הוא להם באגרת חתומה, נהנה האמת אניד ולא אבחירה כי ככמה וכמה קהלות קדושות כמו גם בעירינו גם בהיותם בבית הספר למדו כבר חמשה הומשי תורה קצת ממשנה וגמרא, אבל זאת רק מעומא ועל פי הרוב, מעט מה שלמדו הוא רק משפה ולחוק, אם שיש שנים כאלה יעבוד בלמוד שאר הכמות, בשכיעי יצא לחפשי באין בסף, כי לא נכספה נפשו להרחיב ידיעתו בלמוד התורה, כי לא נסה באלה, ואם אחר עבוד הימים האלו האב מטיש את כלי בנו, ולא מוצא

— 8 —

בהם מאומה, ורואה כי הוא בור וריק נער המנוער מתורה ויראה, ודואג על העתיד תורה מה תהא עליה? ונוטלו בידו להוליכו לבית הספר תחלתו באונס, ורוצה שתהי' סופו ברצון, ושופך נפשו לפני המלמד, חוס נא ורחם על פליטת צאן הנשארת, שים נא עיניך עליו למוכה שיהי' בו ריח תורה, כאשר עיני ראו ולא זר כמה וכמה פעמים, בנידון כזה לא דבר ריק הוא למלמדים לצאת ידי חובתם, בעת כזאת נכון המלמד בדעתו כמה יאחו צריך דרכו לקרב אל המלאכה כבידה הלזו, לתקן את אשר נשחת ונעוות כל אותם הימים, ומורא יעלה אל ראשו האם לא נשחתו דבריו הנעימים בנער כזה? האם לא אנע חיו לריק ובהלה? בנידון זה צריך לבינה יתירה מן המלמד לידע איזה דרך ישכון אור, הואך יתנהג עם למע בלבם אהבת תורה ויראת שמים, כי פעם, תחת גערה בסבין, פעם, בדברים לא יוסר, לבל תלמיד ותלמיד צריך קו המשקולת, לשקול בדעתו כמה יכנע לבבם הערל, כמה פעמים בסדר ודרך מוסר תלמיד אחד צריך לנשות מקצה אלקצה, לפי דעתו של תנוק אביו מלמדו, כי לא כל העתים ולא כל המזגים שוות, כי דעתם מתחלפת מיום אל יום, ובוזה העיקר, תחת מטה עון, שבמ פיו של המלמד, לדבר על לב הנער לא פעם ולא שתים פעם במילי דבדיחותא, פעם באימה יתירה, לפי שעה, וחבה יתירה נודעת להילד, אם יקראוהו לביתו וידבר עמו בדברים יורדים חדרי בטן ואין איש עמו אתו שם במחיצתו שלא יבוש ולא יכלם, דברים אלו יפעלו אף בלב קשה עורף ויעשו רושם לטובה, כאשר הנסיון מלמדינו, ולא לבר בעת הלמוד אף גם זאת יראה המלמד לתלמידיו בכל דבר ובכל עת ועונה כי הוא להם לאב ולפטרון, יתקנם בעצה טובה מלפניו, וירון לפניהם בצבי לטובתם ולדגאתם, יטול חבל בשטחיתם, ויצמער וישתתף חיו בצרתם, כללו של דבר כאב את בן ירצה, אבל בלי בצע כסף, כי אם רואה הנער שהמלמד בנכורת הזו יחפץ, וגרה מעלה בעיניו, ואינו משהו קטן וגדול, אזי נתקן מוסרי אהבתו ויראתו מפני המלמד, ודבריו לא יעשו רושם כלל וכלל, אבל לזה צריך מתינות רבה, זאת לא זאת שלא ידוי קפדן, אלא גם עוד יראה להם אהבה וחיבה יתירה, לסבול עול הקשה ולא יאמר נואש, אם רואה שימים ינקפו וירחים יחלופו ואין רואה ומוצא סימן יפה בלמודו אל ידחיהו בשתי ידיים כמאמר הכזיל יצר תנוק ואשה תהי' שטאל דוחה ימין מקדבת, כי הנסיון מלמדינו כי כמה וכמה אשר כמעט אבד סדרם ובטל סבויים בפעם אחת רוח אחרת

— 9 —

עמם לטובה ויתרפכו בהוטר יוצה, ואם גם חיו אחר יגיעה וסרחא רבה הנער עומד במדרו ונותן כסף סוררת לקבל עליו עול תורה ודרך ארץ בכל זאת לא יעצנו לריק ובהלה די לנו בזה שהצלנו אותו מן החטא בעודו בית הספר.

דברים האלו המה רק פרפראות לחכמה, והעיקר היא התמדה ושקידה רבה באין הפוגות, לישוב וללמוד כל היום לפי הדרגת התלמידים, כי אם המלמד מתרפה במלאכתו יום אחד ועושה הדבר בלאות, ויעזוב סדרו יום, מיד מרגיש הנער זאת ויומים יעזביוהו, ולקבוע עתים מזומנים זמן מקרא לחור זמן משנה לחור ועת לכל חפץ שבקדושה, ואין דבר נכיס בתוך תחומי של חבירו אפילו כמלא נימא, לכל זמן מיוחד, ללמוד הומש ורשיי, נ"ך, משנה גמ'ת, דינים כתב עברי מוסר העכרת הסדרה, כי כל אלו הדברים שוים לכל נפש ומה מאוד ברור יתום דור פרוץ הלזה אשר אלף הנכנסים לבית המדרש יוצא מהם אחר להוראה, נחוץ הדבר מצד עצמו, ללמוד חומריי ודינים, לא יקחד כי לדבר כזה צריך לכל הפחות שבעה או שמונה שעות ביום ללמוד בהתמדה, ומלבד זה עוד לעורר את לב הנער לחזור על למודו עת היותו בביתו, עד אשר יהי הדברים משוננים בפיו ומשומדים בזכרונו, ולא כאשר שמעתי דבת רבים שישנם בתי ספר אשר נטלים שם לעצמם וקוראים בקול גדול ולא יסף, לכו לחמו בלחמי, לצוד נפשות עניים, ושפחה כי תרש נבירתה מקדישים שעה או שתיים ביום ללמוד תורתנו הקדושה, אוי לנפשם כי נמלו להם רעה, פוק היו זה וזה לא נתקימה בידם, לא זו הדרך מעלה את הנער על סולם הידיעה אשר מוצב ארצה, וראשו מגיע השמימה, רק באופן אם לב המלמד ולב אבי הנער שוה, שלם עם ה' אלמיו ותורתו הקדושה, או תעשינה ירי המלמדים תושיה ותתרבה דעת בעם ה', ועמוד התורה תתחזק ותתאמן ומלאה הארץ דעה את ה'.

יואל אשר נייחאלדער

— 10 —

הודעה משנה שעברה שנת תרע"ד

התחלת הלמוד

התלמידים התקבצו ונהרו מכל פינות המדינה ביום א' ובי' בהודש מרחשון, וביים ג' אחרי אשר כולם נקבצו באו יחדיו. תהינו על קנקננו מה שהביאו עמם בידיעה, וחלקנו אותם למחלקות הראוים לפי השנתם ומדריגתם, וכל מלמד ומלמד קרא לפניהם את דברי תקנות הקבועות לבית ספדינו, למען ידעו את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשו שלא יתחלל חיו שם שמים על ידם, וגם מחלקות השעות, שידעו כל אחד להביא ספרים הנצרכים לו, ואחר אשר למדנו כמו שתי שבועות יד ה' ננעה בנו ונחלו איזה תלמידים ובדי שלא תפסה המחלה ר"ל שלחנו תלמידנו לבית אבותם על שלשה שבועות ואחר עבור ימי הזעם התחלנו ללמוד ברב עוז ותעצומות בעבודה כפולה ומכופלת וביה עלתה בידנו לנסור עד ט' להודש ניסן את חוק הקבוע בזמן שהשנים בתקונן, ובעת התאסף התלמידים בזמן ההדש הוא ר"ח אייר שבו כולם כאיש א' ובלב א' ועוד איזו חדשים אשר מקרוב ומרחוק באו ועד היום עורנו השית לפעול במקדם לתורה ולתעודה ואל ימשנו לנצח.

השנתת הלמוד

במשך השבוע טמעם ראשי החבר, נבחרו שנים שנים לכל כת וכת, ועליהם מוטל לבוא לפעמים להתיצב שם בבית הספר להשגיח על סדר ואופן הלמוד, ומדי שבת בשבתו נאספו רובם ככולם בבית הספר להביא את התלמידים בכור הבחינה, ולנסות אותם ממה שלמדו במשך השבוע הן גפית ומה גם סדר השבוע, ולכל מחלקה ומחלקה נבחר ת"ח אחד הוא השואל בהגון ועל ראשם אדונינו מורינו ורבינו הרב הנאון הצדיק אביר שלישיא, ומשניהו בנו הרב הגאון מרה אברהם אהרן כ"ץ שלישיא רביר דקהלתינו.

הנהגת התלמידים ביראת ה'

על זה פקחנו עינינו ביתר שאת, כי בעת התפלה השגחנו מאוד שכל אחד מן התלמידים יהי שם בבית הספר ולעמוד על עמדו ומקומו אשר נקבע לו בתחלת זמן להתפלל מתוך הסדר, והעמדנו פקידים מן התלמידים יחי אשר יעזרו בהשגחה

— 11 —

טעולה, התלמידים הרגילו עצמם בתפלה לפני העמוד ובקריאת התורה, וגם חוץ מבית הספר השניחו המלמדים על תה, וכות התלמידים על כל פרטי ופרטי דברים שיהיו דבורם והנהגותם בדרך ארץ, ומה גם שיתמידו בלמודם בהיותם כיתם, ועלתה בידינו ב"ה.

בריאות הגוף כללי

אברך את ה' אשר עד כה עזרונו, בכל משך ימי הקיץ התמיד בריאות התלמידים וגם המלמדים על משמרתם עמדו, הרוסא אשר נבחר לזה מראשי החבר' בקר את בית ספרינו זה איזה פעמים ומצא אותם בריאים ושלמים בה יתן השם וכה יוסיף עד עולם.

ארוחתם ארוחת תמיד

לא אמנע מוב מבעליו להקריב מנחת תודתי על העבר, הן לראשי ומנהלי חבר' בית מוונות (סאלקסקיבע) אשר הילול זהב מביסם ונתנו לכסף מוצא להכין גם לתלמידנו כפי כחם והשנת ידם בימי החורף סעודת צהרים סעודה הנונה וראוי לפי כבודם וגם הבעלי בתים יראים ושלמים ה' עליהם יחי כל אחד לפי מעלתו ישמריהו השם בבואו ובצאתו, אשר השינו מאמר חביל עץ חיים הוא למחזיקים בה והזמינו איש כפי מסת ידו להיות מאוכלי שולחנם, והרבה בעלי בתים אשר פדו המוונות בטענות והעניקו להם ממזבם וחסדם השם ישלם שברם בזה ובבא, ויריק להם מזובו הגדול, והגני בתפלה על העתיד נא אל תקסצו ירכס מבני עניים אשר מהם תצא תורה תקבלו אותם בסבר פנים יפות כי מפיהם אנו חיים בזכות הבל פיהם של תנוקות של בית רבן, ובזכות זה תתברכו ממקור הברכות.

חבר' מוונות

היות כי רבים עתה בני עניים אשר אין יד אבותם מספקת להכין להם מחיה וכלכלה, ואין הקומץ החזקת בעלי בתים משיבע ומספקת למלאות ספק רעבונם, ואם דולד דואג ועולם חשך בעדו הוכן ימצא להם לרעבונם, תורתו של דואג זה אינו כלום, לזאת תקנו תלמידי בית ספרינו זה שנים רבות חבר' מוונות, אשר מספיקים לאחיהם להם לפי המך די מחסורם אשר יהמר להם, הכנסות החבר' הלזו המה מקניית' עליות

— 12 —

וגדרים וגדרות וגם מסבום כסף אשר יושת על התלמידים לתת מדי חודש בחדשו איש כפי יכולתו וגם מהחזקת איזה יחיד סגולה. כל המעות הנתקבץ בדרך זה נתחלקת בין התלמידים עניים הגונים. מנהלי חבר' הלזו המה התלמידים בעצמם, אשר נבחרו לראש מחבריהם, בכל מחלקה ומחלקה שני גבאים, ומלמד אחד עומד להשגיח עליהם ורואה חשבונם.

זמן הנסיון הגדול

פעמים בשנה יתקבצו ראשי ומנהלי החבר' וכל אוהבי ומוקירי התורה מעירינו ומהערים אשר סביבותינו. לבקר את מלאכת המלמדים, לנסות את התלמידים ביומי נסיון ובחודש אלול.

למוד שאר חכמות הנצרכות

היות אשר מטעם המלך וחוקי המדינה שכל נער שלא הגיע לפרק ט"ו אף שכלה כל השש נארמאלקלאססען מחויב לילך בכל שבוע איזה שעות לוידערהאלונגסשולע ושם יהיו בחברת נערים נעורים מכל. בעלי מלאכה וכדומה המתקין סוד ראשי ומנהלי חברתינו כרת מה לעשות וגמרו אומר בהסכמת ציר המלכות שולאינשפעקמאר להעמיד ווידערהאלונגסשולע אך ורק לתלמידי בית ספרינו והזילו מבססם להעמיד 4 פראג-עסססארע והמה לומדים עם התלמידים למורים הנצרכים לבירגערשולע ובכן כל תלמיד יוכל לעמוד על כור הבחינה באפגענטליכע בירגערשולע היותר קרובה וסמוכה לפה ויקבל גושפאנקא דמלכא (צייגניסס) עבור הוצאה קטנה ונקלה.

חקנות גדולות וקבועות לתלמידי בית ספר תלמוד תורה יע"א

- תקנה א** ראשית חכמה יראת ה' לזאת תלמידי בית ספרינו יודרו מאד מאד שיראת ה' ברוך הוא תהי' על פניהם לבלתי יחטאו. כל רואיהם יכירו כי הם זרע ברוך ה' לומדי תורתנו הקדושה ולא יתחלל ח"ו שם שמים על ידיהם.
- ב** כל מיני שחוק אשר היא קלות ראש. כמו שחוק כדור וריקת עצים דקים. ומה גם אותם אשר המה להדווחת מסוג.

— 13 —

- כמו קארפּען, קוויטטל וכדומה לדומה. לא יזכר ולא יספר
ולא יעלה על לב לעולם, ועונש העובר על זה גדול מאוד.
לשמחה מה זו עושה אלו בתי סטריאות וכו' מה לחי
שם, ובכלל זה גם כן כל מיני בתי שחוק כמו משוה
צירקוס. לואת לא יראה ולא ימצא באחת המקומות האלו
אין גם אחד מתלמידי בית ספרינו והעובר על המקודים
כלה נרש ינרש מבית הספר.
- מתקנת בית הספר היא שלא ימצא אין גם אחד מן
מן התלמידים, מעלה עשן כל שהוא צינארען או צינאר
רעפּען.
- התלמידים מחויבים להיות בבית הספר בעת התפילה
ולתפילה ככוננת מתוך סדר דווקא. ולעמוד על עמוד
ומקום אשר יקבעו להם בתחלת זמן, ומי שיקל בדבר
באין אונס, ויעבור על המועד, ענשו בצרו כפי אשר יושם
עליו קנס.
- יוהרז מאוד לענות אמן ויהשיר מברך בקול ובכוננה
ולא יפסיקו בדבור וברמיה, אף במקום שמותר להפסיק
מצד עיקר הדין.
- דרך ארץ קדמה לתורה לואת הגער המשולח ומנוער
מדרך ארץ אשר יעזו פניו נר רבו ולא ישמע ויקשיב
און אל תכהן העומד לשרה בקודש, אחת דתו לשלחו מבית
המדרש, שרם ימשה צרעת הממארת הויה ח'ו.
לא לבד בעת למוד תוהיק ולקבל פני מלסדי תורה, אף
גם ואת בהיותם אצל המורים אשר ילמדם שאר חכמות.
יהי מורא רבם עליהם, שאל יתחלל ח'ו שיש על ידם.
- גם בעת עזבם בית הספר, לא יזוזו וזו כל שהוא, מהנהנת
דרך ארץ, אל ידלנו ויקסצו כאיל על פני הוצות ולא ירימו
קול צווחה כנערים אשר אין מורא שמים עליהם, ויקדימו
שלום לכל אדם ומה גם למי שנדול מהם.
- ר' יוחנן הרא למאני מכבודתי לואת יוהרז מאוד על
על מלושיהם ומנעליהם שהי מתוקנים ונקיים, ועל נספם
שהי נקי שלא יהי בכלל אית משנאי אלא משנאי.
- אין לנו שיוור רק התורה הזאת כי היא חיינו לואת תהי סמנת
מניהם של התלמידים לשקוד על דלתי בית המדרש, ומחויבים
להיות בבית הספר כל אחד ואחד עם ספרים הנצרכים, זמן
מח קודם הלמוד והוא בבקר בשעה 8, ואחר הצהרים בשעה
2, כי בעת הזאת יסגרו דלתי בית המדרש, והגער אשר יעבור
בשם נפש ובזרן לבב, אחרי אשר המורים יעוררו את לב

— 14 —

אבותיו, ועודנו עומד במרדו נרון בשלוח מבית הספר והנשארים ישמעו וייראו.

יב **התלמידים** מהזיכר מיד בעת בואם לבית הספר לישב על מקומם אשר נקבע להם מרובם. כל אחד ואחד יכיר את מקומו. גם אם אין המורה אחס במחיצתם יחזרו על למודם.

ונער אשר יעשה מעשים מזעירים לדלג ולקפוץ על הפסלים ולהרים קול צווחה. ולא ישמע לקול הוכחה. ענשו נדול מאוד.

יג **אף גם זאת בהיותם** בביתם שלא בעת הלמוד. יתמידו בלמודם לכל הסחות בעת אשר נקבע להם מרובם. לחזור על למודם עם חבר טוב אשר נקבע להם כאופן ובסדר המצוות להם. והנער אשר יעשה בזדון לבלתי שמוע ענש יענשי

יד **מלמדי בית הספר** אין דעתם נוחה בנער אשר ילך מבית לבית מחצר לחצר לבקר עת חזיריו כי דבר זה מרניל לירי בטול תורה ודברים אחרים. לזאת כל אחד ישב בביתו ויעסוק בדברים המועילים ושוים לנפשו.

טו **אדם מועד לעולם** לזאת ישניחו היטב הדק, לבלתי הזיק דבר במתכוין כשישחתת ספסלים ושבריה חלונות וכדומה. והמזיק הב בתשלומי נזק. מלבד העונש אשר יושט עליו ואחד העושה ואחד המסייע בתשלומי נזק.

טז **אין להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה** לזאת אל נא אחי תרעו תנהגו כבוד בכל דבר. במקדש מעט. בית המדרש בית הגדול שמגדלים בו תורה ותפלה.

יז **גדול שלום** לזאת למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך. אחכו איש את אחיו והיו נוחים זה לזה. ולא ירים איש את ידו על חברו להכות באגרוף רשע. ולא יכנה שם לחבירו או להונתו בדברים וכדומה. ואם המצא ימצא איש

מחרחר ריב בעל מחלוקת אחת דתו לשלחו מבית המדרש. והתלמידים המה במקום אכיהם של התלמידים. והתלמידים

יח **נקראו בנים.** לזאת מי שיש לו דבר גדול וקטן יביאיהו לפני המורה שלו על סיו יצאו ועל סיו יבואו כל הדברים. ושום אחד אל יעשה רין לעצמו. ומהזיכר ניכ תלמידי

בית הספר לנלות און דמלמדים מכל דבר. גם מעניני המחיה והכלכלה. באיזה מקום ארוחתו ארוחת תמיד. באיזה מקום מועד. וגם מכל הנגסה שלו הכסף אשר יקבל מרי הדיש

בחדשו ועונש נדול על מי אשר העלים יעלים דבר.

אלו התקנות אשר יעשה האדם אותם ויחיי בהם נעשה בציונות מלמדי בית ספר תלמוד תורה. וכדעכמת אלוסי ומנהלי הבר' היו והתלמידים

— 15 —

המה אחראים וערבאים זה על זה. הודיע דבר בחיורו מתנגד לתקנות הנ"ל
אם לא יגיד ויגלה און מלמדו ונשא עונו.

והנותן תורה לעמו ישראל ברוך
ומבורך שמו לעולם ועד יזכינו על דבר שמו
הגדול לעבדו בלבב שלם ויסיר לב האבן
מבשרינו מן המלמדים והתלמידים יסקלם עילאי.

אלה יעמדו על הברכה ראשי וקציני חברת ת"ת היו אנשי
המעלה ילבשו ויעשו תהלה. קרואי העדה אנשי שם העומדים
לפקח על צרכי בית הגדול שמגדלים בו תורה ותפלה. בכל
דבר. הן בעניני הלמוד, וגם צרכי בית הספר

אמור הרב הגאון הצדיק הבהן הגדול מו"ה משה כ"ץ שלימ"א
אב"ד דקהלתנו יע"א.

בנו הרב הגאון וכ"ו מו"ה אברהם אהרן כ"ץ שלימ"א
רב"ד דקהלתנו יע"א.

הם המה לנו לעינים משגיחים בעין פקוחה על כל תהלוכות
החברה על פיהם יצאו ועל פיהם יבואו המלמדים ומעת לעת
יעלו ויבואו לנסות את התלמידים:

הרבני המופלג מו"ה יודא המכונה ליב זוייס נ"י ראש חתבר'			
עזריאל ליב קליין הבהן	סגן		
ישראל דירנפעלד	אמרב'ל		
יוסף העניגסבערג	רואה השבון		
ישעי' יחזקאל לינק			
משה פאללאק			
נחום הירש			
נדלי' ארלער			
אברהם הבהן קאהן			
ליב הבהן קאניג		כ"ה	
משה האף	סופר ומזכיר.	מו"ה	

- 16 -

מלמדי בית הספר העוסקים במלאכת שמים

הרבני המופלג מויה יחזקאל יודא קרוים נ"י עומד על משמרתו משמרת הקודש בפקודת ת"ת זה שלשים שנה בבית הספר (עלעמענטארשולע) עם תנוקות שלא הגיעו לפרקן שתי שעות בכל יום.

הרבני המופלג מויה יואל אשר ניוואלדער נ"י עומד על משמרתו משמרת הקודש זה כ"ג שנים. ופה זה י"ד שנים מנהל בית הספר לומד עם מחלקה חשלושית.

הרבני המופלג מויה אברהם הלוי שטיינבערג עומד על משמרתו משמרת הקודש זה שמנה שנים. ופה זה שתי שנים לומד עם מחלקה השניה.

הרבני המופלג מויה חיים קליין נ"י עומד על משמרתו משמרת הקודש זה תשעה שנים פה. לומד עם מחלקה הראשונה.

תלמידי בית ספרינו השואבים מים ממעייני הישועה

ה' עליהם יחיו

מחלקה הראשונה I קלאססע.

יודא וויינבערגער הכהן	אברהם צילץ
יחזקאל שרגא נ"מאן	ארי' אלי' פייערצייג
ישעי' קאטין הכהן	אברהם שמואל שוויממער
יונה ראזנער	גד פרייא
יעקב שמואל גראסמאן	גרשון יודא קראשבאק
יעקב עהרענמאהל	גבריאאל ווייס
ישעי' שמואל קראסניאנסקי	דוד הערצל
מנחם יעקב הערצל	דוד פריעדמאן
מנחם וואססערבערג	זאב וואלף רייניטין
משה אייבענשיטין	חיים אליעזר גליק
משה ליב דייטש	יהושע שמואל לעווענשטיין
שלמה אשר עהרענרייך	עמרם הירש
שמחה ניסן פוכם	עזריאל קאמח

— 17 —

עזריאל רייך

שלמה האשטאדמער

מחלקה השניה II קלאססע

משה אהרן הערמאנן	אברהם אליעזר בירנבוים
משה יעקב ריינימן	אברהם באגענגליק
משה לעווין	אביגדור שעהנפעלד
משה הויטש	אליעזר בייער
מיכאל גלאטמער	אברהם לאנגער
משה יאקאבאוויטש	בנימין זאב וואסערבערגער
מאיר שרייבער	יחזקאל שרגא ריינימן
צבי אינדיך	יודא ליב שלעזינגער
שרגא משה חיים קרויס	יונה ווייס
שמעון ווייס	יונה פריעדמאנן
שמעון האף	יחיאל מרדכי הלוי שפיטצער
שלמה דעקנער	יעקב דוד פריעדמאנן
שאול צבי נאנז	יודא קאטה
	יחזקאל הלוי האראוויטן

מחלקה השלישית III קלאססע

יצחק לעבאוויטש	אברהם לויפער
יחזקאל שרגא פישער	אהרן ביין קאהן
יודא אששער	אהרן דוד שטיינער
יעקב דאנציג	אלי' ביין קאהן
יחזקאל שרגא רובין	אליעזר יאקאבאוויטש
יוסף ניימאנן	ברוך קוויטש
יוסף פעלבערבוים	בנימין שמואל לייבלער
ישראל דוב ראטה	דוד ליב ברעזניטן
מתת' קליין	דוד סענדער
מיכאל גליק	דוד פישער
מרדכי דייטש	דוד ביין שאמאדי
מנחם אלי גאלדמאנן	זאב העללער
שלום בלוס	פסח פריעדמאנן

ומלבד זה עוד סך ארבעים תלמידים צעירים לימים
הלומדים בבית ספר עלעמענטארשולע ובשתי שעות לעת
ערב לומדים תורתנו הקדושה.

— 18 —

מה שלמדו בשנה העבר' שנת תרע"ד

במחלקה השלישית III קלאססע של בית ספר ת"ת עיר
שבע ביום הללתיך למדו שבע שעות ביום. באופן זה:

משעה 8 עד לערך חצי שעה, דינים מס' קיצור ש"ע
בהתחלפות מיום אל יום בעת הזאת מוסר השכל.
משעה $9\frac{1}{2}$ עד 11 שיעור עיוני.
משעה 11 עד 12 חומש ורשי.
משעה 2 עד 4 שיעור משומ. 4-5 נ"ך וכתב עברי.

חומש ורשיי סדר השבוע בכל שבוע.

שיעור עיוני. בחורף: ספרק, ראשון מס' גימין י"ב דפים.
בקץ הזה סוגיות ספרק השולח בגימין. גפית עם מפרשים
ראשונים, וקצת אחרונים. סך הכל שלשה ועשרים דפים.

שיעור משומ מס' שבת פרק יציאות השבת, במה
מדליקין כירה, במה מוטנין, במה בהמה יוצאת, סך הכל נ"ו דפים.
נ"ך: נביא ישעי.

דינים: הנצרכים ושום לנפש בכל יום.

במחלקה השנייה II קלאססע ג"ב שבע שעות ביום באופן וסדר זה:

משעה 8 לערך חצי שעה דינים, ומוסר בהתחלפות מיום
אל יום. $9\frac{1}{2}$ -10 חומש ורשי. 10-12 שיעור עיוני. 2-4 שיעור
משומ. 4- $5\frac{1}{2}$ נביאים $5\frac{1}{2}$ -6 לשון עבר כתב עבר.

חומש ורשיי: סדר השבוע בכל שבוע.

שיעור עיוני. בחורף: חולין פרק גיר הגשה איזה סוגיות.
בקץ הזה ביצה פרק ראשון שמנה דפים גפית מהרשיא.

שיעור משומ בחורף מס' ביצה פרק המביא ופרק
משילין.

בקץ מס' מכות פרק ביצר ופרק אלו הן הגולין.

נ"ך שמואל איזב מלכים איזב.

- 19 -

דיקדוק: מסלול עד נמירא.

דינים: הלכות חג בחדא השכמת הבקר הלכות ציצית ותפילין.

במחלקה הראשונה בבית ספר תית במשך שבע שעות
ביום באופן מסודר זה:בשעה 8 כמו חצי שעה מוסר ודינים. ובהתחלפות
מיום אל יום.משעה 9 עד 11 חומש ורשי, משעה 11 עד 12
פעם כתב עברי ופעם דיקדוק.
2-4 נמר' פירשי' משעה 4-5 נ"ך.

סדר השבוע עם פירשי' בכל שבוע.

נמר' רשי' ח"י רפים ממס' בבא מציעא פרק שני אלו
מציאות ופרק שלישי המסקיד.

נ"ך. יהושע שופטים

דיקדוק, סדר הנקוד

דינים, הלכות חג בחדא.

בבית ספר פאלקסשוהלע למדו מלבד מה שלמדו אצל
המורים רעליגיאן עוד 2 שעות בכל יום משעה 6 עד 7.

די' סדרות עם פירשי'. העברת הסדרה.

דיני הנזכה פורים ופסח מגילת רות

דיקדוק, ניקוד, שם, תואר השם, שם המספר, כנויים, כתי
השם, פעל, בנין הקל, כתב עברי.

משניות בבא מציעא.

- 20 -

הודעה מדברים הנצרכים לדעת בעת התחדשות השנה

(א) בג' ימים הראשונים של חודש מרחשון הבע"ל יתקבצו התלמידים הרוצים ללמוד בבית ספרינו ועל ספרינו כולם יכתבו. בעת אשר נתאספו ראשי עם מנהלי בית הספר בבית הספר. ועל פיהם יוקצב שכר הלמוד איש איש לפי מסת ידו.

(ב) בן עניים אשר אין ידו משגת לשלם שכר למוד משלם (פאללע טאקסע) מחויב להביא עמו כתב יושר דבר אמת מהרב מרא דאתר' אנ בדומה אשר מעיד עליו כי הוא זה איש הגון ורואי לסמכו.

(ג) באותם ימים יובחן הנער החדש מהלמדים. למען ויכלו להושיב אותם במחלקה הראוי להם לפי השנתם. וידעוהם.

(ד) תלמיד חדש אשר עדן לא למד בבית ספרינו מחויב להביא עמו מכתב תעודה געבורטסצייגניסס. וגם תעודת בית הלימוד פאלקסשוהלצייגניסס. להודיע ברור דבר שהגיע לימי שנים עשר מימי חייו. וגם נמר 4 פאלקסשולען.

(ה) היות כי הרבה פעמים קרה שלא יוכלו מנהלי בית הספר לספח אל בית הספר כל הנערים אשר נהרו מכל פינות המדינה. כי המקום צר מהביל את כולם. לזאת דבר יאות הוא שכל מי שרוצה להביא את בנו אל בית ספרינו בתחלת השנה. שיודיע זאת מקדם בימי חודש תשרי.

(ו) תלמידים חדשים מחויבים לבוא עם אביהם או קרוביהם אשר יראנו ויספיקו להם מזונותם. וכל מחסוריהם. כל איש ואיש בטרם יתן את בנו בבית אחד הן באכסני' וגם להספיק ארוחתו ארוחת תמיד מחויב מקודם להודיע זאת למנהלי החבר' והם יתקדוהו בעצה טובה כדת מה לעשות.

(ז) מי שרוצה לדעת דבר יסנה אל מנהל בית הספר. והוא יודיע את כל ונכחת. הן תוו ונוו :

Neuwalder Gyula Talmud-Tora isk. igazg. Nyitra.

הב' עמרם בנימין וידר - בני ברק

לתולדות משפחות ביעמרינג ובטשאדנא

רבי דוד שטיינער מיעמרינג

במה שהסתפק הרב ניסן ווייס בתגובתו ב'עלה' מס' 8 (עמ' לו) למאמרי בעלה 7 שהזכרתי את רבי יעקב אליעזר שטיינער, האם זקינו רבי דוד שטיינער מיעמרינג היה אח של רבי יעקב אליעזר שטיינער מיעמרינג. התשובה היא שהם היו אחים, שכן שניהם היתה אמם מרת אידל עפ"י נוסח מצבותיהם כפי שנעתיקם לפנינו.

זה נוסח מצבת רבי יעקב אליעזר ביעמרינג (צילום מצבתו המשותפת עם זוגתו נדפס בעלה 7):

פ נ / היקר הנכבד מתהלך / בתומו זקן ונשוא פנים / הנגיד המרומם הנודע
למרחקים / בצדקה פזרונם לעניים ות"ח / כה"ר / יעקב אליעזר שטיינער / ז"ל /
עסק בגמ"ח של אמת כששים שנה / פה קהלתנו ק"ק יעמרינג ובק"ק פאפא תע"א
/ נפטר בק"ק פאפא בערב חג הסוכות בין השמשות /
תרע"ב לפ"ק ונקבר פ"ק במיז"ט הראשון בכבוד גדול
/ ישר באנשים דגול מרבבה / עקב ענוה לראשו
עטרה / קטן בעיניו תהלה לא אבה / בנחיותיו
האמת מזהרת / אליעזר עבד אב רם על רמים / לאל
לבש צדקות ועשה בנעלמים / ירדו עיניו דמעות
בפלגי זרמים / עתר שפך לקונו לילות כימים / זריז
במצות ומתאבק בעפר חכמים / רב תעניותיו יודע
מחיה נרדמים / זכר רב טובו יהללו ויפארו בשערים
/ לא יספרו מעלותיו רב אומר ודברים / ושם אמו
אידל ע"ה / תנצב"ה

נוסח מצבת רבי דוד ביעמרינג:

פ נ / איש תם וישר אוהב תורה ולומדיה / כ"ה דוד
שטיינער ע"ה / דוד בכל דרכיו משכיל / ובשם טוב
עולמו הנחיל / דן וניכלם לביתו אסף / בניו ובנותיו
גידל בדרך התורה / נרו לעולם יזרח ולא יכבה / אכן
טוב ה' במשפחתו / ידיו היו פרוסים לעניים כפי
יכולתו / דלים ועשוקים רוחה מצאו בביתו / לעולם
לא ימוש זכרו ולברכה יזכר לנצח / נפטר ביום ד' כ"ו
תשרי שנת תרס"ו לפ"ק / תנצב"ה / ושם אמו אידל
ע"ה

על מצבת אמם מרת אידל
ביעמרינג נחרט:

פ"ט / אשה כשרה נאווה
במעשיה / ידיה לעניים
ואביונים שלחה / דרכיה
דרכי נועם לשם ולתהלה /
לזכר עולם תהי' נשמתה
צדורה / ה"ה האשה
המשכלה צנועה וחסודה /
ביראת ה' היא נכתרה א"ח /
מ' אידל / אשת הנכבד כ"ה
אברהם שטיינער / מתה
בש"ט ביום ש"ק כ"ה שבט /
ונקברת יום א' שנת תר"ך
לפ"ק / תנצב"ה

ועל מצבת בעלה-אביהם רבי
אברהם שטיינער ביעמרינג
נחרט:

הקצין החשוב כ"ה אברהם שטיינער ... נפטר
ביום כ'א - כ"כ בפנקס 'שומרי החומות' סיון
תר"ן-ז' לפ"ק / פ"נ / איש תם וישר ספון /
בצל אל הלך צפון / ואה בצדקה נתיבות / הלך
ביראה מסילות / מלל בקשות ותפילות / שת לבו
לחסדים / טל ידו לאביונים / ים לתורה בנה / יד
למצות קנה / נר שבעים חשק / רם משפחה הלך
/ תנצב"ה

*

בנוגע לחמיהם של שני האחים, מה שברור שרבי
יעקב אליעזר שטיינער היה חתן רבי נפתלי זינגער
מיעמרינג כפי שכתבתי במאמרי. רבי נפתלי
מנ"כ ביעמרינג ועל מצבתו נחרט:

פ נ / האיש היקר והנכבד / כה"ר / נפתלי זינגער
/ ז"ל / נפלה עטרת אשתו ובניו, בלב מר יקוננים
/ פלגי מים תרד עיניהם, יעשו מספד כהנים /
תהלתו וחוד מעשיו יתנו, נערים עם זקנים /

לספרם חללה השפה ותקצורונה כל האבנים / ידים רפות תמך, הרבה עצמה לאין
אונים / זהיר במצות בוראן, לשמור פקודי נאמנים / יומם ולילה עמד הכן, לשפוך
תפלה ותחנונים / נכה רוח ושפל בוך, עבד נאמן לאדון האדונים / גם לזרעו אחריו
צוה, היו לטוב נכונים / עסק במר"מ באמונה, נודע לכל איש אמונים / רב טוב צפון
לו, חיי עד לו מזומנים / על שכרו יבא, מאד יתענג בגן עדנים / השקט ובטח ינות,
עד אשר יקיצו הישנים / נפטר בערב ש"ק ט' ניסן ונקבר ביום י"א' / בשנת תר"מ"ד'
לפ"ק. תנצב"ה

גם זוגתו מרת הענדל מנ"כ שם ביעמרינג ועל מצבתה נחרט:

פ"ט / האשה החשובה והנענה / מרת הענדל אשת /
כ"ה נפתלי זינגער ע"ה / נפטרה ביום כ"ד ניסן
חרנ"ב לפ"ק / הגדלת שמך במעשיך הנעימים /
עלומיך כהביאך כלם שלימים ותמימים / נמשלת
לאשת חיל כל כבוד פנימה / דבקות במצות יוצרך
בעז ועצמה / לגבורות שנים הגעת בעטרת שיבה /
עלית על כל בנות עד נרך כבה / ה' יגמול עליכי
תשכב ושנתך ערבה / תנצב"ה

ואכן על מצבת אשתו של רבי יעקב אליעזר
שטיינער, ה"ה מרת חיילה ע"ה נכתב שאמה היתה
מרת הענדל:

פ נ / פה עטרת נשים תישן תנוח / אשה צנועה
וטהרת הרוח / עטרת בעלה ותפארת בניה / הגבירה
המהוללה במעשיה / מרת / חיילה שטיינער ע"ה /
חזקה ברכים כושלות / יד' שלהה לאביונים /
יראתה ודרכיה נעלות / לדור אחרון למטמונים /
אשה אחת מאלף היית! / שערי התורה חוקירה /
טלה הוזילה בבניה / יראת ה' טהורה / יסדה בלב
צאצאיה / נשמה טהורה מאד נעלתה! / עדן גן ה'
מנוחתך / דוחך הטהור תרחף ביתך / נאספה אל
עמה ביום ט"ז לחודש אב / בשנת חרנ"ט לפ"ק / מעשיה לא ישבחו וזכרונה לא
יסוף / וש"א הענדל ע"ה / תנצב"ה

ונעתיק גם את הנוסח בין מצבתה למצבת בעלה רבי יעקב אליעזר שטיינער:

אבן בוכים / אבן מקיר זה בין שני העומדים / תזעק במר על אבני חפץ האבודים /
אשר תחתיו בין רגבי אדמה רפודים / נפלאים במדותיהם בלב אחד צמודים / הלא
המה ר' יעקב אליעזר א"ש [=יעקב א'ליעזר שטיינער] הפאר / ואשתו הצנועה
אשת ח"ל הגבירה / שמם וזכרם לצאצאיהם צפירת תפארה / הוד והדר לכל
מכיריהם לזר ושאר / מי ימלל עוצם תמימותם בעומק לבבם / הקצר חרט אנוש

לתאר הלול שבחם / כושלים הקימו ומנכאים חניסו יגון ואנחה / כביתו של אברהם
ה' ביתם פתוח לרוחה / מי יפאר בדי מלין כקול המון מים / עמלם בגידול
צאצאיהם לתורה ויראת שמים / ומי ישמיע חסדם ונדבית לבבם במלא חפניים /
חן אלה קצות דרכיהם! ויותר נשמע בין החיים / ינוחו בשלום על משכבותם
הישרים בלבבותם / אמרו להם כי טוב כי פרי מעלליהם יבצרו ברנה / הנאהבים
והנעימים בחייהם ולא נפרדו במותם / יחסו ויתלוננו נפשותיהם תחת כנפי השכינה
/ נינים ונכדים לדור דור עובדי בעמק הצבחה / עדה המצבה חזאת לכם במוסר
ותוכחה / מעשי אבותיכם יהיו לבם במאורי מזרח / לעשות כמעשיהם ויהי גם
שמכם לברכה

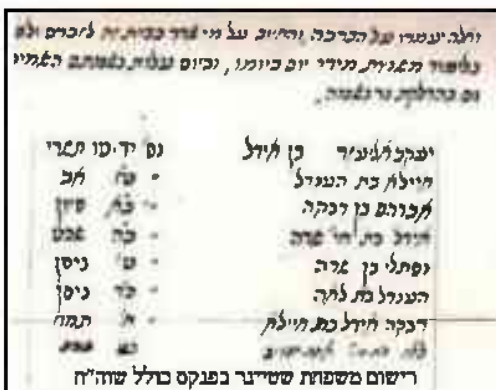

מאיך מה שכתב הרב ניסן וייס שגם אחיו היה חתן
רבי נפתלי זינגר, הדבר מוטל בספק, שכן אשתו של
רבי דוד שטיינער, ה"ה מרת רחל ע"ה, היתה בת
מרת הינדל (ולא הענדל) כפי שעולה מנוסח מצבתה
ביעמרינג:

פ ט / האשה החשובה אשת חיל / מרת רחל אשת /
הקצין כ"ה דוד שטיינער שי' / וש"א הינדל ע"ה /
רבים מעשיה הטובים / חן מצאה בעיני ישרים /
לעניים ודלים שלחה ידה / בדרך תמים הולכה בניה
/ הללו בשערים רוב שבחיה / יפעת נשמתה תצהיר
במרומים / דוח לב בעלה עליה לעולמים / נפטרה
י"ט סיון תרס"ב לפ"ק / תנצב"ה

שינוי שם אמנם מטיל בספק שהם שני אחיות,
שכאמור על מצבת אשת רבי נפתלי זינגר חקוק
'הענדל', וכן נכתב כאמור על מצבת אשת רבי יעקב
אליעזר. כמו"כ ב"פנקס המקנה של כולל שומרי

החומות" רשם רבי שלמה שטיינער
בנו של רבי יעקב אליעזר שטיינער
תאריכי היא"צ של אבותיו, ושם
רשם ג"כ הענדל ולא הינדל [כך
שברור שרבי יעקב אליעזר
שטיינער היה חתן רבי נפתלי
זינגער]. ואילו במצבת אשת רבי
דוד שטיינר נחקק כאמור שם אמה
'הינדל'. ולא מסתבר שטעו בשם.

מאיידך ברישומי הנישואין ביעמרינג הרישומים סותרים, ברישום אחד: החתן דוד שטיינער בן 24 מיעמרינג בן A [הכוונה כמובן לאביו רבי אברהם שטיינער], והכלה רויזא (בלועזית) זינגער [הכוונה כמובן לרחל] בת 21 מיעמרינג בת N [שהכוונה לכאורה נפתלי]. החתונה התקיימה ביום 26 ביולי 1858 (ט"ו אב תרי"ח). וברישום השני: החתן דוד שטיינער מיעמרינג בן 24 בן A [הכוונה כנ"ל לאביו רבי אברהם], והכלה רויזא (בלועזית) זינגער [הכוונה כמובן לרחל] בת 21 מיעמרינג בת יוסף (בלועזית). החתונה התקיימה ביום 28 ביולי 1858 (י"ז אב תרי"ח, יומיים אחרי התאריך של הרישום הראשון). כאמור, תרתי דסתרי ואיני יודע מה הנכון (ויש לעיין ברישום המקורי, כי ישנם הרבה טעויות בהעתקות). עכ"פ מה שברור שגם זוגתו של רבי דוד היתה לבית זינגר.

בנוגע לרישום הנ"ל שחמיו של רבי דוד שטיינר היה "יוסף" (בלועזית זינגר), מצאנו ביעמרינג מצבה של רבי יוסף זינגער ז"ל שנפטר ביום י"א אלול תרע"ה, (אמנם על מצבת רחל כתוב שם אמה הינדל ע"ה בשנת תרס"ב, ועל מצבת רבי יוסף זינגער כתוב "זל כים דמעט אשתך כי יוסף איננו", דהיינו שאשתו עדיין בחיים, וזה בשנת תרע"ה, אם לא שזה זיווג שני. אלא שמכל נוסח המצבה נראה שהיה עדיין צעיר כשנפטר פתאומי במלחמה [מלחה"ע הראשונה]). וזה נוסח המצבה:

פ נ / איש חשוב יקר רוח / כ"ה יוסף זינגער ע"ה
/ י"נ י"א אלול תרע"ה לפ"ק / יזל כמים דמעט
אשתך כי יוסף איננו / ונהי ישאו ילדך הה
אבינו רחם ממנו / סער מלחמה סבלת בלי שוד
ושבר / פתע בא מות בביתך וחובל לקבר / זיק
האמונה נהלך בארץ רחבת ידים / נגלה רצונך
בניך ללמד דרך התורה / ערבה שנתך ונפשך
תתעדן בשמים / תנצב"ה / ושם אמו מרים

כן מבורר מנוסח מצבתו שאין רבי יוסף זינגער בנו של רבי נפתלי ולא אחיו, שכן שם אמו מרים, ושם אשת רבי נפתלי היתה מרת הענדל ושם אמו היתה שרה. וצריך להסתכל ברישומי הלידות בת מי היתה מרת רחל (רויזא בלועזית) אשת רבי דוד שטיינער.

היוצא מן האמור: רבי יעקב אליעזר היה חתנו של רבי נפתלי זינגער מיעמרינג, כמ"כ לא היו שני רבי נפתלי זינגער שם. אשת רבי נפתלי זינגער היתה מרת הענדל. רבי דוד שטיינער היה אחיו של רבי יעקב אליעזר. רבי דוד נולד בשנת תקצ"ד לערך. אשתו היתה מרת רחל בת הינדל שנולדה בשנת תקצ"ז לערך. הינדל הנ"ל כבר לא היתה בין החיים בשנת תרס"ב. ולגבי שם בעלה נמצא בינתיים תרתי דסתרי – או רבי נפתלי זינגער, או רבי יוסף (בלועזית) זינגער.

רבי מאיר געשטעטנער בטשארנא

מש"כ הרב ניסן וייס שם, שרבי מאיר געשטעטנער היה בן רבי שלמה בן רבי שלום בן רבי ליב געשטעטנער – לדעתי צריך לברר אם אביו היה רבי שלמה, כי בכל הביה"ח בטשארנא לא מצאתי מצבה העונה לשם שלמה געשטעטנער, אלא לשם רבי שמעון שלמה בן ציון געשטעטנער ז"ל שנפטר בן ס"ב שנים ביום י' אייר בשנת תר"פ, דהיינו שנולד בשנת תרי"ח.

גם שם בביה"ח נמצא מצבה של רבי מאיר געשטעטנער בן מרת בלימלא שנפטר בן מ"א שנים ביום עש"ק ט' אייר בשנת תרנ"ה, דהיינו שנולד בשנת תרי"ד, וודאי לא יתכן שרבי שמעון שלמה בן ציון היה אביו של רבי מאיר. וזה נוסח המצבה:

פ נ / האיש היקר והחשוב / כ"ה / מאיר געשטעטנער / בן בלימלא ע"ה / נפטר בן
מ"א שנים / ביום עש"ק ט' אייר תרנ"ה / לפ"ק / תנצב"ה

מה שכן בנמצא בביה"ח שם, הם ארבע מצבות של ילדי רבי שלמה געשטעטנער [בן רבי שלום או בן רבי אהרן אלעזר אליהו, ראה להלן] שנפטרו בצעירותם רח"ל, ה"ה בתו רחל בת י"ט שנים נפטרה ביום ט"ז סיון תרס"ה, בנו אברהם בן י"ב שנים נפטר

ערב סוכות תרנ"ז, בתו ייטל בת ט' שנים נפטרה י"ג טבת תרנ"ח, בנו עזריאל בן י"ג שנים נפטר ה' ניסן תרס"ג. מתאריכי ארבע המצבות נראה שתאריך לידתם (תרמ"ה-תר"נ) רחוק מאוד מתאריך לידתו של רבי מאיר געשטעטנער הטמון בטשארנא שנולד בשנת תרי"ד ואמור להיות אחיהם. ולכן צריך לברר מי היה אביו של רבי מאיר געשטעטנער. או יכול להיות שרבי מאיר בן בלימלא הוא רבי מאיר געשטעטנער אחר לגמרי, וא"כ מי הוא רבי מאיר עליו כתב הרב ניסן וייס שהיה דר בטשארנא.

כמ"כ יש לציין שבמרחק כמה מצבות ממצבת רבי מאיר געשטעטנער הנ"ל נמצאת מצבתה של מרת אסתר געשטעטנער, והמצבה מטושטשת

מאוד, ומה שזיהיתי שלא מופיע שם אביה או אמה, ואולי היתה אשתו של רבי מאיר (או של רבי מאיר בן בלימלא געשטעטנער הנ"ל).

בטשארנא גר גם רבי שלמה (ב"ר אהרן אלעזר אליהו געשטעטנער [בן רבי ליב ז"ל] שנפטר יום ג' תמוז תרל"ט, ומנו"כ בפאראד, ואשתו מרת מירל ע"ה [בת רבי שלמה געשטעטנער בן רבי ליב ז"ל] שנפטרה יום ב' ה' תמוז תרנ"ג, ומנו"כ בפאראד) שנפטר ביום י"ב תשרי בטשארנא (איה מקום קבורתו?). אשתו היתה מרת שרל בת הג"ר אהרן הכהן זצ"ל מנאדי-מעדיער (כ"כ ברשימת צאצאי הגאון בעל "זכרון אהרן" זצ"ל, עמ' י', י"ל בשנת תשס"ז בארה"ב, וכ"ה בקונטרס "זכרון אבותינו" שיצט"ס "פאר יעקב" על דברים, ברוקלין תשס"ט, פ"ג, עמ' נ"ז ואילך). ובניהם היו רבי שמעון יהודה געשטעטנער, רבי אברהם בנימין געשטעטנער, מרת זלאטא רויכווערגער, מרת מירל גרויז, רבי עמרם געשטעטנער, מרת אסתר פראנקפורט, הב' יחזקאל געשטעטנער, רבי כלב געשטעטנער, מרת ייטל גאלאנדויער, רבי אליעזר דוד געשטעטנער.

ולפ"ז מי כן היה רבי מאיר געשטעטנער ב"ר שלמה ב"ר שלום ב"ר ליב געשטעטנער, האם רבי מאיר הוא זה שנזכר למעלה שנפטר בשנת תרנ"ה בהיותו בן מ"א שנים, ואמו היתה מרת בלימלא, או שהוא בן נוסף לרבי שלמה בן רבי אהרן אלעזר אליהו שלא ידענו עליו. או שיש טעות במש"כ הרב ניסן וייס בענין סדר הדורות מרבי מאיר עד רבי ליב. כן צריך לברר האם לרבי שלום געשטעטנער היה בן בשם רבי שלמה. (במחקרו הנפלא של ש"ב הגר"י גולדהבר שליט"א על צאצאי ה"פנים מאירות" הנדפס בסוף שו"ת פנמ"א החדש (מהדורת 'עוז והדר', ירושלים תשע"ג) לא מובא שמות בני רבי שלום בן רבי ליב), ואם כן צריך לברר איה מקום קבורתו. וצריך לעיין ברישומי הלידות-נישואין-פטירות.

רבי שלום געשטעטנער

רבי שלום געשטעטנער היה בנו של רבי ליב געשטעטנער מזיור"ר ה"ה מרת שרל ע"ה שנפטרה יום א' כ"ד כסלו תר"ד, ומנו"כ בפאראד. על מצבתה נחרט:

נפ' בש"ק ונק' ביום א כ"ד כסליו תר"ד לפ"ק / פ"ט / שחקה ליום אחרון, כי צדק מגינה / רב חסדיה, המה יעמדו לימינה / למדו נשים, הצנוע לכת ממנה / שרל אשת המנוח ה"ה הר"ר ליב / געשטעטנער ז"ל: / תנצב"ה

היא היתה בת הג"ר שלמה א"ש זצ"ל משליינינג (נפטר לפני שנת תקמ"ד, שהרי נכדו רבי שלמה געשטעטנער ב"ר ליב נולד בשנה זו - עפ"י הרישום הממשלתי שנפטר בן ע"ג שנה, ראה ב"קריית סופרים", שי"ל ע"י הרב יצחק נחמן שטראה, ברוקלין תשע"ד, במכתבו של החוקר הדגול ש"ב

הרב דובעריש וועבער עמ' ער"ה נָשם נפלה טעות, במקום תקמ"ב צ"ל: תקמ"ד - עפ"י הכתוב בנוסח המצבה של רבי שלמה געשטעטנער בפאראד שנפטר ביום ט' אלול תר"ז))
 בן הגה"ק רבי בנימין א"ש זצ"ל אבדק"ק זאגער-לאקענבאך-קויבערסדארף (נפטר ט"ז ניסן תק"ל, ומנו"כ בלאקענבאך) בנו של הגה"ק רבינו מאיר א"ש זצ"ל בעל ה"פנים מאירות" (נפטר ז"ך סיון תק"ד, ומנו"כ בביה"ח הישן באייזנשטאט).

רבי שלום ב"ר לייב געשטעטנער נפטר ביום שב"ק י"ב אלול תרט"ו, ומנו"כ בפאראד הסמוכה לטשארנא. על מצבתו נחרט:

גלה כבוד מאתנו / בישי"ק י"ב אלול תרט"ו לפ"ק / מפואר ונכבד בעמיו / ה"ה שלום
 געשטעטנער / שוחר טוב צדיק באמונתו / לבבו שלם חסד אומנתו / וענתה בו הוד
 נשמתו / מכיריו המה ידעו תומתו / תנצב"ה

אשתו של רבי שלום היתה מרת ייטל ע"ה שנפטרה ביום ח' ניסן תרל"ב, ומנו"כ בפאראד. על מצבתה נחרט:

לבי ולמספד / על מות יקרה בנשים נפש / ...ניה זוכר חכמת לבב / ביראה צדק
 עטרת בעלה / וכבוד בניה הצנועה מרת / ייטל / אשת ר' שלום / געשטעטנער / י"ג
 ח' ניסן תרל"ב / תנצב"ה

הרב חיים אריה רייניץ – ירושלים

חתני הרב מפילעק

פרקים מתוך ספרי 'במעלות קדושים וטהורים' אשר עמי בכתובים, הכולל תולדות רבני משפחות רייניץ, יונגרייז, טעננבוים, שנספו על קידוש השם בשנות השואה. לפנינו לתולדות חתני רבי שמואל בנימין הלוי יונגרייז אב"ד פולעק. על בניו ראה בעלה 6 עמ' כב-כו.

רבי משה האלענדער ז"ל

אב"ד סעניטץ

רבי משה האלענדער נולד לאביו רבי אברהם ז"ל. למד אצל רבי שמואל רוזנברג ז"ל, אב"ד אונסדורף, בעל באר שמואל. - בשנת תער"ב מופיע ברשימת מעות קדימה על ספר תורת אליהו (אדלער, תרע"ב), אונסדארף, הב' משה האלענדער, שמעלניטץ.

רבנו הוא שהציע לו את השידוך עם זוגתו הרבנית הינדל רחל ע"ה, בת רבי שמואל בנימין הלוי יונגרייז ז"ל, אב"ד ור"מ דק"ק פולעק. נולדה בפוטנאק ביום ט' סיון תרנ"ו, ונקראת הינדל על שם אם אמה הרבנית הינדל ע"ה, אשת חבר רבי מאיר טעננענבוים, שנפטרה ביום כ"ה אלול תרמ"ה. והשם רחל כנראה על שם זקנתו של אביה הרבנית רחל רבקה ע"ה, אשת חבר רבי שרגא פייש הלוי יונגרייז, שנפטרה ביום י"ג מדות תרנ"ד.

רבי משה היה מתחילה דומ"ץ בק"ק פוטנאק. מופיע ברשימת מעות קדימה על ספר ים של יהודה (וואיטצען תרפ"ו), פוטנאק שא"ב הרב החור"ב מר"ה [משה] האלענדער. על ספר מדרש ריב"ש טוב (תרפ"ז) - פוטנאק הה"ג מר"ה מאיר טאננענבוים שליט"א. הה"ג מר"ה משה האלענדער דומ"ץ שליט"א. ועל ספר באר שמואל (רוזנברג ח"א), פאטנאק, הרה"ג הדיין מר"ה משה האלענדער נ"י. - לאחר מכן נתמנה לאב"ד סעניטץ.

בזמן המלחמה שהו בטאפאלטשאן. רבי משה נהרג עקדה"ש, זמן ומקום

אינו ידוע. לפי רשימת נרצחים יהודים באוישוויטץ הרבנית נהרגה עקדה"ש באושוויץ במשלוח מיום כ"ח אייר תש"ב. גם צאצאיהם בתם לאה צביה ובניהם: יהושע אשר, יונה ז"ל הי"ד, נהרגו עקדה"ש.

שארית הפליטה: בתם מרת דבורה פיגא ע"ה [נלב"ע ז' חשון תשנ"ט]. ששהתה אצל הורי אמה בפולעק, בכדי לעזור שם בניהול הבית. אחרי המלחמה נישאה לבעלה רבי יחזקאל שרגא ליסוער ב"ר חיים יוסף ורחל ליסוער ז"ל מק"ק נאנאש [נלב"ע כ' אדר ב' תש"ס].

סיפרה מרת דבורה פיגא ליסוער ע"ה, כי בימי השואה היתה משמשת את זקינה ז"ל ושמעה שהכריזו מטעם הרשות כי כל אחד צריך לילך לעבודה ואם לאו יענש והיתה רוצה לילך לעבודה, ביקש זקינה אותה שלא תלך, והבטיח לה שלא יאונה לה כל רעה, וזכות זה יעמוד לה בעת צרה, ולא הלכה ושימשה את זקינה, ולא נעשה לה דבר רע, ומכל משפחה לא נשאר רק היא.

עוד סיפרה, שלאחר כמה שנים נפל בנה הילד משה נ"י לתוך באר מים ולא היתה יכולה להוציאו מן הבאר, ואמרה, זקני, הלא הבטחתי לעמוד לי בעת צרה, ומיד בא אחד עם סולם והוציאו מן הבאר [זכרון מנחם, רבי יהודה ארי' מאיר הלוי יונגרייז, אנטוורפן].

רבי יהושע גינז ז"ל

אב"ד אפץ

רבי יהושע גינז נולד בשנת תרס"ב לערך בק"ק ביסרמין, לאביו רבי יעקב יוסף גינז ז"ל, אב"ד דק"ק ביסרמין [ראה עליו צפונות גליון יז עמ' מח], ולאמו מרת שרה טויבא ע"ה. כנראה נקרא על שם האדמו"ר רבי יהושע מבעלזא, שאביו היה מחסידיו.

בשנת תרפ"ח לערך נשא את זוגתו הרבנית חנה יוטל ע"ה הי"ד [נולדה בשנת תרס"ו לערך], בת רבי שמואל בנימין הלוי ז"ל, אב"ד ור"מ דק"ק פולעק. השם חנה כנראה על שם חמותו של ה'נהרי אפרסמון. והשם יוטל כנראה על שם חמותו של רבי שרגא פייש הלוי יונגרייז.

לאחר נישואיו גר ליד חותנו בפילעק [על פי חתימתו על ספר הרי בשמים ח"א]. ומשנת תר"צ אב"ד ק"ק אפץ שבמחוז העוועש [שם הגדולים מארץ הגר].

הוציא לאור את ספרי אביו הרי בשמים ח"א על בראשית שמות (בזאפפסט תרפ"ז), וכתב הקדמה גדולה מתולדות אביו הגדול והנהגותיו. נראה מסגנון הדברים שהיה עדיין בחור. וח"ב על ויקרא במדבר דברים (פיוטקוב טריב תרצ"א). חתם את הקדמתו בפולעק יום ד' תרומה תרפ"ט. אמנם בשער הספר שיצא לאור בשנת תרצ"א, חתם עצמו רב דק"ק אפץ.

חיבר: ספר גאולה וישועה – על ספר בראשית והמדרשים, מישקולץ חש"ג. עם הסכמות חותנו רבי שמואל בנימין הלוי יונגרייז אב"ד פולעק, דודו רבי מנחם מענדל טענענבוים אב"ד טארנא, דודו רבי אשר אנשיל הלוי יונגרייז אב"ד מעזא קעוועסד, רבי יונתן שטייף דומ"ץ בודאפסט, דודו רבי יעקב שרגא יונגרייז אב"ד נאגראד בערצעל, גיסו רבי יהושע ציטראן אב"ד ביסערמין.

נזכר: שו"ת יגל יעקב יור"ד סימן יב [להרה"ג כו' כ"מ יושיע גינז נ"י רב דק"ק אפץ יצ"ו... דר"ש], סג [מישקאלטץ יצ"ו ב' ויקרא, שלום וכ"ט א"כ ידידי הרב הגדול המופלג חר"ב וכו' כש"ת מר"ה יושיע גינז נ"י רב דק"ק אפץ יצ"ו... הדר"ש בכל חותמי ברכות]. שו"ת חקל יצחק סימן מט [להרב החר"ב כש"ת מר"ה יהושע גינז נ"י בק' פילעק].

ממנו: הנשר שנה יב סי' ה. דדמי משה החדש עמ' כג-כו אות נה-נז. עמ' נו אות טו [מהדורה חדשה, עמ' צג, צט, רד, רמח, רמט]. תפארת שמואל אות מד עמ' פב. - שמו מופיע במעות קדימה על הספר חרש אבן לרבי משה טובי, מרגהיטא תרצ"ב.

נעקדה"ש באושוויץ ביום כ"ו סיון תש"ד, עם זו' הרבנית והילדים: יעקב יוסף [יליד תרצ"ז], משה אהרן [יליד תרצ"ב], אברהם אלטר חיים [יליד תרצ"ד], פרומט [ילידת תרצ"ו], דבורה סלאווא [ילידת ת"ש].

שארית הפליטה: בתם מרת פיגא יהודית.

רבי חנניה יו"ט ליפא פרידריך ז"ל

מו"ץ דק"ק פולעק

רבי חנניה יו"ט ליפא נולד בשנת תרס"ה לערך בעמירה טורץ לאביו רבי יצחק אייזיק פרידריך, שהיה האב"ד שם בעת ההוא, לאחר מכן אב"ד הומנא. ויקרא אביו את שמו בישראל על שם רבו רבי חנניה יו"ט ליפא טייטלבוים אב"ד ק"ק סיגעט בעל קדושת יו"ט, שנפטר ביום כ"ט שבט תרס"ד.

למד אצל אביו ואצל רבי עקיבא סופר ז"ל, אב"ד פרעשבורג, בעל דעת סופר. והיה שם גבאי דחברת חריפות. חתום על תקנות חברת חריפות מיום ז"ך טבת תרפ"ט.

מופיע ברשימת מעות קדימה ע"ס בינת יששכר (בלוך, תרפ"ח), פרעסבורג, ישיבה הרמה, חנניה יו"ט פריעדריך בה"ג דהומנא גבאי דת"ח [=דחברה חריפות]. ובספר תיקון אליעזר - משנה התלמוד (תרפ"ח), פרעסבורג ישיבה הרמה דשם ע"י הבחורים האחים הב' מרדכי צבי פריעדריך והב' חנני' יו"ט ליפא גבאי דחברא חריפות בני הה"ג מהר"א ז"ל שהי' אבדק"ק הומנא.

מופיע בתמונה של אצילי תלמידי ישיבה המפוארה דק"ק הומנא יצ"ו [ישיבות הונגריה בגלותן ובחורבן ח"ב עמ' 16, אמצעי למעלה]. כן בתמונת מחזור של ישיבת

פרשבורג משנת תרפ"ח [שם ח"א עמ' 66, בשורה העליונה שני מצד שמאל], תרפ"ט [שם עמ' 67, במרכז צד ימין למעלה].

נשא זוגתו הרבנית לאה ע"ה, בת רבי שמואל בנימין הלוי יונגרייז ז"ל, אב"ד פולעק. ושימש כמ"ץ בק"ק פולעק. נעקדה"ש כ"ב סיון תש"ד.

רבי חיים יעקב קטינא ז"ל

אב"ד ניר באגאד

רבי חיים יעקב קטינא נולד כ"ו שבט תר"ע בניד באגאד [לפי קהילות הונגריה, ערך ניר-בוגאט] לאביו רבי שלום קטינא. ולאמו הרבנית רחל חנה בת רבי שלמה יהודה וויינברגר אב"ד ניר באגאד [מחוז סאבולץ]. וזו' הרבנית טויבא לבית טערקלטיוב.

אביו רבי שלום קטינא, נולד לאביו רבי משה אריה קטינא דומ"ץ ק"ק חוסט, בן רבי יעקב קטינא דומ"ץ ק"ק חוסט, בעל מחבר ספר רחמי האב מוסר והדרכה, וספר קרבן עני על התורה.

רבי שלמה ליב וויינברגר

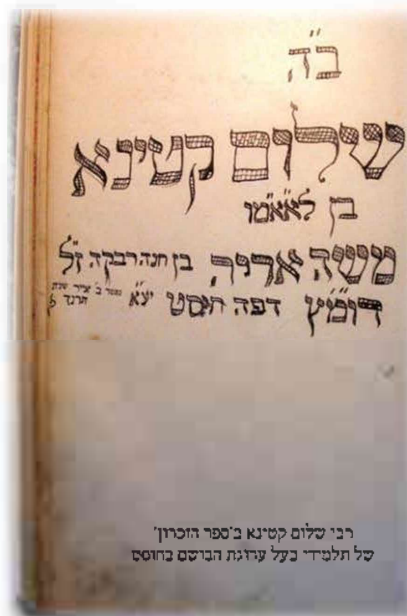
מובא בתולדות רבי יעקב קטינא שנדפס בסוף ספר קרבן עני בהוצאת נכדו רבי יעקב חיים רוטנר: "כשנחאלמן [רבי יעקב קטינא] מאשתו הראשונה בא אליו בחלום הרה"צ ר' ברוך מרדכי פרענקיל

זצ"ל [בן רבי אליהו באכטער מחסידי אשוואר [מנ"כ באשוואר], בן רבי ישראל איסר מבאכטא מחסידי אשוואר] שהי' כבר בעלמא דקשוט שזיווגו היא ממשפחתו והיא תבוא אליו וכן הי'... גם הי' לו לעת זקנתו בן מאשתו השני' והי' חתן הגה"צ מבאגאד".

אמנם מופיע ברשימת מעות קדימה ע"ס טל חיים (בעטלען תרס"ט), נ' באגאדט, מ' שלום קטינא בר' משה ארי' ז"ל חתן הרב. – לפי זה לא היה חתן הרב מבאגאד בנו של רבי יעקב קטינא, רק נכדו. וכן הוא בקטע הבא.

אודות רבי שלום קטינא מובא בספר נפלאים מעשיך ח"ב עמ' קפז: שמעתי ממורי הגה"צ מפאיע הי"ד, שאביו הגה"צ מבאגאד זצ"ל לקח כחתן לבתו את הרב ר' של' קטינא ז"ל נכד בעל מחבר רחמי האב, שהיה חסיד בעלזא, והיה אברך עובד ה' וירא שמים גדול, וכמה שנים אחר נישואיו נסע להימים נוראים לרבי הק' לבעלזא, ואחר

הימים נוראים לא רצה לחזור לביתו ונשאר שם לישב בין היושבים, וכך נשאר עד ימי החנוכה, ובראות הבאגאדער רב שאינו חוזר לביתו נסע לבעלזא, וטען להרה"ק המהרי"ד שחתנו נשאר כאן תקופה ארוכה ואינו עושה לביתו, והמהרי"ד קרא לאברך ופקד עליו שיחזור תיכף ומיד לביתו, והוא לא ציית לרבו וסיגף עצמו עד שנחלה ונפטר שם רח"ל, והגה"צ מבאגאד לא מצא נוחם לנפשו.

זוגתו: הרבנית שרה ע"ה [נפטרה בחודש ניסן תש"ד] בת רבי שמואל בנימין הלוי יונגרייז ז"ל, אב"ד פולעק.

משנת תרצ"ו אב"ד ק"ק ניר באגאד כממלא מקום זקינו. כאשר נסתלק זקינו רבי שלמה ליב נתקבל על מקומו חתנו רבי יהושע העשיל לאנדא רב

ואדמו"ר דק"ק וויטקא אשר היה גר אז בק"ק נירעדהאז [אור תורה, שווארץ, תרצ"ג סי' כב], אמנם רבי יהושע העשיל נחיעץ עם רבי מנחם בראדי אב"ד ק"ק קאליב אם לקבל עליו רבנות זאת או להשאר על מקומו, והוא יעץ לא להשאר על מקומו [הקדמה לספר באר מנחם]. ואז כנראה קבלו את רבי חיים יעקב קטינא שהיה בן בתו של רבי שלמה ליב.

ראה גם בבאר מנחם, קאליב [הקדמה למהדורה שניה]: כשנפטר הגה"ק מבאגאד זצ"ל, נתקבל חתנו הגה"צ מוויטקע לממלא מקומו. והתיעץ הגה"צ מוויטקע עם רבינו [רבי מנחם בראדי אב"ד ק"ק קאליב בעמח"ס באר מנחם], האם לעזוב את העיר נירעדהאז שהתישב בתוכה ולקבל עליו הרבנות דק"ק באגאד, ורבינו יעצו מבלי לעזוב מקומו, ואמר כי לילך מעיר קטנה לגדולה שמענו, אבל בהיפך לעזוב את נירעדהאז עיר גדולה בשביל רבנות של עיר קטנה נאמר 'מקומך אל תנח'. וכן הנה בית מדרשו של הגה"צ מוויטקא נעשה לתל תלפיות לחסידים ואנשי מעשה וגם התפרנס בהרחבה.

רבי חיים יעקב נעקדה"ש ביום ג' סיון תש"ה במחנה מאוטהאוזן (אוסטריה). - גם ארבעה ילדיו נעקה"ש [כ"ב אייר תש"ד].

הרב ברוך פריינד - ירושלים

משפחת הרמן - הערמאן

לתולדות רבי דוד רוב הרמן, אביו רבי משה גראן וצאצאיהם

בימים אלו – כ' חשון - מלאו 125 שנה לפטירתו של הרבני החשוב ר' דוד רוב בן הרבני ר' משה הערמאן, מראשי ונכבדי הקהילה בווייצן. לשם כך הקדשנו מאמר זה לתולדותיו ותולדות בית אביו וצאצאיהם. לע"ע כתבנו על דוד ראשון של הצאצאים, ובעז"ה במשך הזמן נוסיף עוד על המשך הצאצאים עד זמננו אנו. נשמח מאוד מי שיוכל להוסיף פרטים נוספים, תיקונים, הערות והארות.

רבי משה הערמאן

ר' משה הרמן [גראן] נולד בעיר גראן (אסתרגום) (ESZTERGOM, GRAN) לאביו ר' דוד [דוב], ביום ד' שבט תקנ"ח (21 ינואר 1798), נשא בזיווג ראשון את מרת שיינדל [SALI HAHN] בת מרת שרל.

היה גר בכפר יונק (GYONK) הסמוך לפאקש ובוניאדה. (כנראה בזמן שהגיע בנו ר' דוד רוב לגיל צבא ברח לכפר פנץ (PENC) הסמוך לעיירה ווייצן, והחליף את שם משפחתו להערמאן, וגר שם עד שנת ת"ר. ובשנת ת"ר כשהותרה ישיבת היהודים בעיר ווייצן, העתיק את דירתו לשם. בשנה זו נוסדה הקהילה היהודית בווייצן, והיה בין היהודים הראשונים שהתיישבו שם). ביונק נולדו להם:

א. בנו ר' דוד רוב נולד בשנת תקפ"ב. עליו בארוכה להלן.

ב. בנו ר' יעקב חיים גראן נולד י"ג ניסן תקפ"ה. נשא ביונק ביום כ"ח תשרי תר"כ את מרת פייגא (FANI FEGELE) בת ADOLF ומרת SALI פישער, נולדה כ"ה אדר תקצ"א. ר' יעקב חיים נפטר ט"ז ניסן תרס"ו. זוג' מרת פייגא נפטרה י"ג שבט תרס"ד. נטמנו בבית העלמין ביונק. היה לו משפחה עניפה ביונק.

ג. בתו BABETTY GRAN נולדה י"ב תשרי ת"ר. לא ידוע פרטים נוספים עליה.

ר' משה נלב"ע ביום כ"א אייר

רבי דוד רוב הרמן, אביו של רבי מיכאל

תרי"ז, ונטמן בבית העלמין הישן ביונק. זוגתו מרת שיינדל, נפטרה ביום כ' מנחם
אב תר"ב. לאחר פטירתה נשא ר' משה בזיווג שני ביום י"ח אלול תר"ה את מרת
אסתר (ETTI) לבית קרימאן – קליין, שנולדה ביום כ"ה שבט תקפ"ב.

מזיווג זה נולדו להם ביונק:

1. ר' יצחק נולד ג' שבט תר"ז. נשא בזיווג ראשון את מרת שרה (ROSALIA) לבית
הערצפילד שנולדה בפרשבורג בשנת תר"ו. נפטרה י"ח סיון תרמ"ח ונטמנה
בבית העלמין הישן בווייצן (קבר מס' 277), שם אמה געלא. לאחר פטירתה נשא
בזיווג שני בדונה-סערדאהעל ביום כ' טבת תרמ"ט, את מרת הענדל בת הרה"צ ר'
משה ומרת רחל לאה הערצפילד מרבני דונה-סערדאהעל, ומתלמידיו החשובים
של החתם סופר זצ"ל, נולדה בדונה-סערדאהעל בשנת תרי"ט. היא היתה נשואה
בזיווג ראשון, לר' יעקב ב"ר שלמה הערצפילד, ונולד להם בן ר' משה, ר' יעקב
נפטר ונטמן בעיר וינה. מבנם ר' משה הערצפילד יש משפחה עניפה בארץ
ישראל.

ר' יצחק למד בישיבת הגה"צ המפורסם שר התורה ר' יהודא אסאד זצוק"ל
בסערדאהעל, היה תלמידו המובהק ורשם את דברי תורתו בהלכה ואגדה, אשר
השמיע מדי שבת בשבתו בשעת סעודה שלישית, וכן מהשיעורים שמסר
לתלמידים, וזה נשאר בכתב יד. ובשנת תרע"ב הוציא לאור בנו הבחור המופלג
מאד נעלה כמר דוד דוב ספר חידושי מהר"א אסאד, עם הסכמות רבו הרה"צ ר'
יוסף צבי דושינסקיא זצוק"ל אב"ד גאלאנטא, ורבו הרה"צ ר' מאיר לייב פרייא
אב"ד שוראן, והרה"צ ר' ישעי' זילברשטיין זצוק"ל אב"ד ווייצן, והרה"צ ר' קאפל
ריין זצוק"ל אב"ד פעסט.

הספר נדפס בדפוס של מערכת "חל תלפיות", ומצורף לספר זה, ספר "דברי
משה" חידושי תורה מאת זקנו הרה"צ ר' משה הערצפילד מרבני דונה-
סערדאהעל, כן מצורף ספר "תולדות יצחק בן אברהם" חידושי תורה מבן אחיו ר'
יצחק יהודא בן ר' אברהם מנחם הרמן חתן דודו ר' מאיר הירשפלד, וכן ספר
"מצודת משה" מאת חברו וידידו הבחור המופלג בתורה ויר"ש החרוף כמר משה
זילברשטיין בן הרה"צ ר' ישעי' אב"ד ווייצן.

ר' יצחק היה מנכבדי קהילת ווייצן, נפטר ביום כ"ג אדר שני תר"ע, בגיל 63,
ונטמן בבית העלמין האורטודוקסי בווייצן (קבר מס' 88 [97]), על מצבתו נחרט,
'הצדיק יד יד ה', חכמתו תורתו קדושתו ויראתו' וכו'. זוגתו מרת הענדל נפטרה
ביום הפורים י"ד אדר תרצ"ז בגיל ע"ח, ונטמנה בבית העלמין האורטודוקסי
בווייצן (קבר מס' 10).

נולדו להם 4 ילדים:

א. ר' דוד דוב. נולד בווייצן ביום כ"ח שבט תרנ"א. בשנת תרע"ב הוציא לאור את כתבי אביו, ששמע מרבו הרה"צ ר' יהודא אסאד זצוק"ל בשם "חידושי מהר"א אסאד", למד בגאלאנטא אצל הרה"צ ר' יוסף צבי דושינסקיא זצוק"ל, וכן למד בישיבה שוראן אצל הרה"צ ר' מאיר לייב פרייא זצוק"ל, והם כתבו הסכמה על הספר, בסוף הספר הוסיף חידושי תורה שלו

ר' דוד דוב נשא ביום י"ד אדר תר"פ בעיר באלאשא-ג'ארמט, את מרת רגינה בת ר' זאב ומרת עמליה יוד"אף. לאחר נישואיו עבר לגור בעיר ד"יר (GYOR). היה מנכבדי הקהילה, תלמיד חכם, מופלג, ובעל הדרת פנים עם זקן ארוך ומטופח. לפרנסתו היה משגיח כשרות בשחיטה המקומית. בשנת תרצ"ט פוטר מעבודתו, מפני שהוטל איסור על שחיטה כשרה. יום אחד נלקח למחנה עבודה ושם גילחו את זקנו, אך מיד שלחו אותו הביתה מאחר והיה נכה מלחמה ממלחמת העולם הראשונה.

רבי אברהם מנחם הרמן

בחודש אייר תש"ד הכניסו את כל היהודים מהעיר ד"יר לגטו, ובאמצע חודש סיון תש"ד נלקחו כל היהודים לאושוויץ, ובתוכם ר' דוד דוב ומשפחתו אשר נהרגו על קידוש השם, ביום כ"ג סיון תש"ד, הי"ד, שתיים מבנותיו שרדו בס"ד בניסי ניסים, ועלו לארץ ישראל והקימו משפחות.

ב. אסתר. ג. ר' מאיר. ד. PEPI.

2. ר' אברהם מנחם ב"ר משה הרמן גראן נולד א' מנחם אב תר"ח. נשא בווייצן ביום י"ג סיון תרל"ב את מרת בלומלא בת אחיו הגדול ר' דוד דוב. [ראה עליו עוד להלן ברשימת צאצאי אחיו הנ"ל]. יש משפחה עניפה.

3. מרת הדס (HANI) בת ר' משה הרמן נולדה כ"ט חשון תר"ב. נישאה לר' מיכאל יצחק (MAX) קולמאן, ב"ר שלמה ומרת דבורה. אחיו של ר' מיכאל יצחק, ר' בנימין קולמאן נשא את מרת שרה ב"ר דוד דוב הרמן. יש משפחה עניפה בארץ ובח"ל.

4. מרת PEPI JOSEPHINE בת ר' משה הרמן נולדה כ' סיון תר"ד. נישאה בווייצן ביום ג' כסלו תרל"ז ל-ADOLF זיגור נולד בשנת תרל"ב בעיר FADD, וגם גר שם.

5. מרת LINA LOTTI SAROLTA בת ר' משה הרמן נולדה א' סיון תרס"ז. נישאה ל-HERMANN בלום נולד בעיר BIKITY. נולדו להם ילדים בבוניאהד.

אחרי שבעלה ר' משה נפטר, נישאה מרת אסתר בזיווג שני עם הגאון ר' משה פריינד-פאקש, מחשובי תלמידי החתם סופר זצ"ל. נולד בשנת תקנ"ז לאביו האב"ד בפאקש רבי יצחק איצק גריסהאבר. בשנת תקע"ה אחרי שלמד 4 שנים אצל החתם סופר זי"ע, העניק לו רבו תעודת "חבר" עם תיאורים מפליגים (ראה 'החתם סופר ותלמידיו' עמוד שנת). בשו"ת חתם סופר יש כמה חשובות אליו. נפטר ט' תמוז תרל"ג ונטמן בבית העלמין הישן ביונק. מרת אסתר נפטרה ביום כ"א אדר תרמ"ח ונטמנה בבית החיים החדש ביונק, וקברה הוא הקבר הראשון בבית החיים זה, כפי שמופיע על מצבתה:

לוח ראשונה בבית החיים הלז / פ.ט. /
אשה גדולה מפורסמת בצדקתה / מרת
אסתר ע"ה / אשה הראשון כבוד שמו / כ"ה
משה גראן / והשני שמו מפארים / מר"ה
משה פאקש / אשת חיל רבת פעלים / סעדה

מדוכאים גמלה חסדים / תאמץ נכשלים הדריכה תועים / ר' בות מעון השיבה
בצדקתה / נפטרה בש"ט כ"א אדר תרחם / שם אמה הדסה

רבי דוד דוב הערמאן

הר"ר דוד דוב הרמן זצ"ל נולד לאביו הר"ר משה ואמו מרת שיינדל, בשנת תקפ"ב בכפר יונק, אחר כך עבר לכפר פנץ (PENC), ובשנת ת"ד עבר לגור בווייצן. בשנת תר"ג נשא את מרת אסתר פראדל (FANI ESZTER), נולדה בשנת תקפ"ה, בת הר"ר צבי ב"ר יצחק וואלפיש, מעיר פילישווערשוואר (PILISVOROSVAR), זוג' מרת מחלה בת מרת בלומלא, לבית וויינברגר. ר' צבי נפטר כ"ד תשרי תר"ז. זוגתו מרת מחלה נולדה בשנת תקנ"ג, ונפטרה י"ג סיון תרכ"ט. נטמנה בבית העלמין הישן בווייצן.

לר' דוד דוב ומרת אסתר פראדל נולדו מעל 20 ילדים, לפי הרישומים הגענו ל-19 ילדים שנולדו בווייצן: 1. יצחק (IGNATZ) י"ג תשרי תר"ה (נפטר י"ח ניסן תרכ"ב בן י"ח שנה). 2. אליהו (EDUARD) כ"ב טבת תר"ו. 3. צבי (HENRUK) ט"ז אדר ב' תר"ת. 4. יוחנן (JULIUS GYULA) ל' מנחם אב תר"ט. 5. שלמה (SALAMON) ח' ניסן תרי"א. 6. חיה שיינדל (JEANETTE) י"ז אייר תרי"ב. 7. בלומלא (BETTI) י"ז טבת תרי"ד. 8.

מרים (MARIE) ט"ו מנחם אב תרט"ז. 9. שרה (ROSALIA) כ"ב מנחם אב תרל"ז. 10. משה (MOSES) ח' אייר תרל"ט (נפטר ט"ז סיון תרכ"ב). 11. רייזל (RESI) י"ח חשוון תרכ"א. 12. זעליג (SELIG) ז' טבת תרכ"ב (נפטר י"ד אדר פורים תרכ"ב - בחוק ג' חדשים נפטרו להם 3 ילדים). 13. זיסל (Z.SOFIA) כ"ב טבת תרכ"ג. 14. רייכל (REGINA) (RACHEL) ט' אייר תרכ"ד. 15. + 16. תאומים שלא נשארו בחיים ל"א ניסן תרכ"ה. 17. יהודה (JUDA) כ"ז מנחם אב תרכ"ו. 18. לאה (LOUISE) כ"ד מנחם אב תרכ"ז. 19. מיכאל (MICHAEL) ט"ו ניסן תרל"א. - על ילדיהם שהאריכו ימים ראה עליהם להלן. לאחר פטירת זוג' מרת אסתר פראדל ע"ה, נשא בזיווג שני ביום כ"ג שבט תרל"ט את מרת נינה (NINA) הילף מעיר פרשבורג, נולדה בשנת תר"ה לאביה ר' עזרא הילף מפרשבורג. [היא מרת נחמה שבזיווגה הראשון היתה אשת רבי משה הלוי לווינגר אב"ד ווייצען, ראה ב'עלי זכרון' עלה 7 עמ' נח]. - במרשם התושבים של בודאפעסט רשום, שר' דוד דוב היה גר בשנים תרמ"ג-תרמ"ה בבודאפעסט.

הר"ר דוד דוב היה מנכבדי הקהילה, דמות אצילית, ומוכתר במעלות צדיקים, אוהב תורה ומוקיר לומדיה, שומר בקנאות על כל מנהג קל, ונלחם בעוז על שמירת מסורת אבות בטהרתה המקורית, מנאמני הרה"ג ר' דוד דייטש זצוק"ל בעל "גורן דוד" אב"ד יארמוט, מגדולי תלמידי החתם סופר זי"ע, רודף צדקה וחסד בגופו ובממונו במסירות נפש, אוהב את הבריות ואהוב עליהם, אוהב ארץ ישראל ותורם גדול למען עניי עיה"ק ירושלים, מסופר שהיה לו מסעדה וכאשר ראה שיהודי אינו נוטל ידיו לפני אכילת הפת, לא הגיש לו אוכל, עד שנטל ידיו.

הר"ר דוד דוב נפטר בגיל 68 ביום כ' חשון תרנ"א ונטמן בבית העלמין הישן בווייצן (קבר מס' 323). על מצבתו נחרט:

פ"נ

איש גבור חיל ורב פעלים

דחיל ומוקיר רבנן ירא ד' מרבין

כה"ר דוד דוב הערמאן

דוד בכל דרכיו השכיל וד' עמו

ובכל הארץ יצא עליון על כל שמעו

דור ודור ישבחוהו רוממות אל בגרונו

דבריו בחרב פיפיות מעודו לחם בעד קונו

וכן במאודו הצדיק אמץ כושל ברבים

ביתו פתוח לרווחה נפשות ביתו לבש שנים

נפטר בשם טוב כ' חשון תרנ"א

ת.נ.צ.ב.ה

שם אמו שיינדל

בעת הלוויה ספדו לו רבנים וצדיקים מפורסמים, וכן בניו וחתיניו. נציין כאן כמה קטעים מתוך הספדו של חתנו הרה"ג ר' מרדכי פעטעני זצ"ל (נדפס בספרו "אמירא דכ"א" שיצא לאור ע"י משפחת פעטעני – שמענוביץ):

"חותני הצדיק ז"ל הכ"מ, וידעתי איך היה אהוב ונאהב לאדמו"ר הגאון בעל "גורן דוד" זצוק"ל, ואיך היה בחן ושכל טוב בעיני אלקים ואדם, על כי כל עתיו ורגעיו היו כמעט כולם רק למצוות ומע"ט, ולחוקקי התורה ולומדיה, ... הלא ידעתם את האיש וגם שמעתם מגדולי התורה המספידים, איך תיארוהו לצדיק יסוד עולם ולאחד מעמודי העולם ... הלא ידוע לכל איך חותני הצדיק, בכל לבבו נפשו ומאודו, לחם מלחמת ה' בעת ההיא להיות נחלק מחבורת מרעים, אשר רצו לשנות מנהגים קלים, והנה מירגלא בפומיה לומר "מאן מוס רייטערן" כי גם הוא ראה בראייה השכלית, שלא על מנהגים קלים היתה דעת אלה הפושעים, אלא על הכלל כולו יצאו ... עתה נוכל לומר בפה מלא על חותני ז"ל ויהי דוד לכל דרכיו משכיל וגו'.

"...והנה אצל חותני הצדיק ז"ל, ג"כ נוכל לומר כן, כאש להבה היה בוער בלבו אהבת תורה ואהבת צדיקים, שרואים ג"כ מגידול בניו ובחירת חתניו לוקחי בנותיו, איך הקפיד שבודאי יהיו בני תורה ... וכמו כן חותני הצדיק ידעו כמה וכמה משניות היו סדורין בפיו, כמה וכמה הלכות אשר ידע למדן ולימדן, ובהם עסק יומם ולילה, מדי יום ביומו בעת בריאותו עמד כשלש או ארבע שעות אחר חצות, ועסק באמירת תהלים ולימוד משניות וספרי מוסר וכדומה, כל צעידותיו ופסיעותיו ובפרט לעת זקנתו, היו כולם קודש לה' ולעבודתו.

"...יעידו ויגידו ע"ז גם יושבי עיר זו וגם יושבי מרחוק, כי שם ר' דוד דוב הערמאן היה ריחו נודף והולך בכל המקומות, איש עובר אורח אם בא לעיר ווייצן, כולם ידעו שאם ילכו אליו ויספרו לו את הקורות אותם ואת אשר נצרך להם אז וירוח להם, כי הוא בכל מאמצי כוחו היטיב עמהם, נדב נדבות גדולות יען והוא על נדיבות קט ... כמה וכמה מאות אנשים נוכל לומר אשר קיים בהם מצות פדיון שבויים, בחורי ישראל עת עמדו במצור ובמצוק רח"ל הכל היו פונים אליו, אנשים אשר ע"י בלבולים וכדומה היו במיצר, הוא הרחיב מעמדם והרויח להם, כי עזב מסחרו וכל אשר אתו והלך לטובתם.

"יגידו נא אנשי עיר"ק ירושלים מה עשה לטובתם, הלא הסכימו שם זה שנים מכבר, שלעת פטירתו ילמדו משניות לעילוי נשמתו ויאמרו קדיש בעיר הקודש שמה, וזאת יהיה לו חלף משכורתו אשר טרח ועמל רבות לטובתם.

"ושפיר נוכל לומר עליו "והיה כעץ שתול על פלגי מים אשר פרו יתן בעתו" ... ורבים ועצומים המה אשר נהנו מפירו ... והכל אשר עשה היה רק להיטיב לאחרים, ולא להנאת עצמו כלל וכלל ... ואיש אשר אלה לו בודאי נוכל לומר עליו אשרי לו ואשרי לנשמתו".

זוגתו מרת אסתר פראדל נפטרה בגיל 49 ביום
ח' אדר תרל"ד, ומנו"כ בבית העלמין הישן
בווייצן (קבר מס' 184). על מצבתה נחרט:

פ"נ

האשה החשובה והצנועה

מ אסתר פרדל

בת מחלה אשת היקר כ"ה

דוד דוב הערמאן נ"י

אשה יראת ד' סרה מרע היתה

תמיד חיתה מגמתה רבנו לקרב בביתה

פיה פתחה בחכמה וגליה הלכו נכחה

דרכי ד' הורתה לילדה ולאנשי ביתה

הלכה לעולמה ביום ד' ח' אדר

ונקברה בשם טוב ביום ט' תרל"ד לפ"ק

ת.נ.צ.ב.ה.

צאצאי רבי דוד דוב הערמאן

רשימת ילדיו ותאריכי לידתם הבאנו כבר למעלה,
וכאן נתייחס לצאצאיו שידוע לנו עליהם פרטים:

2. ר' אליהו הרמן

יליד תר"ו. נשא בשנת תרכ"ח את מרת רבקה
[רייזל] (REGINA TEREZIA) בת ר' נתן שפיטצר,
ומרת חיה [חנה] לבית בק, מהעיר מאגענדארף
(NAGYMAGYAR, GROSS MAGENDORF, ZLATE
KLASY) שנולדה בחודש כסלו תר"ט. נולדו להם
בווייצן ובנובי זאמקי (נייהייזל) 11 ילדים. ביום ט"ז
אדר תרמ"ה נפטרה מרת רבקה [רייזל] בגיל 36
ונטמנה בבית העלמין בנובי זאמקי. ר' אליהו נשא
ביום כ"ט שבט תרמ"ח בזיווג שני את מרת רבקה
(REGINA) לבית ראוימאן (RAUMANN) מעיירה
וואג-ועטש (VAGVECSE). נולדו לו עוד ילדים מזיווג
שני.

בשנותיו האחרונות עבר ר' אליהו לגור בעיר וינה
או בבאדען הסמוכה. נפטר בגיל 76 ביום כ"ז מנחם

אב תרפ"ב ונטמן בבית העלמין בבאדען (מרחק 25 ק"מ מוינה אוסטריה). ממה שנחרט על מצבתו קבלנו מידע רב, שהיה תלמיד חכם ואוהב תורה ובעל מחדש, וכן היה שופך נפשו בדמעות בשעת תפילתו, תמך בדלים ועניים במעט כספו ובדברי חיזוק. חלק מצאצאיו נהרגו עקדה"ש, ובחסדי ה' מחלק צאצאיו יש משפחה עניפה, חסידים ואנשי מעשה, מרביצי תורה ובעלי בתים חשובים בארץ ובחור"ל.

3. ר' צבי הרמן

יליד תר"ח. נשא בשנת תר"ל בבוניאהד (BONYHAD) את מרת שרה (ZSOFIA) איינגלמאן בת ר' מרדכי (MARCUS) ומרת צירל (CECILIA) לבית שאהון (SCHON). גר בבוניאהד. תלמיד חכם מופלג, מלא בתורה ויראת שמים, סופר נאמן עשרים שנה, בקהילת האורטאדאקסן בבוניאהד, שימש כסגן הרב של העיר, ועוד תפקידים.

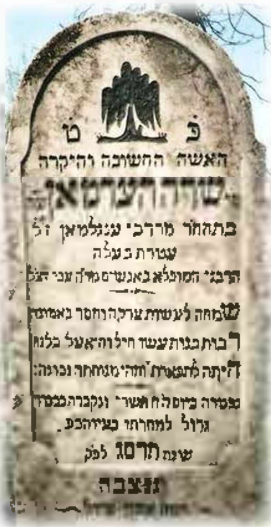
נלב"ע בגיל 43 ביום כ"ב מנחם אב תרנ"א, והשאיר בית עם יתומים קטנים. נטמן בבית העלמין בבוניאהד, ועל מצבתו נחרט בין השאר: "...ובחצי ימיו נאסף צדיק למנוחות, ויהי אבל גדול ומספד כבד ליהודים, שק ואפר יוצע לרבים...". זוג' מרת שרה היתה חשובה ויקרה רודפת צדקה וחסד, נפטרה ביום ח' תשרי תרס"ג, ונטמנה ליד קבר בעלה.

נולדו להם 12 ילדים, 5

מהם נפטרו תינוקים, 3 מהם אין לי מידע עליהם, 4 מהם הקימו משפחות, ועל אף שחלק גדול מצאצאיהם נהרגו בשואה, עשה ה' חסד גדול עד מאד, והשאיר חלק מהצאצאים, ובנו משפחות גדולות ועניפות, ובהם תלמידי חכמים מופלגים, רבנים ויושבי על מדין, ראשי ישיבות, מרביצי תורה, אישי ציבור, פרנסים ועסקנים, בעלי בתים חשובים יראים ושלמים, המפוזרים בכל רחבי תבל.

4. ר' יוחנן הרמן

יליד תר"ט. נשא בווייצן ביום כ"ד חשון תרל"ה מרת KATALIN בת ר' שלמה ריינר, מכפר IZSA ילידת תר"ט. נולדו להם 5 ילדים. בשנת תר"ן בערך עבר ר' יוחנן לגור בבודאפסט. נפטר ט' אייר תרצ"ה בגיל 86 ונטמן בבית העלמין בבודאפסט.

5. ר' שלמה הרמן

יליד תר"א. נשא ביום ל' ניסן תרל"ו את מרת TEREZ וואלפיש, ב"ר [צבי] (HENRIK), ילידת תר"ז. נולדה להם בת אסתר (FANI) בווייצן, ביום כ"ד אייר תרל"ט, כ-3 חדשים אחרי פטירת אביה. נישאה ביום ז' אדר א' תר"ס בטוקאי (TOKAJ) ל-ANTAL בורגער שנולד ביום י"ד טבת תרל"ו (אין שום מידע על המשך צאצאים של ר' שלמה).

ר' שלמה נלב"ע צעיר לימים, ביום א' אדר תרל"ט בגיל 28, ונטמן בבית העלמין הישן בווייצן (קבר מס' 320). מנוסת המצבה רואים שהיה תלמיד חכם מופלג וירא שמים:

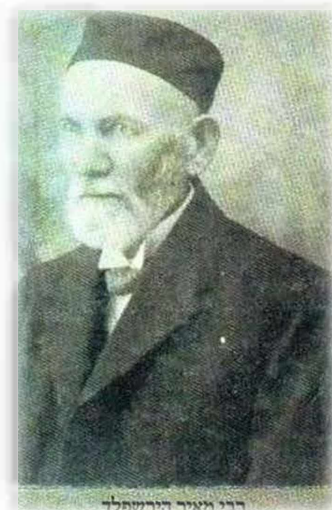
פ.נ. הרבני המופלג / מו"ה שלמה הערמאן / שלמה אהב ד' ללכת בדרכיו / לילות כימים שם להגות בחוקותיו / מופת ומוסר לרבים ביראה טהורה / התהלך שלמה את האלקים ואינו / כי לקח אותו אלקים ביום בדר"ח אדר / ונקבר ביום ג' ב' אדר שנת תרל"ט לפ"ק / ת.נ.צ.ב.ה. ושם אמו אסתר פראדל

6. מרת חיה שיינדל הירשפלד

ילידת תרי"ב. נישאה ביום כ"ז ניסן תרכ"ט לר' מאיר ב"ר יהודא לייב ומרת חוה הירשפלד שנולד בווייצן ביום י"ח טבת תר"ז. ר' מאיר למד בישיבת פרשבורג אצל הכתב סופר זצ"ל והיה מחשובי תלמידיו. היה ידוע כתלמיד חכם מופלג, וירא שמים מרבים, בזמן חלוקת הקהילות בשנת תרכ"ט היה בין ראשי המדברים והפועלים למען הקמת הקהילה האורתודוקסית.

בשנת תרמ"ה היה בין ראשי המייסדים של ה"תלמוד תורה" והישיבה שבניהול המרא דאתרא הרה"ג ר' ישעי' זילברשטיין זצ"ל. היה נוהג לומר דברי תורה בכל עת מצוא, בשמחות ובסעודות מצוה למיניהן, ומפעם לפעם פורסמו חידושיו בכתב העת התורני "חל תלפיות" שיצא לאור בעיר ווייצן. היה נוסע עם ילדיו לכ"ק האדמו"ר מספינקא, כדי לחנכם לאמונת צדיקים, והקפיד בקנאות שלא לשנות את השם והלשון, שיקראו לבניו ובנותיו בשמותיהם העבריים ולא בשמות הלועזיים [הונגרית או גרמנית] שבהם נרשמו במרשם החושבים של השלטונות, וכן הקפיד שיזכרו ב"ידיש" ולא בהונגרית.

ר' מאיר נפטר בגיל 64 ביום י"ז כסלו תרע"א, ונטמן בבית העלמין האורתודוקסי בווייצן (קבר

רבי מאיר הירשפלד

מס' 87 [98]. זוג' מרת חיה שיינדל היתה נודעת במעשיה הטובים, רודפת צדקה וחסד, ביתה פתוח לרווחה, החיתה יתומים ואלמנות, גידלה וחינכה צאצאיה לתורה ויראת שמים, נפטרה בגיל 64 ביום ו' שבט תרע"ו ונטמנה ליד בעלה (קבר מס' 86 [99]). - נולדו להם 13 ילדים: 5 מהם נפטרו בקטנותם, ומשמנה ילדים שהקימו משפחות, נהרגו עקדה"ש בשואה חלק גדול הי"ד. ועשה ה' חסד גדול והשאיר חלק מצאצאיו והקימו משפחות עניפות בארץ ובח"ל.

7. מרת בלימלא הרמן

ילידת תרי"ד. נישאה בווייצן ביום י"ג סיון תרל"ב לדודה ר' אברהם מנחם הרמן ב"ר משה ומרת אסתר, יליד יונק תר"ח. איש תם וישר וירא אלקים, תלמיד חכם והוגה בתורה, עסק כל ימיו בצרכי ציבור, ראש הקהל שנים רבות בקהילה האורתודוקסית בווייצן, חיזק את בנו וחתניו לתורה ולתעודה, נדיב לב ופיזר נתן לאביונים, גבאי בווייצן של כולל שומרי החומות בירושלים. נפטר י"ב טבת תרפ"ב ונטמן בבית העלמין האורתודוקסי בווייצן. מרת בלימלא נפטרה ביום י"א אב תרע"ט ונטמנה שם. נולדו להם 11 ילדים. חלק מהצאצאים נספו בשואה עקדה"ש הי"ד, ובחסדי ה' נשארו חלק מהצאצאים אשר הקימו משפחות עניפות בארץ ובח"ל.

8. מרת מרים נוימן

ילידת תרט"ז. נישאה בווייצן ביום ה' תשרי תרל"ה לר' דוד נוימן מבודאפעסט. נולדו להם 8 ילדים: אין לנו מידע רק על בת אחת מרת אסתר פראזל נולדה ג' ניסן תרל"ז, נישאה לר' מרדכי ב"ר יחזקאל יהודה רייך מבודאפעסט. נולדו להם 2 ילדים: א' ר' יחזקאל נשא את מרת זלדה ב"ר נתן נטע הלוי אדלר ומרת בריינדל לבית בייטום, עלה לארץ הקודש וגר בירושלים. צאצאיהם: א. ר' ישע' דוד ב. מרת מרים נשואה לר' חיים גליק.

9. מרת שרה קאלמאן

ילידת תרי"ז. נישאה ביום א' אדר תרל"ז לר' בנימין קאלמאן ב"ר שלמה ומרת דבורה מסרדעהל יליד תרי"ב. נפטר ביום כ"ג טבת תרפ"ב ונטמן בבית העלמין האורתודוקסי בווייצן. מרת שרה נפטרה ערש"ק כ"ח ניסן תר"פ ונטמנה גם היא שם. נולדו להם 13 ילדים: 5 מהם נפטרו בקטנותם, על שניים מהם אין מידע, וחמש הקימו משפחות עניפות בארץ ובח"ל.

11. מרת רייזל גראסמאן - פעטעני

ילידת תרכ"א. נישאה בזיווג ראשון לר' יחזקאל שלמה גראסמאן, תלמיד חכם מופלג, נפטר בצעירותו ביום ג' סיון תרמ"ה ונטמן בבית העלמין הישן בווייצן. נולדו להם 2 ילדים: א. זאב (VILMOS) נולד בווייצן ביום י"ב תמוז תרמ"ב. נהרג בימים האחרונים של מלחמת העולם השנייה, הי"ד. ב. ר' יחזקאל שלמה שנולד

אחרי פטירת אביו, ביום כ"ב מנחם אב תרמ"ה. נשא את מרת לאה, ונולדה להם בת רחל. היה ראש הקהל בפיעשטאן, ומראשי הנהלת הקהלות האורתודוקסיות בסלובקיה. כולם נהרגו עקדה"ש ביום ז' סיון תש"ב הי"ד.

מרת רייזל נישאה בזיווג שני ביום ג' תשרי תר"נ לר' מרדכי פעטעני, לאחר שנתאלמן מזוגתו הראשונה הצדיקת מרת בריינדל בת ר' שלמה ורחל כץ, מכפר באנקעסי הסמוך לווייצן, שנפטרה בצעירותה בגיל 20 ביום י"ט אייר תרמ"ט, ונטמנה בבית העלמין הישן בווייצן. וכן שני צאצאיהם בן ובת נפטרו בתקופה זו, כנזכר בספרו אמירא דכיא.

ר' מרדכי נולד בשנת תרכ"ג בכפר דאמענעש הסמוכה לעיר לעווא, לאביו הרבני המופלג הרב יצחק ע"ה ולאמו מרת שרה ע"ה, וכבר בילדותו ראו את כשרונותיו המיוחדות, בצעירותו עוד לפני גיל הבר מצוה, כיתת רגליו לעיר באלאשא-יאדמוט, לישיבת הגאון האדיר המפורסם רבי אהרן דוד דייטש זצ"ל בעל "גורן דוד", ובשנת תרל"ח כאשר נפטר רבו הגאון הנ"ל, שם לדרך פעמיו לישיבת הגאון רבי משה סופר זצ"ל, בעיר סענדרא בעל מחבר ספר מהר"ם סופר ואב"ד טיסא-פירעד. רבו זה בראותו את בקיאותו בש"ס ופוסקים ראשונים ואחרונים, עטרו בכתב התרת הוראה, שבו משבחו ומפארו כאחד הגדולים, שאשרי לעיר שישמיהו לראש ולמורה עליהם.

לאחר נישואיו השניים בעיר ווייצן, עסק כמה שנים בתורה במנוחה ושלוה, ועשה לימודו עיקר ומלאכתו טפילה, וגם בא בחליפת מכתבים במו"מ של הלכה עם גדולי הדבנים, עד שעשה לו מוניטין כת"ח מובהק, ובחורי חמד נהרו לביתו לשמוע לקח מפיו, כן כיבדוהו שידרוש להם מדי שבת בשבתו, בחברת תורת חסד, כי היה למדן מופלג, וגם בעל דרשן נפלא, נואם בחסד עליון, וכלשון כתב הוראת רבו הנ"ל, "וגם הוצק חן בשפתותיו וכו'". והגאון מהר"ץ דושינסקי זצ"ל קרא עליו הפסוק "תפוחי זהב במשכיות כסף דבר דיבור על אופני", שגם דברי האגדה שלו היה יפה כתפוחי זהב מלא טעם ויראת ה' כמשכיות כסף.

לאחר פטירת חותנו התמוטט לאט לאט עמודי מסחרו, ועל פי עצת ידידיו ובני משפחתו עבר לגור בעיר סערדעהל, ושם נתחבב מאד אצל הרבנים והלומדים, כי הפליאו צדקת דרכיו ותום דרכו, והגינותו הישרות, חריפותו בתורה ותהלכותיו התרומיות, וגם שם דרש ברבים בכל שבתות השנה בחברת מחזיקי תורה, ולמרות גדולתו בתורה מאס ברבנות, אמנם נשאר לנו הרבה חידושי תורה כתבים ומאמרים, אשר נדפסו בשמו, ומפוזרים בירחוני תורה שהופיעו בשעתו, כגון: תל תלפיות, יגדיל תורה, דבר בעתו, ועוד. נכדו הגאון ר' יצחק זאב מאיער זצ"ל ראש ישיבת נייטרא במאנט-קיסקא, קיבצם יחדיו והוציאם לאור בספר "אמירא דכיא", ובו גם ההספד שספד לחותנו ר' דוד דוב בעת ההלויה, כמובא למעלה.

בנוסף למעלותיו הדגולים, הצטיין בדרשותיו בעת שמחת נישואין, וכוחו גדול באותה שעה, לעורר לב החתן בצלותא ובעותא ביומא רבה הדין, גם היה מוכשר במלאכת הכתיבה, והיה לו חיבור על כל התורה מעשי ידי אומן נפלא, כולו בחרוזים, ונאבדה לראבונינו בשנות ההשמדה של אהב"י, דרוש אחד בחרוזים נדפס בספר רבו מהר"ם סופר, פרשת פנחס והוא הפלא ופלא.

ביום כ"א תמוז תרפ"א בהיותו בן 58 שנה נפטר, וכפי שנחרת על מצבתו "כבוד גדול עשו לו במותו במספד מר לבכותו, אין די לקונן אבדתו", ונשאו אחר מטתו הרבה חיבורים גדולים שהניח בכתב יד, ונטמן בבית העלמין בסערדעהל.

זוג' מרת רייזל, היתה פעילה בחברה קדישא של העיר סערדעהל, בנה ר' דוד צבי בהקדמה לספרו "שושנה ותרצה", כותב שהספר לזכות אמו הצדיקת מרת רייזל ע"ה, וזוג' אשת נעריו מרת תרצה ע"ה, אשר שניהם היו לו לעזר וסעד לזכות לישיב בד' אמות של הלכה. אמו נפטרה בערב פסח תרצ"ט בהיותה בת 80 שנה, והיה רגיל לומר עליה, שמעולם לא ביטלה אותו מדברי תורה, ואף פטירתה מעוה"ז היתה באופן שלא נתבטל מעסק התורה, כי נפטרה בערב פסח.

נולדו להם 6 ילדים: אחד מהם היה הגאון ר' דוד צבי פעטעני בעל 'מהרש"א הארוך'. חתנו הגאון ר' יצחק זאב מאיר ראש ישיבת נייטרא המשיך בעבודת הקודש להוציא לאור ספרי המהרש"א הארוך על מסכתות הש"ס. חלק גדול מהצאצאים נהרגו עקדה"ש הי"ד, ובחסדי ה' ניצלו חלק מהמשפחה אשר הקימו דורות ישרים חסידים ואנשי מעשה מרביצי תורה ויושבי על מדין בארץ ובחול'.

13. מרת זיסל רייכנברג

ילידת תרכ"ג. נישאה בחודש ניסן תר"מ לר' שלום צבי רייכנברג ב"ר שלמה ומרת הינדל. היה אומר לצאצאיו שלא ישבו עליו שבעה, ואכן כך היה שנפטר ביום י"ד תשרי ערב חג הסוכות תר"ץ. את ארון הקבורה עשו מדפנות סוכתו, ועל מצבתו רשום: איש צדיק, מפארים אותו כל רואיו, הדריך בניו לתורה ויראה. השיא בתו יחידתו לבחור שהיה המובהר בישיבת רבו. נטמן בבית העלמין האורטודוקסי בווייצן.

זוג' מרת זיסל נפטרה ביום כ"ח שבט תרצ"ה. על מצבתה רשום: האשה היקרה וצדקה, גידלה בניה ובתה לתורה ויראת שמים, זכתה לראות יר"ח

תלמידי חכמים יראים ושלמים, עשתה צדקה, האכילה אורחים, והחזיקה תלמידי חכמים. נטמנה בבית העלמין האורטודוקסי בווייצן.

נולדו להם ששה ילדים. חלק גדול מהמשפחה נעקדו עקדה"ש הי"ד, וברוב רחמיו וחסדיו השאיר לפליטה חלק מתוך 3 צאצאיהם, שהקימו משפחות עניפות, ובהם תלמידי חכמים, מרביצי תורה, אישי ציבור, בעלי בתים חשובים יראים ושלמים, הפזורים בכל רחבי תבל.

14. מרת רייכל לאווי – אבעלעס

ילידת תרכ"ד. נישאה בזיווג ראשון ביום י"ד סיון תרמ"ג לר' יצחק צבי לאווי מקהילת לאשאנץ. ר' יצחק צבי נפטר בצעירותו והשאיר את מרת רייכל אלמנה עם 3 יתומים קטנים.

מרת רייכל נישאה בזיווג שני לר' בנימין בונם אבעלעס, שגם הוא התאלמן מזוגתו הראשונה מרת רחל בת ר' אברהם יעקב ומרת אסתר שענפעלד, שנפטרה ביום שבת קודש ח' מר חשון תרנ"ו, ונטמנה בבית העלמין האורטודוקסי בווייצן, לר' בנימין בונם זוג' מרת רחל, נולדו 7 ילדים.

מזיווגם השני נולד להם בן יחיד. - שלשת ילדיה של מרת רייכל מזיווג ראשון נישאו לשלשה מילדיו של ר' בנימין בונם מזיווג ראשון,

ר' בנימין בונם נולד בשנת תרי"ג בסערדעהל לאביו ר' משה יהודה אבלס [ראה עליו ועל משפחתו למעלה בעלה זה במאמר על משפחת אבלס]. היה תלמיד חכם איש צדיק וישר, ראש של בני חברה קדישא, ימיו ושנותיו מלאים וגדושים מתורה עבודה וגמילות חסדים, נטל חלק בראש כל עניני חברתו, בבניו ובני בניו נטע והשריש לתורה ויראת שמים. נפטר בגיל 75 ביום י"ח מר חשון תרפ"ח ונטמן בבית העלמין האורטודוקסי בווייצן. זוג' מרת רייכל נפטרה בגיל 79, ביום שבת קודש כ"ז ניסן תרצ"ג ונטמנה שם. חלק גדול מצאצאיהם נעקדו עקדה"ש הי"ד, ובחסדי ה' חלק ניצלו והקימו משפחות עניפות מרביצי תורה יראים ושלמים הפזורים בכל רחבי תבל.

17. ר' יהודה הימן

יליד תרכ"ד. גר בקאשוי, והיה לו מסעדה אורטודוקסית. נלב"ע ביום ד' טבת, לא ידוע איזה שנה. יום היאהרצייט היה מצוין על משניות אצל אחיו הרב מיכאל שהיה אומר עליו קדיש ביום זה. יותר פרטים לא ידוע עליי.

18. מרת לאה קעלער

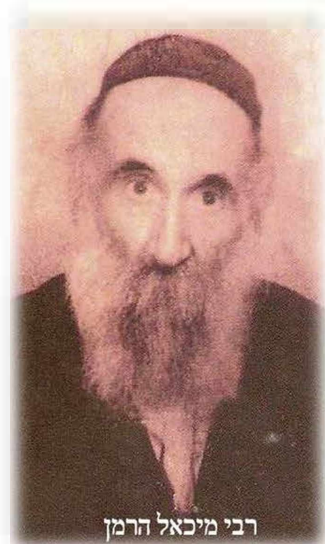
ילידת תרכ"ז. נישאה לר' אברהם אריה (LIPOT) קעלער, מהעיר מיהאלאוויץ (MIHALOVCE, NAGYMIHALY). גרו בבודאפטסט. נפטר ביום כ"ב שבט ומרת לאה

נפטרה ביום ו' שבט. נולדו להם 4 ילדים. חלק מהצאצאים נהרגו עקדה"ש בשואה היל"ד. נשאר לפליטה משפחה עניפה.

19. ר' מיכאל הרמן

הצעיר מילדי ר' דוד דוב ומרת אסתר פראדל, יליד תרל"א. נולד כפג בחודש השביעי (יחד עם תאום שנפטר מיד), והרופאים לא נתנו לו סיכוי לחיות יותר מכמה ימים, ובעז"ה חי למעלה מתשעים שנה. בהיותו כבן שלש נתייתם מאמו, ובהיותו בן י"ג שנה נסע לעיר פאקש ללמוד בישיבתו של הרה"צ ר' אליעזר זוסמאן סופר אבד"ק פאקש זצ"ל. כשהתייצב בפניו שאלו בן מי הוא, וכשאמר לו שאביו הוא ר' דוד דוב הערמאן מווייצען, התרגש ונשקו על מצחו, ומרוב חביבות כבדו שיבוא לסעוד אצלו בכל שבתות השנה. כן למד בחוסט אצל

בעל ערוגת הבושם, ובצעהלים. אחרי פטירת אביו ביום כ' חשון תרנ"א, בשנה זו בפרשת ואתחנן לסדר "אעברה נא ואראה את ההר הטוב הזה והלבנון", הציג את רגליו על אדמת ארץ הקודש.

רבי מיכאל הרמן

מסופר שנשלח ע"י רבו בעל ערוגת הבושם לארץ ישראל, כדי להשתדך עם בתו של הגאון ר' יוסף חיים זוננפלד זצ"ל, ואכן שלח שליח מיוחד לקבלו בנמל יפו, אך משום מה הגיעה הספינה יום קודם, ולא היה מי שיקבלו ולתת דמי פדיון לגוי האחראי על הגבול, היות והיה חסר ניירות מתאימות לרדת אל אדמת הקודש, ולכן המשיך עם הספינה והגיע עד ביירות, שם ריחם עליו סוחר יהודי ספרדי, ושילשל כמה מטבעות לימאי התורכי ופדה אותו.

בחוצות ביירות הקרה ה' ופגש בחמיו לעתיד ר' משה שוחט מעיה"ק צפת, הלה יעץ לו להסתכן לגליל העליון, באורח בלתי חוקי, חבש לראשו תרבוש אדום עטוף סודר, וגם לימדו לומר בערבית: "אנא חכם", והובילו על חמור דרך ההרים לצפת. היות וזיווגו היה בצפת התגלגל הדבר בהשגחה פרטית שהספינה תגיע יום קודם, והוא יגיע לצפת, ואכן ר' משה הלר שוחט העיר צפת, וזוג' מרת גיטאלע, זכו בר' מיכאל לחתן, עבור בתם המיוחדת מרת דבורה.

סיפר נכד אחותו ר' משה אבלס, שר' מיכאל אמר לו, שהגיע לצפת ביום רביעי בשבוע, ובשבת כבר לבש שטריימל וקפטן, כמנהג בחורים בימים ההם.

חתונתו היתה בצפת, ושם נולדה בתו הגדולה מרת אסתר רחל. אחרי לידת בתו עבר לגור בירושלים. סיפר ר' שמואל אהרן שזורי, שפעם פגש הרה"צ ר' דוד'ל בידרמן בכותל המערבי את ר' מיכאל, וראה כיצד הוא מתפלל, בהשתפכות חרישית, ענה ואמר לאנשיו: "דעם אונגערישן דארף איך ביי מיר" (את ההונגרי הזה אני צריך אצלי). ואכן נקשר אליו בקשר אמיץ, ולא עבר יום שר' מיכאל לא סיפר מר' דוד'ל סיפורי נפלאות.

היה ממונה בכולל שומרי החומות, שאל אותו נכדו: האם חיווית פעם דעה בכולל הונגרי? אמר לו: רק בערב פסח אחד, הכסף לחלוקה בושש להגיע מחוץ לארץ, והכולל גייס בינתיים כסף אחר, וחילק לבני הכולל, עברו מספר ימים, והכסף מחו"ל הגיע, ודרשתי שיחלקו גם זאת לחברי הכולל, אחד הממונים סירב, ואיימתי שאתפטר, הלה נבהל והסכים לחלק חלוקה נוספת, ולענני הכולל היתה הרוחה.

סיפרה בתו מרת גיטל אשת ר' שמעון קולסקי, כי פעם רצו מנהלי הכולל להוציא אשה אלמנה מזירתה, לאחר שכלו שלושת שנות מגוריה בבית, כתקנת הכולל, נטלה אשתו מרת דבורה, את מפתחות הכולל מידי ר' מיכאל, שהיה אז ממונה, ולא התזירתם לו, עד שהבטיח לעשות צעד חריג, לבל יוציאוה מן הדירה.

היה מרבה בצדקה ובעשיית חסד, ותמיד חשב איך אפשר לעזור לאנשים, ובערבי חג היה הולך לכמה וכמה אלמנות לאחל להן: גוט יום-טוב, כן היה לו גמ"ח לאברכי הכולל, והלווה חצי לירה לאברך, ומנהלי הכולל היו מנכים ללווה עשרה גרוש לחודש מכל תמיכה חדשית, ומעבירים לר' מיכאל.

ר' מיכאל האריך ימים, בשבת קודש פרשת בא שנת תשכ"ב, בא אליו ר' משה אבלס, נכד אחותו מרת רייכל, לשאול בשלומו, אמר לו לתמהונו הגדול: "מיטוואך גיי איך" (ביום רביעי אני הולך), אחר כך דיבר על אחיותיו הצדיקות, שביקרו אותו היום. ר' משה לא הבין את פשרם של הדברים, עד שביום רביעי, י"ב שבט, התבהר לו הכל, ר' מיכאל שבק חיים לכל חי, בדיוק באותו היום לשבוע זה.

גם זוג' מרת דבורה היתה מיוחדת ומצטיינת בעשיית צדקה וחסד, כל חתן וכלה עניים, היו מקבלים ממנה טלית, ושמלה ל"שוהל פיהרן" (שבת שאחרי החתונה שהכלה הולכת לבית הכנסת), תמיד אספה כסף לצדקה, ולקראת ראש תודש שלחה למשפחות עניות, שיוכלו לשלם שכר לימוד לתלמוד תורה, היתה תמיד מבשלת אוכל ושולחת לעניים וגלמודים.

שיא פעילותה היה בל"ג בעומר במירון, מיד אחרי אסרו חג פסח, התלה לארוז בשקים את כלי השתיה והבישול והפרימוסים, עבור מירון, ושלחה ע"י חברת ההסעות "חיים אטיק" ישירות למירון, שבוע אחרי פסח כבר נסעה לרבי שמעון בר יוחאי, כדי להכין את המקום לבאים. עד חג השבועות שהתה בגליל, בצפת

ובטבריה על קבר ר' מאיר בעל הנס, כשחזרה היתה אומרת: "אי"ה לשנה הבאה יבוא ר' שמעון אלינו".

במלחמת תש"ח, כל הדרכים בסכנה של ממש, אין יוצא מהבית, אך היא לא מוותרת על מירון, היא הולכת בתוך האש ל"אגד", לשאול על אוטובוס למירון, שם לועגים לה, היא הולכת למחנה "שגור", למפקדים, לבקשם שיעמידו לרשותה רכב משוריין, והם דוחים אותה בלך ושוב. משראתה שאין סיכוי לנסיעה, התאכזבה עמוקות ופלטתה מפיה: "בלי ל"ג בעומר אצל ר' שמעון חיי אינם חיים".

אותה שנה היה ל"ג בעומר ביום חמישי, ביום שישי י"ט אייר, תחת מטר פגזים, באה אל בתה מרת גיטל קולסקי במקלט, וביקשה מעט מרק, עבור אשה אחת במאה שערים, שאין לה מה לאכול, לקחה עמה סיר "יושקע", ושמה פעמיה לכיוון השוק, בדרך ראתה יהודי בשם ליהמן, בעל חנות במאה שערים, הזהירתי לבלי ילך ברחוב. שאל אותה: ומדוע את הולכת ברחוב? השיבה, כי היא חייבת להביא אוכל לאשה מסכנה.

הלה הלך לכיוון בתי ורנר, ונהרג מפגז שנפל על בית הכנסת אושפיצין ברח' חסד לאברהם, היא נכנסה לשוק מאה שערים, ופגז נוסף נחת בסמוך לה, היא נפצעה קשות ואיבדה את הכרתה. שכנים שנחפזו להצילה, נאלצו להוריד דלת מחנות, כדי להובילה לבית החולים, בבית החולים האנגלי, שכבה בין חיים למוות עד לפנות ערב, ועם הדלקת נרות השבת יצאה נשמתה, למחרת ל"ג בעומר.

נולדו להם 3 בנות: בת אחת היתה סגי נהור ונפטרה בצעירותה. ושתי הבנות הקימו בתים מפוארים חסידים ואנשי מעשה מרביצי תורה ויושבי על מדין, מסלחה ומשמנה של היהדות החרדית הירושלמית ומפארים בכל חוג ועדה ביהדות החרדית בארץ ובח"ל.

עוללות

לעלה 6 – צאצאי ה'אמרי אש' מאונגוואר

בענין נכדי המהר"ם א"ש אשר אינם ידועים, יש להעיר שמשפחת ווייס מנוה אחיעזר, הדפיסו לאחרונה מחדש (ירושלים תש"ע) את הספר 'עמודי אש לבית יוסף', ונעלם מהם שהגה"צ רבי זאב וואלף גאלדבערגער המו"ל ספרי 'אך פרי תבואה', 'הישר והטוב' ו'דרכי הישר והטוב', ספרי הבסיס לבית ליסקא, בן הגה"ק המקובל רבי יוזפא זצ"ל חדב"ן הרה"ק האך פרי תבואה מליסקא זי"ע, היה בזיווגו הראשון חתן רבי צבי הירש ווייס בעל עמודי אש לבית יוסף וחתנו של האמרי אש.

שם זוגתו היתה מרת חיה, שנפטרה בצעירותה, ובמאטריקל הפטירות בליסקא רשום: Heni ווייס שנולדה בסאבראנץ נפטרה 11 ינואר 877 (כ"ו טבת תרל"ז) בת

כ"ב שנה. והיה לו ממנה שני בנים, או שלשה, ונפטרו בצעירותם. בן אחד שנולד בליסקא רשום במאטריקל: אהרן גאלדבערגער נולד לאביו וואלף ולאמו Hani (?) ווייס ביום 12 מאי 875 (תרל"ה). כמ"כ בת אחת: שרה גאלדבערגער נולדה לאביה וואלף ולאמה Hani ווייס ביום 12 דצמב' 876 (תרל"ז). שרה גאלדבערגער בת וואלף וHeni ווייס נפטרה ביום 21 פבר' 877 (תרל"ז).

בת נוספת מצאתי במאטריקל הנישואין של ליסקא: אהרן וויס הנולד לאביו Jakob ולאמו Lina כ"ץ מהעיר Szathmar (סאטמאר או סאמאטאר) בן כ"ב שנה נשא בליסקא 12 ספטמבר 894 את האשה Szereny הנולדה לרבי וואלף גאלדבערגער ולאמה Hani ווייס מהעיר ליסקא בת כ"א שנה. במאטריקל בעיר ליסקא לא מצאתי מלידות או פטירות ילדיהם, כך שאיני יודע אם יש כהיום תולדות מזיווג זה.

וראה גם בספרו של רבי וואלף, דרכי הישר והטוב (כח ע"א), וד"ל בא"ד: "בשנת תרל"ג באתי עמו [ה"ה זקינו הרה"ק רבי צבי הירש מליסקא זי"ע בעל אך פרי תבואה] מבית הכנסת עד לביתו ביום שמיני עצרת, וכאשר בירך אותי, אמר לאמי זקנתי הרבנית הצדיקה [קריינטשא] ע"ה, זאללען וויר איין לאדענען צו דער סעודה וואלווישען, שכך היה קורא אותי, והשיבה לו, ניא ברויך מאן שאהן אויך זיין ווייב איין צו לאדענען (זו היה זוגתי הראשונה הצנועה מרת ח' ע"ה שהיתה נכד[ה] להגאון הקדוש מר"ה מאיר א"ש זצ"ל), והשיב לה בפנים שוחקת, עי שמיני עצרת געהערט מאן זיך נישט אן מיט איין ווייב, וד"ל. עכ"ל.

כמ"כ בהישר והטוב שהר"ל רבי וואלף, כתב בסוף ח"ב: "א"ה, הנה נמצא תחת ידי כ"ק תשובה אחת לש"ב (כי משפחת פריעדלאנדער וגאלדבערגער היו קרובים) הרב מר"ה משה ז"ל מקליינווארדיין יצ"ו אשר השיב לו חמי זקני מרן הגאון הקדוש מר"ה מאיר א"ש זצוק"ל, ואמרתי להדפיסה כאן, וד"ל...". רק איני יודע האין היה רבי משה פריעדלאנדער אב"ד קליינווארדיין אבי הטל חיים מליסקא [חתן האן פרי תבואה] 'מחותן' עם המהר"ם א"ש ז"ל.

יש לציין שהאן פרי תבואה היה תלמיד האמרי אש, וגם בנו וממלא מקומו רבי מנחם א"ש היה גר בליסקא לאחר נישואיו, והיה חברותא עמו. ובהישר והטוב יש הספדים על ג' דורות, האמרי אש, רבי מנחם א"ש, ורבי דוד א"ש אב"ד סאבראנץ.

אוב, בליסקא ישנם כמה מצבות שנחקק עליהם שהם מנכדי האמרי אש מאונגוואר, ואיני יודע את סדר יחוסם. רצ"ב מצבה אחת שעליה חרוט: חיי מרומים הרוני לענה / יציר נפש טהורה בת

כ'ד' שנה / הבתולה חיי יהודית בת יהודה / של ר' חיים יצחק נין למהר"מ א"ש
זלה"ה / ויו חשוון שנת עט"ר'ת' נפלה / דמע תדמע עיני מכירה / יאמר האי שופרא
בלע בארעא / ת'נ'צ'ב'ה'.

חק' חיים שמואל פריעדלאנדער באאמו"ר הגה"צ אבדק"ק היבנוב שליט"א – ברוקלין

בשולי המכתב:

יש להוסיף שרבי וואלף הזכיר גם בהערותו שבסו"ס אך פרי תבואה (מהדורת מונקאטש תרנ"ט): "ראיתי להעתיק... ואני נכדו הייתי יושב בבית מו"ח הג' ז"ל אבד"ק סאבראנץ יצ"ו... יום ב' פרשת מקץ תרל"ג...". וכבר נתעוררו בזה משפחת ווייס הנ"ל במהדורה החדשה של שו"ת אמרי אש או"ח-חור"מ, בחשובות החדשות סי' ב [שהיא התשובה הנ"ל בהישיר והטוב אל רבי משה פרידלנדר]: "בשנת תרל"ג כיהן שם כאב"ד [בסאבראנץ] הג"ד צבי הירש ווייס זצ"ל חתן רבינו [האמרי אש], אך יתכן שהיה [רבי וואלף] חתן הג"ר יהודה בן רבינו [האמרי אש], שאף הוא כיהן ברבנות סאבראנץ". וכעת לפי הרישומים ממאטריקל של הקהלה בליסקא אכן מתברר שהיה חתנו של רבי הרש ווייס. אגב יש לציין שבזיו"ש היה רבי וואלף חתן דודו בעל ה"טל חיים" מליסקא.

ובנוגע למצבה הנ"ל, זו בתו של רבי חיים יצחק ב"ר מנחם הכהן לעפקוביץ מליסקא [נפטר ד' תשרי תר"פ], שהיה חתנו של רבי שמעון הכהן קעהלמאן [נפטר באוגוואר בדמי ימיו, ח' אב תרט"ו] חתן בעל ה'אמרי אש'.

תגובת הג"ר יצחק ישעי' ווייס אב"ד נוה אחיעזר

בעניין השמטת הגה"צ רבי זאב וואלף גאלדבערגער חתן זקני רבי צבי הירש ווייס זצ"ל, אין זו השמטה, אלא שמסיבות שאינם תלויים בי, לא ירדנו כלל למנות את צאצאי המחברים זצ"ל, ורק הרחבנו מעט את יריעת התולדות הקצרה שכתב זקני הגה"ק רבי מנחם ה"ד. - וכבר הזכרנוהו בשו"ת אמרי אש כמ"כ. מכל מקום יישר כחך שהבאת לנו פרטים שאינם ידועים לנו כיום, מתוך ספרי המאטריקל.

לעלה 1-2 - רבני פאפא

מה שנסתפקו שם על רבי יצחק ב"ר אליעזר אם היה אב"ד פאפא, לא זכור לי שהרמ"א פריינד זי"ע אמר לי שהיה אב"ד. הוא היה זה ששחיפש את קברו לפני שהקימו את המצבה החדשה, והייתי אז ביחד עמו בבית החיים בפאפא, ורק אמר שצויה לפני מותו שלא יקברו סביבו, לא זכור לי אם כ"ה שנה או ג' שנה, וזה מורה על קדושתו. גם סיפר לי שהי' לפני המלחמה שם בבית החיים, כשהי' צריך להתייצב לצבא, עם ראש הקהל דסאטמאר ר' דוד יהושע גראס ז"ל שהי' ג"כ מנכדי ר' יהושע קראלי זי"ע. וכשיצאו משם התבטא רד"י, כנראה שמשפחות מתגרות זו בזו, ולא הבנתי כונתו, ואולי דשם הי' קבר מזקינים, חמיו של ר' יהושע קראלי ז"ל, רבי רפאל בטלהיים, כמדומני שהיה רב בפאפא, והי' מרוחק המצבות אחד מהשני. והיה נראה על פני רבינו הרמ"א דלא הי' נוחא לי' ביטוי זה.

לעלה 5 - סדר לימוד חומש

ובענין אי ללמוד לתשב"ר חומש ורש"י כל שבוע ושבוע פרשתה. שמעתי שפעם רצו לשנות בת"ת סאטמאר סדר הלימוד וללמוד חורש"י על הסדר מפני שאחרת לא מגיעים עד סוף הפרשה, ואמר הרמ"א זי"ע, דחוץ ממה שאין לשנות ממה שהי', דע"י שמתרגלים דבכל שבוע לומדים פרשת השבוע, כשיהיו גדולים ילמדו את פרשת השבוע ויגמרו זאת. משא"כ כשילמדו כסדר, ילמדו באמת בנערותם כל הסדר, אבל לא יתרגלו לזה ללמוד כל שבוע פרשת השבוע. וזה ענין גדול כמ"ש בשו"ע דירא שמים יוצא ידי שניהם ללמוד גם רש"י.

ואני הוספתי ראי' לזה מרש"י שבא י"א, החזן רואה היכן תינוקות קוראין, היינו מי שצריך לקרות למחר הקריאה ורוצה לידע איזה פרשה קוראין, הוא רואה היכן התינוקות קוראין בפרשתן. הרי שלמדו כל שבוע פרשת השבוע.

משה מנחם עקשטיין רב ביהמ"ד גאלאנטא - ירושלים

בשולי המכתב: ראה בעלה זה עמ' מז-מח סדרי הלימוד בת"ת שבקהלת נייטרא בכל הכתות: חומש ורש"י סדר השבוע בכל שבוע

*

לעלה 6-8 - הקהלה בזאגרעב

בגיליון "דאס אידישע ווארט" מס' 248 (תשרי תשמ"ה, עמ' 43) מופיע כתבה על פטירת אחד מעסקני "אגודת ישראל" ד"ר רבי מנחם שלמה ענגעלסראטה ז"ל. בכתבה כתוב שאמו הייתה נכדת מרן רבינו החתם סופר זי"ע (דרך משפחת קארניטצער), ומשפחתו היוותה היסוד לקהלה האורתודוקסית בזאגרעב. רבי מנחם שלמה היה תלמיד חכם וקבע עתים לתורה. אשתו מרת רבקה ע"ה ממשפחת נויראטה המפורסמת מוועין ממייסדי ביהכנ"ס "שיפס שוהל" בוועין. רבי מנחם שלמה פעל להצלת אחב"י ולעזרתם אחרי המלחמה ביוגוסלביה. אח"כ עבר לגור בארה"ב והיה נמנה בין החברים בקהלת "עדת יראים", ומשם גם פעל להרבות פעלים למען תנועת "אגודת ישראל" ואף השתתף ב'כנסיה הגדולה' השישית שהתקיימה בירושלים. נפטר כנראה בחודש אלול תשד"מ. אביו שגר ג"כ בזאגרעב מונצח בספר "חדשים גם ישנים" עמ"ס ברכות ח"א (ניו יורק תשל"ט): "מוה"ר בנימין זאב ב"ר יוסף ענגעלסראטה ע"ה שנהרג עקה"ש בשנת שב"ת משוש לבנו הי"ד, וזוגתו מרת גיטל ע"ה בת מוה"ר נתן קארניטצער ע"ה נפטרה כ' אלול ת"ש".

עמדם בנימין וידר - בני ברק

בשולי המכתב: רבי נתן קורניצר הנ"ל היה בן רבי מנחם מגלי בנו של רבי אלי' קורניצר חתנו של החת"ס.

*

ראיתי מתעסקים אודות הקהלה החרדית בזוגר. הרב משה פרידמן ז"ל כתב במאמר ב'דער איד' בשנות התש"מ כי במשרדו של הרב הראשי הרשמי ביוגוסלביה היה מכתב ממוסגר ממהר"ד מבעלזא זצ"ל, תודה על השתדלותו לטובת רשיון לקהלה החרדית בזוגר. - ואגב הר' אלחנן הרצוג ז"ל היה תושב שם ופעיל לידישקייט.

רבי יוסף שווארץ מקינטשעס-פוסטא

כן אציין כאן מה שיכול להיות לתועלת לחוקרים וכו'. יש עמי מחזור מהדורת לעמבערג תרכז, הבעלים יוסף שווארץ מכפר p. kinceses רושם קרוביו ומשפחתו על הלוח לפי הסדר ואלו הם:

אבי אבי ר' יוסף נפטר תר"י ונקבר בטיסניץ סמוך לסטראפקוב.

אבי ר' יצחק ב"ר יוסף נפטר בדאמאש גדול תרכ"ט ונקבר בטיסניץ.

אמי נפטרה ביישוב biuly מחוז סאבאלטש ונקברה שם תרנ"ט.

חמותי נפטרה פה קינטשעס-פוסטא ונקברה ביישוב פארנוי תרס"ה.

חותני יהודא צבי בן משה דב נפטר בקינטשעס-פוסטא ונקבר ביישוב פארנוי תר"ע.

בני אהרן נפטר תרע"ז נפל במלחמה ע"י חיל הראמאנעס בזינבערגן ונקבר בכפר דעמענהאזא קאמיטאט מארש טארדא.

אחי מוה"ר מנחם דוב נפטר ש"ק ט' סיון תרע"ו בן פא שנה. מהונו פזר לעניים ובפרט להכנסת כלל הרבה ליתן ולעשות. תנצב"ה.

אשתו מלכה נ' תרפ"ו פה גאלסעטש [טשעטשאוויץ].

רשימת בניו ותאריך לידתם: יצחק, מאיר, בראנדל, משה דוב, שמחה, אהרן, פיגה, טובה, מרים. בין השנים תרמ"ד-תרס"א. יש חותמות מקינטשעס ומגאלסעטש. כנראה עבר לגור שם.

הק' שמעון אופמאן - מלבורן

לעלה 8 - רבי שלמה איגר

אביע בזה את קורת רוחי על המאמר בעלה 8 'אגרות בכ"ק של רעק"א', מה שתיקן את אשר רבים טעו, בענין רבי שלמה איגר שנחבקש לכהן בפפד"א ולא בפפד"מ. וגם אנכי לא ידעתי בלתי היום, וע"כ כתבתי בספדי 'כנובה הארזים' [תולדות רבי שלמה איגר] שנחבקש לכהן בפפד"מ. ישר כח על התיקון וההארה החשובים.

עוד הערה קטנה על מש"כ ב'עלי זכרון' 5 עמוד יט, שרבי ברוך יהודה בלויא נפטר בתאריך ב' אלול תשכ"ב. הכרתי את הנ"ל, והנני זוכר את הלווייתו שהייתה במוצ"ש סליחות. מעיון קל בלוח, יתכן שנפטר ביום ו' דאז, כ"ב אלול, והלווייתו התקיימה במוצ"ש.

אלישע פקשר - ירושלים

לעלה 8 – ר"י איזאקזאהן

בעמ' י"א כתב הרב יאקאבאוויטש על הר"י איזקזון. מן הענין להוסיף שהיה תלמיד מובהק לבעל שם ממילכשטט. וראיתי אף שערך רשימת כל הספרים שהיו שייכים לספריית הבעל שם. ובקשר לנישואיו לנכדת הרעק"א אודה מי שיאיר עיני מי היא הנכדה, וחושבני גם שנולדו לו ילדים מזיווג זה.

יהודה אהרן הורוויץ – ירושלים

לעלה 8 – רבי ישעי' מפאטאק

בגליון הקודם נכתב בארוכה על הג"ר ישעי' בייערן זצ"ל. בענין זה יש לציין שבשול"ת כתב סופר י"ד סי' נ"ט ישנה תשובה אל תלמידו ר' ישעי' כ"ץ פאטאק, ובהוצאת מכון חתם סופר (גם בהוצאה החדשה שי"ל לאחרונה) כתבו שהוא הגאון הנ"ל. אמנם ברור שטעות היא מאחר שמפורש שם שמדובר בכהן, ואילו ר' ישעי' בייערן ודאי לא היה כהן, וגם עוד ראיות שאין צורך בהם. והנכון לכאורה שהכוונה להג"ר ישעי' הכהן רובין זצ"ל אב"ד ערמיהאלפאלווא שהיה יליד ש.פאטאק והיה תלמיד הכתב סופר. לפי"ז חותנו הרב שמוזכר שם בתשובה הוא הג"ר פנחס אב"ד קענדערעש שהיה חותן הגאון הנ"ל בזיו"ר.

בעלה 7 עמ' נ"ד הזכיר הכותב את רבי אברהם הכהן ווייסבערג, לענ"ד פשיטא שהוא לא נקרא ווייסבערג רק בנו ר' יקותיאל לקח שם משפחה זה מחותנו ר' מרדכי יצחק.

שמחה בונם יוסף סיימון – בני ברק

*

לעלה 8 – רבי מאיר שווארץ בסיגעט

בעמ' ל' נזכר ר' מאיר ב"ר חיים מרדכי שווארץ. אבל הוא לא היה האיש שהתחתן עם "מרים דבורה, בת החזן של סיגעט". מרת מרים דבורה בלומענפעלד, בת ר' מרדכי בלומענפעלד הלוי החזן של סיגעט, התחתנה עם ר' מאיר שווארץ ב"ר אפרים יצחק מהעיר נאנאש. ר' מאיר היה מקורב לאדמור"י סיגעט, והיה אח של ר' אשר ישעי' שווארץ, הגבאי של האדמור"ים בסיגעט. מאיר ומרים היו הסבא וסבתא של הסבא שלי.

בצלאל פרסטון – ברוקלין נ.י.

*

נערך ע"י

הרב משה אלכסנדר זושא קינסטליכער

תגובות ורשומות יתקבלו ברצון

כל הזכויות שמורות

ניתן לקבל העלה במייל 3446@okmail.co.il